תנ״ך · ראשונים · רלב״ג · נביאים

רלב"ג על מלכים א

רבנו לוי ב"ר גרשום [הרלב"ג]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

רלב"ג על מלכים א

רבנו לוי ב"ר גרשום [הרלב"ג]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/רלבג-על-מלכים-א/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 10
פסוק א 10
פסוק ב 10
פסוק ה 10
פסוק ו 10
פסוק ז 10
פסוק ט 11
פסוק י 11
פסוק יד 11
פסוק כא 11
פסוק כד 12
פסוק כח 12
פסוק לג 12
פסוק לד 12
פסוק לה 12
פסוק לו 12
פסוק לז 13
פסוק לח 13
פסוק מ 13
פסוק מא 13
פסוק מב 13
פסוק נ 13
פסוק נב 14
פסוק נג 14
פרק ב 14
פסוק ב 14
פסוק ג 14
פסוק ד 14
פסוק ה 14
פסוק ו 15
פסוק ח 15
פסוק ט 15
פסוק י 15
פסוק יב 15
פסוק כב 16
פסוק כו 16
פסוק כז 16
פסוק כח 17
פסוק לא 17
פסוק לד 17
פסוק מד 17
פסוק מו 17
פרק ג 20
פסוק א 20
פסוק ב 21
פסוק יב 21
פסוק טו 21
פסוק טז 21
פרק ד 22
פסוק א 22
פסוק ה 22
פסוק ו 22
פסוק ז 22
פסוק יט 22
פרק ה 22
פסוק ג 22
פסוק ו 23
פסוק ז 23
פסוק י 23
פסוק יא 23
פסוק יב 23
פסוק יג 23

פסוק כא 24
פסוק כב 24
פסוק כג 25
פסוק כה 25
פסוק כו 25
פסוק כז 25
פסוק כח 25
פסוק כט 25
פסוק לא 26
פסוק לב 26
פרק ו 26
פסוק א 26
פסוק ב 26
פסוק ג 27
פסוק ד 27
פסוק י 27
פסוק יא 27
פסוק יד 27
פסוק יח 28
פסוק יט 28
פסוק כ 28
פסוק כא 28
פסוק כב 29
פסוק כג 29
פסוק כט 29
פסוק ל 29
פסוק לא 29
פסוק לב 30
פסוק לג 30
פסוק לד 30
פסוק לה 30
פסוק לו 30
פסוק לח 30
פרק ז 31
פסוק ב 31
פסוק ג 31
פסוק ד 31
פסוק ה 31
פסוק ו 32
פסוק ז 32
פסוק ח 32
פסוק ט 32
פסוק י 33
פסוק יב 33
פסוק יג 33
פסוק טו 33
פסוק טז 33
פסוק יז 34
פסוק יח 34
פסוק יט 34
פסוק כ 34
פסוק כא 35
פסוק כג 35
פסוק כד 35
פסוק כה 36
פסוק כו 36
פסוק כז 36
פסוק כח 36
פסוק כט 37
פסוק ל 37
פסוק לא 38
פסוק לב 38
פסוק לג 38
פסוק לה 38

פסוק לו 38
פסוק לז 39
פסוק לח 39
פסוק לט 39
פסוק מ 40
פסוק מה 40
פסוק מו 40
פסוק מז 40
פסוק מח 40
פסוק מט 40
פסוק נ 41
פסוק נא 41
פרק ח 41
פסוק א 41
פסוק ג 42
פסוק ד 42
פסוק ה 42
פסוק ח 42
פסוק ט 43
פסוק י 43
פסוק יב 43
פסוק יג 43
פסוק יד 43
פסוק טו 44
פסוק טז 44
פסוק כב 44
פסוק כג 44
פסוק כז 45
פסוק כח 45
פסוק ל 45
פסוק לג 45
פסוק לה 46
פסוק לו 46
פסוק לז 46
פסוק לט 46
פסוק מא 47
פסוק מד 47
פסוק מו 47
פסוק נב 47
פסוק נד 48
פסוק נו 48
פסוק נח 48
פסוק נט 48
פסוק סד 48
פסוק סה 48
פרק ט 49
פסוק ח 49
פסוק יא 49
פסוק יג 49
פסוק טו 50
פסוק טז 50
פסוק כב 50
פסוק כד 51
פסוק כה 51
פסוק כו 51
פסוק כז 51
פסוק כח 51
פרק י 52
פסוק א 52
פסוק ב 52
פסוק ג 52
פסוק ד 52
פסוק ז 52
פסוק י 52

פסוק יב 53
פסוק יג 53
פסוק יד 53
פסוק טו 53
פסוק טז 54
פסוק יז 54
פסוק יח 54
פסוק יט 54
פסוק כב 54
פסוק כה 55
פסוק כו 55
פסוק כח 55
פסוק כט 56
פרק יא 56
פסוק א 56
פסוק ד 57
פסוק י 57
פסוק יג 58
פסוק טו 58
פסוק יח 58
פסוק כא 58
פסוק כה 58
פסוק כו 59
פסוק כח 59
פסוק מ 60
פרק יב 73
פסוק א 73
פסוק ד 73
פסוק ו 73
פסוק י 73
פסוק יא 74
פסוק יב 74
פסוק טז 74
פסוק כ 74
פסוק כא 74
פסוק כד 74
פסוק כה 74
פסוק כז 75
פסוק כח 75
פסוק כט 75
פסוק ל 75
פסוק לא 76
פסוק לב 76
פרק יג 76
פסוק ב 76
פסוק ו 76
פסוק ט 76
פסוק יא 77
פסוק יד 77
פסוק יח 77
פסוק כד 78
פסוק ל 78
פסוק לא 78
פסוק לב 78
פסוק לג 78
פסוק לד 78
פרק יד 79
פסוק ב 79
פסוק ג 79
פסוק ד 79
פסוק ט 79
פסוק י 79
פסוק יב 79
פסוק יג 80

פסוק יד 80
פסוק יז 80
פסוק כא 80
פסוק כב 80
פסוק כג 81
פסוק כד 81
פסוק כח 81
פרק טו 81
פסוק ב 81
פסוק ד 81
פסוק ה 82
פסוק ו 82
פסוק ז 82
פסוק י 82
פסוק יב 82
פסוק יג 82
פסוק יד 82
פסוק טו 82
פסוק יז 83
פסוק כה 83
פסוק כט 84
פרק טז 84
פסוק ד 84
פסוק ז 84
פסוק ט 84
פסוק טו 84
פסוק כד 85
פסוק כה 85
פסוק לא 85
פסוק לד 85
פרק יז 86
פסוק א 86
פסוק ג 87
פסוק ט 87
פסוק יב 87
פסוק יג 88
פסוק טו 88
פסוק טז 88
פסוק יז 88
פסוק יח 88
פסוק כ 88
פסוק כא 88
פסוק כד 89
פרק יח 89
פסוק א 89
פסוק ד 89
פסוק ה 89
פסוק י 89
פסוק יב 89
פסוק כא 89
פסוק כו 91
פסוק כט 91
פסוק לד 91
פסוק לו 92
פסוק לז 92
פסוק מ 92
פסוק מא 92
פסוק מב 92
פסוק מג 93
פסוק מד 93
פסוק מה 93
פסוק מו 93
פרק יט 94
פסוק א 94

פסוק ב 94
פסוק ג 94
פסוק ד 94
פסוק ו 94
פסוק ח 94
פסוק ט 95
פסוק יא 95
פסוק יב 95
פסוק יג 96
פסוק טו 96
פסוק יז 96
פסוק יח 97
פסוק יט 97
פסוק כ 97
פסוק כא 97
פרק כ 97
פסוק ד 97
פסוק י 98
פסוק יא 98
פסוק יב 98
פסוק יד 98
פסוק טו 98
פסוק יח 98
פסוק כ 98
פסוק כא 98
פסוק כג 98
פסוק כו 98
פסוק כז 99
פסוק כט 99
פסוק ל 99
פסוק לג 99
פסוק לו 99
פסוק לח 99
פסוק לט 99
פסוק מ 100
פסוק מא 100
פסוק מב 100
פסוק מג 100
פרק כא 100
פסוק ב 100
פסוק ד 100
פסוק ה 100
פסוק ז 100
פסוק ח 100
פסוק ט 101
פסוק י 101
פסוק יג 101
פסוק טו 101
פסוק יח 101
פסוק יט 101
פסוק כ 101
פסוק כא 101
פסוק כב 102
פסוק כג 102
פסוק כה 102
פסוק כז 102
פסוק כט 102
פרק כב 102
פסוק א 102
פסוק ג 103
פסוק ד 103
פסוק ה 103
פסוק ז 103
פסוק ח 103

פסוק י 103
פסוק טז 103
פסוק יח 104
פסוק יט 104
פסוק כה 104
פסוק כו 104
פסוק כז 104
פסוק ל 105
פסוק לא 105
פסוק לד 105
פסוק לה 105
פסוק לו 105
פסוק לח 105
פסוק מא 114
פסוק מז 114
פסוק מח 114
פסוק מט 114
פסוק נא 114
פסוק נג 115

פרק א

פסוק א

והמלך דוד זקן. עד ויתחתן שלמה את בת פרעה:

ויכסוהו בבגדים ולא יחם לו. ידוע שהבגדים אינם מחממים כ"א במקרה מצד שמירתם שהאויר המקיף בגוף לא יקררהו ולזה בקשו לו עבדיו דבר שיחממהו מצד חמימות בו ובחרו לו שיתחמם בחום נערה בתולה מפני שיתקבצו סבות רבות אל שתחממהו האחת מצד אשר בה והשנית מצד התחממה בהיותה עם הזכר והתעוררה למשגל והשלישית כי הוא ג"כ יתעורר טבעו לקראתם מצד יפיה והיותה בתולה וזה יהיה סבה אל שיתחמם מעצמו:

פסוק ב

ותהי לו סוכנת. ר"ל שומרת האוצרות וזה יהיה סבה שתוכל לבוא לשכב בחיקו ואיש לא ירגיש:

פסוק ה

ויעש לו רכב ופרשים וחמשים איש רצים לפניו. ראוי שתדע שמלכי ישראל לא הותר להם להרבות סוסים ולזה לא היה זה הענין קטן אצל מלכי ישראל:

פסוק ו

ולא עצבו אביו מימיו לאמר מדוע ככה עשית. הנה מפני זה חשב אדניה שיהיה לב דוד להמליכו אחריו כי לא גנה אותו על דבר ממעשיו והוא היה גם כן יפה תאר מאד ובעבור יפיו חשב שהוא ראוי למלך:

ואותו ילדה אחרי אבשלום. הנה הוא מבואר שאי אפשר שנבין מזה ענין הלידה כי אבשלום היה בן מעכה ואדניה היה בן חגית ואילו היה מענין הלידה היה ראוי שיהיו שניהם מאם אחת תלד אדניה אחרי אבשלום ולזה הוא מבואר שהוא מענין הגדול כאמרו ואת חמשת בני מיכל בת שאול אשר ילדה לעדריאל המחולתי שהוא מענין הגדול כמו שקדם והרצון בזה שאמו גדלה אותו אחרי אבשלום והתנהג במנהגיו ובמדותיו ולזה אמר וגם הוא טוב תאר מאד כמו אבשלום שהיה יפה תאר מאד כמו שזכר במה שקדם הנה כמו שחשב אבשלום שימלוך אחר דוד מפני רוב יופיו כמו שחשב אדניה:

פסוק ז

ויהיו דבריו עם יואב בן צרויה ועם אביתר הכהן. ר"ל שכבר משך את לבבם להמשיך ולהסכים להמליכו והם עזרוהו בזה והנה חשב שכמו שאלו עזדו לדוד להגיעו למלכות

ולהצליח כן יגיע לו על ידם וזה כי אביתר בא אל דוד מפני ברחו מפני שאול ועל פיו היה עושה דוד כל מעשיו ויואב הקים דוד על כסא המלוכה ונלחם מלחמותיו עם איש בשת ואבשלום ושבע בן בכרי ויואב גם כן נמשך לאדניה ועזרהו על הממלכה כדי שיאהבהו ולא יסירהו מהיות שר צבא כי נתבאד לו כי לב דוד להסירו ממעלתו בעבור דבר אבשלום ואביתר הכהן גם כן ראה כי דוד היה נותן יותר מהכבוד והמעלה לצדוק ממה שהיה נותן לאביתר וזה מבואר מהספורי' הקודמים שהקדים בהם דוד צדוק לאביתר:

פסוק ט

ומריא. הוא מין ממיני הבקר השמנים והגדולי':

עם אבן הזוחלת. ר"ל אצל אבן הזוחלת ונקראת האבן ההיא כך לסבה לא ידענוה ואפשר כי האבן ההיא היתה גדולה וחלקה מאד ולרוב חלקותיה היו מניעין אותה הנה והנה:

פסוק י

והנה לא קרא שלמה אחיו לאכל עמו כי ידע שהוא ינגד לו בזה להיותו בוטח שימלוך אחרי דוד אביו ולזאת הסבה גם כן לא קרא אל נתן הנביא כי הוא נבא לדוד ששלמה ימלוך אחריו כמו שנזכר בדברי הימים ובכלל הנה לא קרא לאותם שלא היו נסכמים לעצתו כמו צדוק הכהן ובניהו בן יהוידע ונתן הנביא ושמעי ורעי והגבורים אשר לדוד כי ידע כי הם יבלבלו עצתו ותתחדש מזה תנואת לב העם הנסכמים לעצתו:

פסוק יד

ומלאתי את דבריך. אשלים מה שיחסר בהם או ירצה בזה שימשך לדבריה כטעם כי מלא אחרי ה':

פסוק כא

והייתי אני ובני שלמה חטאים. ר"ל נענשים כי מפני שידע אדניהו כי הממלכה עתידה להיות לשלמה ישתדל להמיתו כמו שהי' מבקש שאול להרוג את דוד לזאת הסבה עם שזה יהיה סבה להזכיר חטא בת שבע אחרי מות דוד ויביא זה לעז ג"כ על שלמה ואולם אם ימלוך שלמה יתבאר לכל כי מה' היתה בת שבע לדוד ושלא היתה אסורה לו אחרי מות אוריה עם שמפני אימת מלך ייראו לאמר דבר כנגדו או יהי' הרצון בזה והייתי אני ובני שלמה חטאים אם לא נגלה אזנך על זה בחייך כי נעשוק ממנו המתנה הטובה שנתת לנו ולא יהיה האשם זולתי בנו להגלות הענין שדעתך היא להמליכנו כאשר דברת ונשבעת לאמתך:

פסוק כד

אתה אמרת אדניה ימלוך אחרי. ר"ל האם אתה אמרת אם מאת אדני המלך נהיה הדבר הזה ולא הודעת את עבדך ר"ל האם היה מאת אדני המלך הדבר הזה ולא קראו לי כי לא הסכמת להודיע לעבדך מי ישב על כסאך:

פסוק כח

ויען המלך דוד ויאמר קראו לי לבת שבע. הנה נראה מזה כי בת שבע יצאה מן החדר בבא נתן הנביא לדבר אל המלך כדי שלא יכיר המלד כי זה הדבר היה מוסכם ביניהם ולזה קרא דוד לבת שבע ופחד לבא אליה ולומר אלו הדברים כי היא היתה יותר עצמית בזה מנתן הנביא כמו שמצאנו באשה התקועית שעשתה שאמרה הדברים אל יואב לא אליה:

פסוק לג

על הפרדה אשר לי. זה אחד מסימני המלוכה כי לא ירכב על מרכבת המלך מי שאינו מלך:

והורדתם אותו אל גיחון. הנה בחר למשחו במקו' נהר להיות סימן שתמשך מלכותו ותתקיים ותתפשט:

פסוק לד

ומשח אותו שם צדוק הכהן. ידענו כי שמן המשחה שעשה משה הוא נעשה לדורות כמו שנזכר שם לא נעשה עוד זולתו ולזה הוא מבואר שאין זאת המשיחה שימשחהו כולו בשמן ההוא כי לא יספיק השמן ההוא לזה לא היתה המשיחה כן בכל מה שמשח משה ממנו ולזה הוא מבואר שלא ימשח בו כי אם חלק מהנמשח והנה היתה משיחת המלך על ראשו כמו שאמר בשאול ויקח שמואל את פך השמן ויצוק על ראשו והנה ראוי שתהיה זאת המשיחה אצל המקום שתהיה בו כתר המלכות, וראוי שתדע כי לא הוצרכו למשוח שלמה אלא מפני מחלוקת אדניה כי במשיחת דוד נמשחו כל הקמים תחתיו מזרעו כמו שבמשיחת אהרן ובניו נמשחו כל הבאים אחריהם להיות כהנים ולזה לא הוצרכו למשוח אחר זה כי אם כהן גדול:

פסוק לה

ובא וישב על כסאי. לפרסם לכל שהוא מלך כדי שיסור המחלוקת מעל שלמה:

פסוק לו

אמן כן יאמר ה' אלהי אדני המלך. היא תפלה שיהיה רצון השם יתברך שיהיה הענין כן ר"ל שתהיה המלוכה לשלמה כי אם לא תהיה לו מה' לא יועיל לו זה:

פסוק לז

ויגדל את כסאו מכסא אדני המלך דוד. למדנו מזה שאין זה כנגד המלכות וזה כי רצון המלך הוא שיצליח בנו יותר ממנו:

פסוק לח

וירד צדוק הכהן ונתן הנביא ובניהו בן יהוידע והכרתי והפלתי. הם היו סנהדרין כמו שקדם וזה כי אלו שזכר הם אשר על פיהם ראוי שתהיה בחירת המלך להיות מה שיבחרו נבחר מאת ה' והנה אשר יבחרהו הנביא יודע שבחרו ה' כמו שמצאנו בשמואל כשבחר שאול ודוד וכן הענין בכ"ג באורים ותומים יודע מי הוא אשר בחר ה' בו וכן הענין בסנהדרי גדולה כי כל ישראל מחוייבים להמשך למה שיגזרו כמו שנתבאר בתורה ולזה זכר בזה המקום צדוק הכהן כי הוא היה כ"ג ונתן שהיה נביא ובניהו בן יהוידע והכרתי והפליתי שהיו סנהדרי גדול' ובניהו בן יהוידע היה עליהם כמו שנזכר בספר שמואל:

פסוק מ

מחללים בחלילים. ר"ל שהיו מנגנים כחלילים והם כלי זמר בדמיון קנים והם נקובים נקבי' משוערים להוצא' מינים מוגבלים מהקולות:

ותבקע הארץ לקולם. אמר זה על צד ההפלגה והגוזמא או יהיה הרצון בזה כי לקולם נאספו רבים אליהם מכל הצדדים וכאילו בקעו אויר הארץ בחוזק:

פסוק מא

מה קול הקריה הומה. ר"ל מה קול העיר אשר היא הומה זאת ההמי' הנפלאה:

פסוק מב

כי איש חיל אתה וטוב תבשר. ידמה שהרצון באיש חיל איש טוב כי האיש הטוב עושה חיל בטובותיו ומדרך האיש הטוב לבשר טוב לא הרע או ירצה הרצון באיש חיל גבור והנה מדרך הגבור שיתנבא תמיד הטוב בדברי הריב והמלחמה לסבה היותו בלתי מפחד:

פסוק נ

ויחזק בקרנות המזבח. הנה כבר נתבאר בתורה כי המזבח קולט אלא אם בא שם רוצח מכה נפש בזדון ובערמ' והנה אדוניה לזה בא שם כי שם לא היה מפחד שיהרגנו שלמה ויהיה המקום ההוא לו למקלט עד שיבטיחהו המלך שלמה שלא ימיתהו:

פסוק נב
אם יהיה לבן חיל לא יפול משערת ראשו ארצה. ר"ל אם תחזקנה ידיו להיות לעבודת המלך ולמצותו כשאר בני החיל לא יגיעהו נזק מצדי וכן שלח דוד לאנשי יבש גלעד ועתה תחזקנה ידיכם והיו לבני חיל:

פסוק נג
ויבא וישתחו למלך שלמה ויאמר לו שלמה. ידמה כי מפני שאמר לו שלמה אם יהיה לבן חיל חשב אדניהו שירצה לעמוד לפניו וישרתהו ולזה לא היה רוצה להפדד ממנו אם לא יתן לו רשות וכאשר הרגיש שלמה בזה אמר לו שילך לביתו:

פרק ב

פסוק ב
וחזקת והיית לאיש. רוצה לומר שלא תהיינה פעולותיך פעולות צעיר שנים ונער אבל תהיינה פעולות איש גדול וזה אמנם יהיה עם ההתישבות עצה:

פסוק ג
ושמרת את משמרת ה' אלהיך. ר"ל שישמור בלב מה שיצווהו הש"י לשמרו וזה אמנם יהיה בלמידת התורה ותהיה הלמידה ההיא בהתבוננו' לתכלית שתלך בדרכי הש"י אשר נזכרו בתורה ולשמור כל החקים והמצות והמשפטים והעדות הכתובים בתורת משה כי בלמידה הזאת תשכיל ותדע כל מה שראוי לך לעשות בדבר דבר שיקרה לך ותהיה מפני זה מוכן להתנהג בדרכי התורה בכל מעשיך ובזה גם כן תשכיל ותדע כל מה שראוי שתפנה שם והמשל כי אם לא ידע אדם שמחוייב לשבת בסוכה בחג הסוכות לא יפנה להשתדל בעשייתם ויהיה זה סבה אל שלא יקיים זאת המצוה או ירצה בזה כי שמירתך חקות הש"י ומצוותיו ומשפטיו ועדותיו ככתוב בתורת משה יהיה סבה שתצליח את כל אשר תעשה וכל מה שתפנה אליו תגיע לך ההצלחה והוא מענין אמרו בכל אשר יפנה ישכיל, שכל דוד מכל עבדי שאול:

פסוק ד
למען יקים ה' את דברו וגו'. באר לו שכבר יגיע לו משמירת הכהונה תועלת אחר והוא התמדת המלוכה לו ולזרעו:

פסוק ה
את אשר עשה לי יואב בן צרויה. ר"ל על דבר אבשלום שעבר מצותו והרגו ואחר כך דבר אל דוד קשות כמו שנזכר במה שקדם:

וישם דמי מלחמה בשלום. ר"ל על הריגת אבנר כי הוא הרגו בעת היותו בשלום עמו מפני שהרג עשאל אחיו במלחמה והנה היה אז אבנר בשלום עמו כי הוא בא אל המלך להביא לו המלוכה והוא שלחו וילך בשלום:

ויתן דמי מלחמה בחגורתו אשר במתניו ובנעלו אשר ברגליו. זה שב אל עמשא כי יואב שם כלי המלחמה בהרגו אותו בחגורתו אשר במתניו ובנעלו אשר ברגליו לפי שהוא שם תער חרבו מצומדת בחגורתו ולא שם תערה תוכה כמנהג וכאשר ראה עמשא שחה לתקן נעלו אשר ברגליו ואז בשחותו נפל החרב מתערו לארץ ולקחו יואב משם ולזה לא נשמ' עמשא מן החרב אשר ביד יואב ובהיות הענין כן הנה יתאמת שיואב נתן דמי המלחמה באלו הכלים אשר אינם מוכנים לצד המלחמ' כלל:

פסוק ו

ולא תורד את שיבתו בשלום שאול. ר"ל עשה כחכמתך באופן שלא תניחנו למות מיתת עצמו כי כבר הגדיל לעשות הרעות הנפלאות האלו ויוסרו שאר אנשים מעשות ככה ויראו ג"כ מלבעוט במלכות:

פסוק ח

והנה עמך שמעי בן גרא. אמר זה כי הוא היה עמו בהמשחו כאמרו ושמעי ורעי הגבורים אשר לדוד לא היו עם אדניהו וידמה ג"כ שנשאר עמו לעבודתו כי היה יושב בירושלם כמו שתמצא שנזכר במה שאחר זה:

והוא קללני קללה נמרצת. חזק' וקשה וזה מבואר מדבריו לו בעת ברחו מפני אבשלום:

פסוק ט

ועתה אל תנקהו. ר"ל אף על פי שהוא עמך ואין לך עליו דרך ותואנה להרגו ולא על מה שחרף וקלל אותו כי כבר נשבעתי לו שלא אמיתהו והנה תעשה בדרך שלא יהיה נקי מהעונש כי איש חכם אתה ותמצא בזה דרכים יתכן בהם שתוכל להגיע עליו עונש המות באופן שתוריד את שיבתו אל הקבר בשפיכות דמים לא כמות כל האדם:

פסוק י

וישכב דוד אם אבותיו. מגיד שאבותיו היו צדיקים וישרים כמוהו:

ויקבר בעיר דוד. היא ציון:

פסוק יב

ושלמה ישב על כסא דוד אביו. מגיד שאחז מעשה אבותיו:

פסוק כב

ולו ולאביתר הכהן וליואב בן צרויה. רוצה לומר שהוא היה יותר ראוי למלוך כי הוא הגדול ממני כי הממלכה ראוי שתהיה לגדול כאמרו ואת הממלכה נתן ליהורם כי הוא הבכור ולאביתר הכהן היתה גם כן ראויה יותר הכהונה הגדולה כי ראשונה היתה לו קודם היותה לצדוק והיתה לו גם כן מאבותיו וליואב בן צרויה גם כן היה ראוי יותר שיהיה שר הצבא מזולתו כי הוא היה ראשון בזאת השררה ובהיו' הענין כן שהוא ראוי יותר למלוכה ואלו אשר עזרוהו ראויים יותר לשררותיהם הנה ימשך מזה במעט סבה שתשוב המלוכה לאדניה ומפני זה הוא מבקש אבישג השונמית לאשה לחזק את ידו וידי עוזריו שהמלוכה ראויה שתהיה לו כי אם היתה הרכיבה על הפרדה אשר רכב עליה המלך סימן למלוכה כמו שקדם כל שכן שהלקיח' לאשה אשר שכבה בחיק המלך הוא סימן למלוכה ובהיות הענין כן הנה הוא מבואר כי זאת תחבול' מאדניה למשוך אליו המלכות:

פסוק כו

ולאביתר הכהן אמר המלך ענתות לך על שדך כי איש מות אתה. הנה היה אביתר יושב בענתות ולזה אמר שיפרד ממנו וילך לענתות על השדה אשר לו שם והנה אמר כי הוא איש מות על אשר בזה המלך להמליך מלך בזולת עצמו ואמר לו כי ביום הזה לא ימתהו כי נשא ארון ה' לפני דוד וזה היה בעת ברחו מפני אבשלום שהיה נושא אותו עד שרצה דוד שישיבוהו אל ירושלם:

וכי התענית בכל אשר התענה אבי. ר"ל שהיה מיצר בצרתו וזה היה בבואו אל דוד כשהרג שאול נוב עיר הכהנים כי אחר זה לא נפרד מדוד כלל והיה דוד נשאל לו באורי' ותומים ובעת היותו בורח מפני אבשלום היה גם כן מיצר בצרתו עד שכבר היה עולה עמו לולי שמנעו דוד מזה:

פסוק כז

למלא את דבר ה' אשר דבר על בית עלי בשילה. הוא מה שאמר השם ית' על בית עלי והקימותי לי כהן נאמן כאשר בלבבי ובנפשי יעשה ובניתי לו בית נאמן והתהלך לפני משיחי כל הימים והנה הוא מבוא' שמשיחו הוא המעולה שבכלם בחכמה בתבונ' ובדעת מכל אשר לפניו ואחריו והוא שלמה כי זה ראוי שיהיה נבחר להיות מלך כל הימים והוא שלמה שאמר עליו הש"י וחסדי לא יסור ממנו וגו' והוא היה משיח הש"י על יד צדוק הכהן ונתן הנביא:

פסוק כח

כי יואב נטה אחרי אדניה ואחרי אבשלום לא נטה. הרצון בזה כי יואב הרגיש היותו אשם משני צדדים האחד כי נטה אחרי אדניהו להמליכו בזולת עצת דוד והשני כי לא נטה אחרי אבשלום להצילו מן המות כמו שצוהו דוד:

ויחזק בקרנות המזבח. ראוי שתדע כי לא הועיל לו אחוז בקרנות המזבח מפני שהרג נפשות במזיד ובערמה ולזה הסכים המלך שימות שם ואע"פ שלא היתה שם התראה הנה המלך יוכל לענוש ביותר ממשפטי התורה ליסר העם וזה נלמד אותו מזה המקום וממקומות רבים ממה שצוה דוד להרוג המבשר במיתת שאול ורכב ובענ' על הודאתם שהמיתו איש בשת גם לא היה מועיל ליואב אחוז בקרנות המזבח כי לא היה כהן ועבודה בידו אבל ראוי שנלמד מזה שזאת החזקה בקרנו' המזבח היתה מועילה לו שלא ימסרוהו למלך להמיתו אם לא היה מחוייב מיתה בב"ד וזה נלמד מזה המקום כמו שהתבאר בשלשה עשר מסנהדרין:

פסוק לא

ופגע בו וקברתו. ר"ל שתצוה לקברו תכף כי בניהו היה כהן ולא היה מותר לו להטמא ליואב ולזה אמר אחר זה וימיתהו ויקבר בביתו בדבר להורות שכבר נקבר על ידי אחרים:

פסוק לד

ויקבר בביתו במדבר. ר"ל שכבר נקבר אצל ביתו במדבר שהיה שם או ירצה בזה שהוא נקבר במדבר והוא היה ביתו הראוי לו כי לא יאות לאיש כמוהו להיות מדיני מפני הרגו האנשים בתחבולה ובמרמה:

פסוק מד

ויאמר המלך לשמעי אתה ידע' את כל הרעה וגו'. הנה אמר המלך זה כי אולי יאשימוהו הרואי' שימיתהו בזולת סבה ראויה שימו' עליה ולזה באר לו כי מצד אחר היה ראוי שיומת והוא מה שחרף וקלל דוד כי לולא זה לא ענשהו למות על צאתו מירושל' אמנם בזאת התחבולה מצא מקום לשפטו במורד לגבות את חובו מהקללות ההם שקלל אל המלך דוד:

פסוק מו

והממלכה נכונה ביד שלמה. מגיד שקודם זה לא היתה נכונה בידו כי אולי אלו שהרג והם אדניהו ויואב ושמעי יסבבו מה שהיה לו לשטן לשערם כי הם נבאשי' בעיניו אך אחר זה לא היה לו לירוא משום דבר זה ביאור מה שצריך אל ביאור בזאת הפרשה שהגבלנו באורה בזה המקום, ואולם התועלות המגיעות ממנה הם אלו, הא' הוא במדות

והוא להודיע כי כשיבא ההכרח לעשות דבר יגיע ממנו בושת ראוי שיעשוהו באופן שיסור הבושת וישאר התועלת ולזה תמצא כי כשהביא ההכרח אל שיתחמם המלך דוד בשכיבת אבישג בחיקו והיה בזה מן הבשת לה ולו כי יודע שהיא נכנסת לישכב בחיקו הנה הערימו ושמו אותה סוכנת כי בזה יעלם ענין הכנסה שם על מה ועל מה היה כי יחשבו הרואים שהיא נכנסת לעיין בדבר המנוי אשר שם אותה המלך עליו, הב' הוא להודיע ענין יושר דוד כי מפני שלא יוכל להרבות עוד נשים כי כבר נשא מהם מה שאפשר לו לפי הנימוס התוריי לא ידע את אבישג עם ששכבה בחיקו אחר שלא היה אפשר לו לקחתה לאשה וזה ממה שיורה שכבר נתחרט בתכלית מחטא בת שבע ולזה הגיעה מדרגתו מהפרישות לזאת המדרגה הנפלאה שהיה רואה בעיניו ומשם לא אכל, הג' הוא במדות והוא להודיע שהוא ראוי לכל אדם שישגיח במוסר בנו ולא יעצרהו משום דבר הלא תראה כי אדניהו לא קדמו מוסר אביו והתנהג מפני זה במנהגי אבשלום הפחותים והיה זה סבה אל שבעט באביו לקחת המלוכה בזולת עצתו ורצונו ונמשך מזה לו המות כמו שקרה לאבשלום מפני רוע מנהגו וכבר תעמוד על רוע תכונותיו ממה שבקש לו את אבישג השונמית לאשה לחמדו אותה מפני יפיה, הד' הוא להודיע כי אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו ובכלל הנה מי שיכוין לחלוק על כונת הש"י לא תועילהו בזה מחשבתו אבל יסבב שיגיע רצון יתעלה באופן יותר שלם הלא תראה כי מפני שהיתה המלוכה לשלמה מה' כמו שהגיד נתן הנביא לדוד לא הועיל לאדניהו מה שנתחכם לחלוק על הכוונה ההיא במה שמשך לב גדולי העם אשר היה ראוי שיסכימו עמו כמו יואב ואביתר אבל היה זה סבה אל שיגיע דבר ה' אל שלמה באופן יותר שלם אשר לא יתכן עמו מחלקה והוא מה שמשחוהו כל הראשים הכוללים אשר להם מבוא בבחירת המלך וישב על כסא דוד בחייו כי זה ממה שהסיר משלמה כל מחלקת בדבר המלוכה, הה' הוא להודיע כי אין מעלת האדם לקוחה מהיופי ואין לו בה רושם כלל ולזה תראה כי אע"פ שהיה אדניה טוב תאר מאד לא בחר הש"י בו כמו שלא בחר לאבשלום אחיו ולזה אמר הש"י לשמואל אל תבט אל מראהו ואל גוכה קומתו כי מאסתיו ואמנם נבחר שלמה כי הוא היה חכם כמו שנתבאר מדברי דוד באמרו לו כי איש חכם אתה ועשית כחכמתך כי בחכמה ימלוך מלך לא ביופיו, הו' הוא להודיע כי השם יתברך מסבב סבות להגיע לעושה הרע כרעתו ולזה סבב שיהיו יואב ואביתר עם אדוניה להשיב על ראש יואב את דמי האנשים אשר הרג בתחבולה ובערמה ולהשיב על בית עלי מה שייעד לו הש"י על מה שחטאו לו בניו, הז' הוא להודיע שראוי למי שישתדל בדבר מה שיתחכם בהגעתו בכל הסבות הנאותות באופן שיתכן שיגיעו לו מבוקשו ולזה תמצא

כי מפני שנתן הנביא לא יכול להתרעם מאד על ענין מלכות אדניהו כי לא היה נוגע בדבר ולזה לא היה ראוי שיתרעם הוא על זה עם שתיקת בת שבע ושלמה שהיו נוגעים בדבר עם שכבר היה זה מביא חולשה בענין נבואתו כי הוא שתהיה המלוכה לשלמה ואם ישתדל הוא בהגעת המלוכה יביא זה חשד בלב המלך דוד ר"ל שיחשדהו כי מלבו אמר לו הדבר ההוא לא בנבואה ולזה הוא משתדל בהגעתו כי אין מדרך הנביא זה הענין כאמרו לא ישא ולא ישמיע בחוץ קולו לאור יוציא משפט ולזה סבב שתתרעם בת שבע על דבר סור המלוכה משלמה כמו שנשבע לה דוד והראית עם זה בדבריה כי לב אדניהו להמית אותו ולזה לא קרא לו במשתה אשר עשה וקרא לכל בני המלך ואחר זה בא נתן הנביא להוסיף חוזק וקיום לדבריה וספר הדברים באופן שספרה אותם בת שבע ונתרעם לפני המלך אם היה זה הענין במצותו להשתדל שלא יודיעהו אליו כי לא היה לו דבר אחר להתרעם עליו ומפני זה לא בא דבר בקיום ששלמה ימלוך אחריו כי אם לבת שבע והנה היה מאופן החכמה בזה ההשתדלות שתכף שנכנס נתן הנביא יצאה בת שבע כדי שלא יראה ששניהם הסכימו בזה הענין כי זה ממה שיחליש החזוק שהיה בדברי נתן הנביא לדברי בת שבע, הח' הוא להודיע שמשיחת המלך ראוי שתהיה על המעין על יד כהן גדול או נביא או על ידי סנהדרין כי אלו הם אשר יתכן שיאמר במי אשר יבחרו שבחרו ה' והנה צותה התורה שתהיה בחירת המלך על זה האופן כמו שנתבאר בתורה בפרשת שופטים, הט' הוא להודיע שאין ראוי לאיש טוב שימנע מלהודיע הבשורות הרעו' כשיתכן לקחת עצה עליהם כי מזה הצד יהיה זה הענין פועל טוב ולזה תמצא שלא נמנע יונתן בן אביתר מלהגיד האמת בזה הענין לאדוניהו ואף על פי שהית' בשורה רעה לכל האנשים אשר שם כי זה ממה שיתירו בו ללקיחת העצה למלט נפשם ולזה ספר בשלמות כל המאורעות בו כדי שיתאמת להם שאין להשיב הנעשה במשיחת שלמה כי זה ממה שיביאם אל שלא יקלו בזה הענין ללקיחת עצה להמלט נפשם מיד שלמה כי כנגדו עשה כל הנעשה, הי' הוא כשיירא האדם מדבר מה אין ראוי להמתין עליו כלל ולזה תמצא שאדניהו השתדל תכף לדעת אם רצון שלמה להמיתו ולזה שם עצמו במקום אין לו לירוא ממנו שימיתהו שם כי היה המקום ההוא מקלט לו והוא המזבח שהוא למקלט כמו שנתבאר בתורה עם שאז גם כן היה עת רצון כי היה אז די שמחה לשלמה במה שהשיג מהמלוכה ואולי מפני זה יתפייס אז יותר למחול לאדניהו והנה השיג אז מזה מה שהיה ראוי להשיג וזה שכבר מחל לו הנעשה בתנאי שישמור בעתיד שלא תמצא בו רעה כי אז ישוב בראשו מה שעשה מזה כי בזה הראה לבבו לעשוק המלוכה משלמה ולזה עם מעט שיעשה מהרע שיראה בו שהוא נמשך לזאת המחשבה

יוזק אז בזה המעשה מפני שבו בחינת כוונתו במה שיעשה אחר זה, הי"א והוא במדות והוא להודיע שראוי לכל אדם שיצוה בעת מותו המונהגים ממנו וידריכם אל הטוב לפי מה שאפשר כי אז יפסק ממנו דבר מוסרו בעתיד ולזה ראוי שישתדל אז להקנותם מהמוסר מה שיספוק להם אחר מותו ולזה תמצא שדוד כשקרבו ימיו למות צוה לבנו שלמה לשמור משמרת התורה להיות עיניו ולבו תמיד בכל חלקיה כי בזה תדבק בו ההשגחה האלהית ויצליח בכל מעשיו ובכל מה שיפנו אליו ובזה התמיד לו ולזרעו המלוכה ולזה משך לבו מאד בזאת הצוואה להתנהג בדרכי התורה כדי שיחזק בה וכן מצאנו שעשו משה ויהושע ר"ל שהם הוכיחו את ישראל וצוו אותם לשמור את התורה קרוב למותם יותר ממה שצוו אותם קודם מותם, הי"ב הוא להודיע שראוי להשתדל בכל הפנים לשפוט עושה הרע כרשעתו לבער הרע מן הארץ כי בזה יוסרו שאר האנשים ולזאת הסבה ראוי גם כן לגמול טוב לאשר גמלו טוב ולזה ספר כי דוד צוה לשלמה שיעשה הדבר בחכמה באופן שימצא מקום להשיב ליואב ולשמעי הראוי להם מהרע בדרך שיוריד שיבתם בדם שאול ושישיב חסד לבני ברזילי הגלעדי כאשר גמלוהו בברחו מפני אבשלום, הי"ג והוא במצות והוא להודיע שיש למלך לענוש הראוים לענוש ביותר ממה שימשך מדברי תורה ולזה תמצא שהרג שלמה את יואב ואם לא היה בן מות לפי משפטי התורה כי לא היתה שם התראה גם הרגו במקום שלא היה ראוי להמיתו והוא בהיותו מחזיק בקרנות המזבח כי התורה לא הקפידה שם שנאמר מעם מזבחי תקחנו למות ובזה מצאנו בדוד שהרג אנשים בעבור הודאת פיהם שלא היו ראוים למשפט לפי משפטי התורה, הי"ד והוא להודיע שכבר מיהר שלמה לקיים מצות אביו בענין יואב ושמעי והיה מחכמתו שצוה לשמעי דבר לא הרגיש שיהיה מכוון מאד מן המלך והודיעו המלך כי זה סבב מיתתו מפני מה שעשה מהרע לדוד ומצא בזה שלמה מקום לגבות את חובו עם שזה היה ממה שיתבאר ממנו כי ראוי היה למלך לצוותו זה כי אולי אם יצא משם ישתדל להניא לב העם מאחרי המלך כי היה בלתי נאמן למלך כמו שיראה מדבריו לדוד בברחו מפני אבשלום בנו:

פרק ג

פסוק א

ויתחתן שלמה את פרעה וגו'. עד וימלוך רחבעם בנו תחתיו, ראוי שתדע כי שלמה נתחתן את פרעה אחר שנתגייר' בתו ועם זה היה בזה הענין יציאה קצת מדרכי התורה כי לא התירה מהם לבא בקהל כי אם דור שלישי:

ויביאה אל עיר דוד. היא ציון:
ואת בית ה' ואת חומת ירישלם סביב. הנה היה ראוי לבנות חומה סביב ירושלם לקדש מה שבתוכה כי הרבה מן הקדשים לא היו נאכלים כי אם לפנים מן החומה אחר שנבנה בית ה' שם כמו הענין במעשר שני ובבכורי' ופסח ובכורות ומה שדומה להם לפי מה שנתבאר בתורה:

פסוק ב

רק העם מזבחים בבמות כי לא נבנה בית לשם ה' עד הימים ההם. זה ממה שיורה כי בין המנוחה והנחלה הותרו הבמות ר"ל בין משכן שילה ובין בית עולמי' אך אחר זה נאסרו כיון שנבנה בית לשם ה':
רק בבמות הוא מזבח ומקטיר. להגיע אליו הנבואה כי יש בהעלאת העולות רושם בהגעת הנבואה כמו שנתבאר בפרשת בלעם וכבר נתננו הסבה בזה במה שבארנו מדברי התורה בפרשת נח ולזה זכר שהעלה שלמה אלף עולות בבמה אשר בגבעון ושם נראה לו הש"י בחלום הלילה ואי אפשר שיצוייר לפי מה שהתבאר מטבע השכל האנושי בהשגת המושכלות:

פסוק יב

נתתי לך לב חכם ונבון אשר כמוך לא היה לפניך ואחריך לא יקום כמוך אחשוב כי רמז על זה שחכמתו תהיה גדול מחכמת דוד ומחכמת המלך הבא אחריו או שחכמתו תהיה גדולה מחכמת כל בני הדור שהיו לפניו ומכל הבאים אחריו כי הוא דבר זר מאד שלא ימצא אחריו בעת מהעתי' חכם כמוהו אם לא שנתן לו הש"י מהחכמה האלהית בדרך המופת מה שלא יתכן השגתו לאחר ולא אשער איך יתכן שיצוייר זה והנה יתבאר ממה שיבא קצת ביאור שהענין הוא כמו שבארנו כי ספר שהיתה חכמתו למעלה מחכמת האנשי' רמוז אליהם והם איתן האזרחי והימן וכלכל ודרדע בני מחול:

פסוק טו

ויעמוד לפני ארון ברית ה' וגו'. הנה עשה זה לתת תודה לש"י על מה שייעד לו מהטוב:

פסוק טז

שתים נשים זונות. אחשוב שהיו פונדקאות ומוכרות מזון כטעם רחב הזונה ואפשר שהיו מפקירות עצמן והנה התחכם שלמה להבהילם בזה הענין כדי שיתבאר מדבריהן מי היא אמו כי אשר תחמול יותר על הבן החי יתבאר בלי ספק שהיא אמו:

פרק ד

פסוק א
ויהי המלך שלמה מלך על כל ישראל. אחשוב שהרצון בזה שכלם שמחים בו ואין בלבם למרוד בו בשום פנים:
וצדוק ואביתר כהנים. ידמה כי אע"פ שגרש אותו מהיות כהן לה' ואמר לו שילך ענתות הנה הוכרח לעבוד בעת היות צדוק בלתי ראוי לעבוד':

פסוק ה
על הנצבים. כמו הנציבים והרצון בו השרים:

פסוק ו
ואחישר על הבית. ידמה שהוא היה ממונ' להשגיח בדברי בית המלך בכל מה שיצטרך שם:
ואדנירם בן עבדא על המס. הוא היה ממונה שהיו פורעים ישראל ויתר העמים שהיו למס לשלמה:

פסוק ז
שנים עשר נצבים על כל ישראל. ר"ל שהיו על כל ישראל לגבות מהם זה המס והיה יודע כל אחד מהם החלק מישראל אשר בגורלו לפרנס המלך וביתו בחדשו בדרך שיפרנסוהו כלם כל השנה:

פסוק יט
ונציב אחד אשר בארץ. יתכן שיהיה שר אחד מושל על אלו השרים יביאם לפרנס המלך וביתו איש חדשו או היה שם נציב אחד לחדש העבור והביאור הראשון יותר נכון ואם היה כן הנה יחוייב שיהיה חלקו מארץ ישראל מעט יותר משלישית חלק אחד משאר השרים שהיו מפרנסין אותו חדש אחד בשנה:

פרק ה

פסוק ג
עשרה בקר בריאים. ר"ל שמנים:
וברבורים אבוסים. הם עופות שמנים:

פסוק ו
ויהי לשלמה ארבעים אלף ארוות סוסים למרכבו. הנה ארות הם אבוסים יאכלו שם הסוסי' והנה מצאנו בדברי הימים תמורת זה ארבעת אלפים ארות סוסים ומרכבות וידמה ששם מנה האבוסים ובזה המקום מנה הסוסים והרצון בו שהיו לו ארבעים אלף סוסים למרכבו בארוות והנה היו עשרה סוסי' בכל אבוס ולפי שאמר אחר זה לסוסים ולרכש ידענו כי הרכש הוא מין אחד ממיני הסוסים ואחשוב שהם היותר קלי המרוץ והם אשר ירכבו בהם במלחמה או ירצה בזה ארבעים אלף ארוות סוסים למרכבו אך לא היו בהם כי אם ארבעת אלפים אורוות שהיו בהם סוסים ומרכבות:

פסוק ז
לא יעדרו דבר. הוא מענין איש לא נעדר:

פסוק י
מחכמת כל בני קדם ומכל חכמת מצרים. ידמה שבימי שלמה היתה חכמה גדולה בשתי אלו האומות:

פסוק יא
איתן והימן וכלכל ודרדע. ולזה קרא שם איתן איתן האזרחי להיות בן זרח ואמר בני מחול להעיר שהם היו לחכמת' ראויים להלל הש"י במחול או היו ב' שמות לזרח ר"ל שנקרא שמו ג"כ מחול:

פסוק יב
וידבר שלשת אלפים משל. ידמה שאלו המשלים שכלל אותם ספר משלי ומאות' השירי' נבחר השיר אשר כלל אותו ספר שיר השירים ולז"א בראש ספר משלי משלי שלמה בן דוד מלך ישראל לדעת חכמה ומוסר וכו' ר"ל שאלו המשלים לבד יהיה תועלתם באלו הענינים שזכר פה ואולם שאר המשלים שדבר שלמה לא היה תועלתם לאלו הדברים ולזה לא נכתבו באלו הספרים הנכתבים ברוח הקדש ולזאת הסבה אמר ג"כ בראש ספר שיר השירים שיר השירים אשר לשלמה ר"ל שזה השיר הוא הנבחר שבשירים אשר לשלמה:

פסוק יג
וידבר על העצים מן הארז אשר בלבנון וגו'. הנה זה הדבו' הוא להודיע סבותיה' ויסודותיהם ומשיגיהם העצמיים וזהו העיון בטבעי בהם וידמה שהודיע עם זה תועלותיהם ברפואות האדם למזונותיו והנה כלל עיונו כל הצמחים מהיותר נכבד עד היותר פחות והנה הבחן ענינה בכבוד וזולת כבוד מצד פעלותיהם ואיבריהם ומצד טבע

המזון שיזונו ממנו וזה שכאשר תהיינה פעלותיהם יותר שלמות תהיה צורתם אשר סודרו ממנה אותם הפעולות יותר נכבדות וגם כן הנה מה שממנו יותר מתיחס לטבע הדומה ויותר גס החמר הוא יותר מעט בכבוד כי המזון דומה באופן מה לנזון ולזה הוא מבואר כי הארז אשר בלבנון הוא יותר נכבד ההרכבה מהאזוב אשר בקיר כי פעלו' הצמח ההוא יותר שלמות מאד ואיבריו יותר רבים ומזון האזוב הוא יותר גס ולזה היה שיצא בקיר ובכלל הנה נתבאר מזה המקום שהוא דבר בכל הצמחים מן היותר גדול ועד היותר קטן ומן היותר נכבד ועד היותר פחות ודבר ג"כ בזה האופן על החי ההולך ועל המעופף ועל הרומש על הארץ ועל הדגים והנה זכרם בהדרגה החי ההולך הוא יותר נכבד מהעוף ולזה הוא עושה בעל חיים בגופו והעוף לא יעשה כן אבל יעשה ביצה שלימה ואולם רמש הארץ יעשה ביצה חסרה התבאר גם כן מענין אחר כי הוא יותר פחות מצד המזונות שיזונו מהם יותר קרובים לטבע הדומם וזה כלל לכל מיני השרצים האלו והנה רמש הארץ יותר נכבד מהדגי' כי הדגים יעשו ביצה שלמה ויעשו מהם רבוי מופלג לחולשת החום היסודי אשר יצטרך ביצירתם והנה באור אלה הדברים כלם הוא ראוי בספר הצמחי' ובספר ב"ח ושם בארנו הרבה מאלו הדברים:

פסוק כא

ויהי כשמוע חירם את דברי שלמה. יתכן שלא אמר זה על אלו הדברים ששלח לו שלמה כי לא היה בהם על מה שישמח מצד החכמה שהיה נראה בהם אלא שנאמר כי כאשר שמע דברי שלמה בחכמ' הנפלאה שהיתה בו לפי מה שספרו לו המגידים שמח מאד והודה לש"י שנתן לדוד בן חכם יושב על כסאו והנה אמר זה להורות על שמרוב אהבתו את שלמה נתרצה חירם לעשות חפץ שלמה והנה עם כל זה היו דברי שלמה לחירם בחכמה ולזה שלח לו שהוא יעשה חפצו משכר עבדיו בכל אשר יאמר להיותם יותר בקיאי' במלאכ' כריתת העצים ונשען שלא יכביד לשאול חירם מפני אהבתו את דוד ולזה הודיע כי מרצון דוד היה לבנותו אך מפני שלא יכול נעתק הענין אל שלמה והיישירו גם כן בדבריו אל שזה הבית יהיה נבנה לשם ה' אשר בידו להשפיל ולהכניע כל האויבים והשונאים כאילו כלל בדבריו הפיוס והאיום יחד:

פסוק כב

והנה הוסיף חירם ואמר שהוא יעשה כל חפצו בעצי ארזי' ובעצי ברושים ויעבירם לו הים ויוציאם אל היבשה אל המקום אשר יבחר שלמה ושם יתיר הקשרי' אשר נקשרים בהם העצים קצת' בקצתם, והנה הרצון בדוברות קשירת העצים קצתם בקצתם באופן שיוכלו החובלים להעבירם הים ראדיל"ץ בלע"ז:

פסוק כג
ונפצתים. ר"ל אתיר הקשרים בדרך שיהיו מוכנים לנשאם עץ עץ בפני עצמו וידמה שהים היה מגבול מלכות חירם ולזה רצה חירם להעביר העצים לשלמה עד גבול מלכות שלמה:
מכולת לביתו. ר"ל לאכול לביתו:

פסוק כה
שמן כתית. והוא הנבחר שבשמנים כמו שנתבאר בתורה מענין שמן המנורה והנה היו כותשין הזיתים במכתש בלא טחינה ומה שהיה יוצא ממנו מן השמן הוא שמן כתית ואחר זה טחנוהו להוציא הנשאר מהשמן וכבר נזכר בספר דברי הימים מה שהיה נותן שלמה בשכר עבדי חירם לשנה אמנם בזה המקום זכר מה שהיה נותן שלמה לחירם שנה בשנה:

פסוק כו
וה' נתן חכמה לשלמה כאשר דבר לו ויהי שלום בין חירם ובין שלמה מגיד שרוב חכמת שלמה היה סבה אל שהיה שלום בין חירם ובין שלמה כי מפני חכמתו אהב אותו חירם:

פסוק כז
ויעל המלך מס מכל ישראל. הנה היה ענין זה המס כמו שזכר שהוצרכו לברור מישראל שלשים אלף יהיו על מלאכת כריתת העצים והבאתם באופן שלא יכבד מאד עליהם והוא שכבר יחלקו לשלש כתות תהיה כל כת חדש אחד בלבנון ושנים חדשים בביתו:

פסוק כח
והנה היה אדנירם על זה המס כי הוא היה על המסים:

פסוק כט
ויהי לשלמה שבעים אלף נושא סבל. סבל הוא משא או הוא תואר לסובל המשא, והנה היה מספר החוצבים בהר יותר רב מפני קושי החציבה בהר ההוא עם שמירתם באבנים שחצבו שיהיו באמות המוגבל להם, והנה אלו העושים במלאכה עם הרודי' בהם לעשות אותם לעשות המלאכ' היו כלם גרים כמו שנזכר בספר דברי הימי' ושם זכר כי מנינם היה מאה וחמשים אלף ושלשת אלפים ושש מאות לפי מה שמנה אותם שלמה אחרי המנין שמנאם דוד ואחשוב שאלו הגרים היו מהגבעונים כי הם היו גרים תושבים לא גרי צדק והשמידם שאול מפני זה מהתיצב בכל גבול ישראל ועל זה מתו שבעה מבני שאול ואז שבו בארץ ישראל ולפי שהיו מחוייבים לחטוב עצים ולשאוב מים לבית הש"י כמו שמבואר בספר יהושע היו מוכרחים מפני זה לעשות זאת המלאכה, והנה השלש

מאות הנשארים הם הנצבים שהיו כל אחד מהשוטרים הרודי' בעם העושי' במלאכה והשוטרים ההם היו שרי הנצבים ר"ל שימנום הנצבים שרים ורודים בעם העושים:

פסוק לא

אבנים גדולות אבנים יקרות ליסד הבית. ידמה שבחרם מהמחצב שתמצאנה בו יותר כבדות במשקלם כי הם יותר חזקות ולזה רצה שיהיה יסוד הבית מאבנים כאלו ר"ל שהם גדולו' בעצמותם ורבות המקשיות והכובד:

אבני גזית. שפסלום בכלי ברזל בדרך שתהיינה ישרות השטחים ונצבות הזויות בתכלית מה שאפשר כי בזה יהיה הבנין יותר קיים:

פסוק לב

ויפסלו בוני שלמה ובוני חירום והגבלים. ר"ל כי אחר שחצבו האבנים אלו החוצבים בהר פסלום בוני שלמה שהיו מישראל החכמי' בזאת המלאכ' והיו עמהם גם כן אומנים לעשות זאת המלאכה מבוני חירום ששלחם אל שלמה לעשו' המלאכה עם הגבלים והם מעם גבל היו מהם בקיאים בזאת המלאכה ולזה עזרו יחד בה והם גם כן תקנו העצים ששלח חירם ופסלו אותם בדרך שיהיו נכונים לבנין הבית בזולת תקון אחר וזה כלו היה נעשה חוץ מהבית כמו שאמר אחר זה ומקבות והגרזן וכל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנתו והיה זה כן להורות על שלמות הבית ולזה לא בא שם לבנין דבר יהיה חסר לתקון אחר זולת הבניה:

פרק ו

פסוק א

בשנה הרביעית בחדש זיו הוא החדש השני למלוך שלמה על ישראל וגו' ר"ל כי בשנה הרביעית למלוך שלמה על ישראל בחדש השני ממנה והוא חדש אייר החל שלמה לבנות הבית וכן כתוב בספר דברי הימים:

פסוק ב

והבית אשר בנה המלך שלמה לה' ששים אמה ארכו. הנה זה הבית כלל מקום קדש הקדשים ומקום הקדש והנה מקום קדש הקדשי' היה לפנים לפאת מערב אוכל מזה הבית עשרים אמה ושם היה ארון ברית ה' והארבעים אמה הנשארות הם מקום הקדש ושם היה השולחן והמנור' ומזבח הזהב ובזה היחס גם כן היה דבר המשכן שעשה משה:

פסוק ג

והאולם על פני היכל הבית. ר"ל לצד המזרח ממנו והנה היה ארכו דבק לרחב ההיכל שהוא עשרים אמה והיה נמשך ברחב עשר אמות עד שהיה הארך בין האולם וההיכל והדביר שבעים אמה ועשרים אמה רחב, והנה קומת האולם נתבאר בספר דברי הימים שהיה מאה ועשרים אמה והוא כפל גובה הקדש וקדש הקדשי':

פסוק ד

ויעש לבית חלוני שקופים אטומים. פירשו רז"ל שהיו רחבים מבחוץ וצרים מבפנים להורות שאינו צריך לאורה אלא כי זה דרך דרש כי כבר התבאר במופתים הנדסיים כי מפני היות החלונות רחבות מבחוץ והולכות בשפוע ירבה יותר האור בבית כמו שנזכר אחר זה ולפי שקומת הבית היתה שלשים אמה כמו שקדם הנה יהיה אמרו ושדרות בארזי' רומז אל תקרה שנית היו בה קורות ארזים והנה היתה התקרה התחתונ' לעשרים אמה גובה כי בזה יהיה כפלו באורך וברוחב ובעומק וכמו שהיה במשכן שעשה משה כסוי יותר מאחד כן היה בזה הבנין:

פסוק י

ויבן את היציע על כל הבית. ר"ל שכבר בנה היציע אצל כל הבית והיה חמש אמות קומת כל יציע והנה היציע אחז את הבית בעצי ארזים שעליהם היתה התקרה והם היו מונחים על המגרעות שנתן לבית כמו שקדם או ירצה בזה שהתקר' העליונה לבית אחזה הבית בעצי ארזים והבאור הראשון הוא יותר נאות לפי מה שאחשו':

פסוק יא

ויהי דבר ה' אל שלמה לאמר. לפי שאמר אחר זה וירא ה' אל שלמה שנית כאשר נראה אליו בגבעון למדנו שזאת הנבואה לא באה לשלמה בעצמו ואמנם הודיע לו הש"י על יד נביא בעת שהיה בונה הבית:

פסוק יד

ויבן שלמה את הבית ויכלהו. ר"ל אחר שבנה אותו באופן הנזכר וכלה חפויו וקרויו בנה את קירות הבית מביתה בצלעות ארזים לכסות בנין האבנים כסה אותן הקירו' מבפנים בנסרים וקורות ארזים עד עשרים אמה שהיה שם הקרוי התחתון וקרקע הבית צפה בצלעות ארזים וזה אמנם היה בבית שהוא ההיכל ואמנם מירכתי הבית שהם לפאת המערב והם עשרים אמה שהיה שם הדביר וקדש הקדשים צפה גם כן ארז מן הקרקע ועד הקירות וזה בנה לו מבפני' לדביר להיות קדש הקדשים ואולם הבית שזכרנו ראשונה אשר חפה קרקעו עץ הוא ההיכל שהיה לפנים מן האולם:

פסוק יח

וארי אל הבית פנימה מקלעת פקעים. הנה הפקעי' הם בצורת ביצים מפני ראשיה' חדים והנה מקלעת מענין השלכה והוצאה כטעם יקלענה בכף הקלע והטעם שכבר הי' מצוייר בארזים מבפנים בדמיון הוצאת הצמחים ואל הפקעים בעת אשר הם מתחילים להציץ ציץ כי בראשונה יהיו כמו פקעים והם כמו ביצים ששני ראשיהם חדים ואחר זה יפריח מהשרש כמו גביעים משוקדים ומתוכם יצא הפרח כמו שזכרנו בפרשת ויקחו לי תרומה ולסבה בעינה שהיו אלו הציורים במנורה היו בזה המקום וזה אמנם היה בהיכל או יהיה הרצון במקלעת כמו קלעים ר"ל שציירו שם בדמיון קלעים שהם יריעות שהיו בהם אלו הציורים וזה הביאור יותר נאות לפי מה שיראה ממה שאחר זה או יהיה מקלעת בדמיון החריות והדליות שבהם הפרחים:

פסוק יט

ודביר בתוך הבית מפנימה. ר"ל כי בתוך הבית מלפנים והוא לפאת מערב היה דביר והכין אותו להיות שם ארון האלהים ואמרו רז"ל כי בזה רמז אל הבנין שעשה שלמה תחת הקרקע לגנוז שם את ארון ה' לפי שהיה נודע שעתיד הבית הזה ליחרב ואולם לפי הפשט הוא לפי מה שזכרנו:

פסוק כ

ולפני הדביר. ר"ל לפני ארון הדביר והוא חסר המצטרף וכמוהו רבים ואמר כי לפניו צפה מזבח ארז והוא מזבח הקטורת שהיה בהיכל ולזה אמר אחר זה וכל המזבח אשר לדביר צפה זהב כי לפני הדביר היה מכוון ר"ל לפני ארון הדביר או לפני פתח הדביר וענין הפסוק הזה הוא כן ולפני הדביר שהיה שיעור הדביר עשרים אמה בארך וברוחב ובקומה צפה אותו זהב טהור ומזוקק והנה צפה שם לפני הדביר מזבח ארז וכבר באר אחר זה כי כבר צפה אותו זהב אך קצר להגלות זה הענין בו:

פסוק כא

ויצף שלמה את הבית מפנימה וגו'. ר"ל שכבר צפה שלמה את הבית הזה והוא הדביר בכל אשר מבפנים ממנו בזהב מזוקק וזה יורה שעשה שם מחיצה בינו ובין ההיכל ובזה גם כן יתאמת שהיה עשרים אמה אורך:

ויעבר ברתוקות זהב. ר"ל עשה כמו בריחים בשלשלאות זהב בהיכל אשר לפני הדביר כי עשה שם כותל בין הדביר ובין ההיכל להיות תמורת הפרכת אחר שצפה הכותל ההוא זהב כמו שקדם:

פסוק כב

ואת כל הבית צפה זהב עד תום כל הבית. ר"ל כי גם ההיכל צפה זהב אך לא היה מזוקק כמו הזהב שצפה בו הדביר לבאר דבר ההבדל שהיה בין קדש הקדשים ובין הקדש:
וכל המזבח אשר לדביר צפה זהב. אחשוב שיהיה הרצון בזה שקודם זה צפה מזבח הקטרת באבנים וצפהו עצי ארז כמו שעשה בקירות הבית שהיו של אבן וכסה אותם בארז ואחר כן צפה אותם זהב:

פסוק כג

ויעש בדביר שני כרובים עצי שמן. הנה עשה צורת כרובים מעץ שמן והוא ממיני הארזים והוא קד"י בלע"ז או פי"ן ויש ממנו שאינו עושה פירות ואולי מזה המין עשה זה או שלחו לו חירם ולא השחית שלמה בזה עץ מאכל גם יתכן שיהיה זה אחר שיבש האילן והנה הכרובים הם בצורת בן אדם מן הקטנים, וזכר שכבר היה עשר אמות כל אחד מהם בקומה ורוחב פרישת כנפיו גם כן עשר אמות והנה היו פני הכרובים האלו מביטים לפני הנכנס שם והכנף השמאלית מהאחד מהם נוגעת לכנף הימנית מהאחר ובזה יחזיקו כל רוחב הדביר מקיר אל קיר כי החלל שבניהם היה עשרים אמה, וזכר שכבר צפה אלו הכרובים זהב:

פסוק כט

מסב קלע. ר"ל סביב ציור בדמיון יריעה או סבב אילן וחריותיו פתוחי מקלעו' כרובים ותימורו' ר"ל שהיה חקוק ומצוייר בהם דמות יריעות שהיה בהם צורת כרובים וצורת תימורות שהם כמו פקעים וזה כי צורת תמרים היא כמו ביצה ששני ראשיה חדין או דמות ענפי אילן וחריותיו ויהיה בהם צורת כרובים וצורת פקעים ופטורי צצים וזה היה מצוייר מלפנים והוא הדביר ולחיצון והוא ההיכל:

פסוק ל

וזכר שצפה זהב קרקע הבית לדביר ולהיכל אך ידמה שקרקע ההיכל היה מצופה עץ ארז לא קרקע הדביר כמו שקדם ואמנם היה זה כדי שישאר עומק הדביר עשרים אמה ויהיה גם כן הבדל נראה בין הקדש ובין קדש הקדשים:

פסוק לא

ואת פתח הדביר עשה דלתות עצי שמן האיל מזוזות חמשית. ר"ל שהאיל והוא הסף אשר על הפתח והמזוזות שהיו לצדדיו היו מאת הפתח החמשית כי היתה החמשית לדביר והרביעי' להיכל והשלישית לפתח האולם והשנית לחצר הכהני' והראשונה

לעזרה הגדולה וזה כי מחוץ לאולם היה חצר הכהנים ומחוץ לחצר הכהנים היתה העזרה הגדולה והנה נזכר חצר הכהנים והעזרה הגדולה בספר דברי הימים:

פסוק לב

ושתי דלתות עצי שמן וקלע עליהם. ר"ל ושתי דלתות עצי שמן שעשה לדביר צייר עליהם צורת כרובים ותימורות ופטורי צצים וצפה זהב באופן שירד הזהב על הציורים ההם והם נראו בזהב בתמונה שיעשו בה בעצי שמן:

פסוק לג

וכן עשה לפאת ההיכל וגו'. ר"ל שכן עשה לפתח ההיכל מזוזות עצי שמן היתה מאת הפתח הרביעית, והנה מזה מדרגת הפתחים במנין כי בזה הערה אל מה שכוון בזה הבנין כמו שנתבאר:

פסוק לד

ושתי דלתות עצי ברושים שני צלעים הדלת האחת גלילים. ר"ל ששני צדי הדלת היה מצויר בהם צורת גלילים ועמודים:

ושני קלעים. ר"ל שני צידי הדלת השני היו ציוריה גם כן גלילים:

פסוק לה

וקלע כרובים וגו' וצפה זהב מיושר על המחקה. ר"ל שהיה יורד הזהב ביושר על החקוק שם מאלו הציורים בדרך שהצורות תהיינה נראות בזהב:

פסוק לו

ויבן את החצר הפנימית. היא העזרה ולא פי' שיעורה, והנה בנה כתליה סביב שלשה טורים אבני גזית וטור אחד על גביהם מחתכות גדושת ארזים:

פסוק לח

בירח בול. הוא מרחשון:

ויבנהו שבע שנים. לא הקפיד בחצי השנה העודפ' או אולי בשבע שנים נשלם בנינו אך קצת הדברים שנעשו בו ליופי ולקשוט לא נשלמו עד הזמן הנזכר והנה נזכר זה לפי שהוא יזכור אחר זה כי ביתו בנה שלמה בשלש עשרה שנה וזה מורה על עוצם זריזותו בבית המקדש:

פרק ז

פסוק ב

ויבן את בית יער הלבנון. הנה נראה ממה שזכר אחר זה שזה הבנין בנה שלמה לעצמו והנה היה זה הבנין להתקרר שם לימות החמה ולזה ידמה שעש' פתחים רבים ואחשוב שיער לבנון הי' קרוב לבית המקדש ולזה נקרא לבית המקדש לבנון, וזכר שכבר בנה זה הבית על ארבעת טורי עמודי ארזים ואחשוב שעמודי הארזים היו כלם לרחב הבית וחולק האורך בהם לשלש' חלקים שנים עמודים היו בכל טור, והנה היו כרותות הארזים על העמודים שיסבלו נסרי התקרה אשר עליהם והיו גדולים וחזקים והנה ארכם לפי מה שתארנו שלישית מאה אמה:

פסוק ג

והנה היה ספון בנסרים של ארז ממעל על הצלעות והם כרותות הארזים אשר על העמודים שהיו ארבעים וחמשה כי חמשה עשר עמודים היו בטור האחד ולזה היו קורות הארזים אשר עליהם חמשה עשר ומזה התבאר כי מקצת עובי העמוד האחד לקצה עובי העמוד השני הנמשך לו היה שלש אמות ושליש אמה ואולם עובי העמודים האלו היה לפי מה שיראה לי ממה שנזכר אחר זה שתי אמות וחצי בדרך שהיה בין טור וטור שלשים אמה והיה גובה העמודים שלשים אמה ובזה יתאמת שכל העמודים עם כרותות הארזים אשר עליהם היו רבועים:

פסוק ד

ושקופים שלשה טורים. הם הצלעות שזכר כי הם היו בדמות משקוף עם העמודים והוא מבואר שלא היו כי אם שלשה טורים מאלו על ארבעת טורי העמודים:

מחזה אל מחזה שלש פעמים. ר"ל הפתח שהיה נכח פתח אחר כנגדו וזה הענין היה בזה הבית שלש פעמים כי שלש פתחים היו בכל אחד מצדי הארץ זה כנגד זה והנה קרא הפתח מחזה כי שם יראה האדם מה שבחוץ:

פסוק ה

וכל הפתחים והמזוזות רבועים. ר"ל שהפתחים האלו היו בדמות מרובע וזה כי השקף שהיה עליהם עם העמודים אשר משתי קצותיו משימים הפתח בצורת רבוע שלשים אמה לכל רוח ובזה התבאר שמול מחזה אל מחזה על פני רחב הבית שהיה זה שלשה פעמים בבית ההוא היה הכל נמשך בזה הרבוע עם השקופים שעליו והנה היה זה הבית

נחלק לשלשה חלקים שוים, זהו מה שנרא' לי בפירוש צורת זה הבית והוא מסכים מאד ללשון שבא בזה והנה לא ראינו בו פירוש יאות לזה:

פסוק ו

ואת אולם העמודים עשה חמשים אמה ארכו ושלשים אמה רחבו. והנה זה האולם לפי מה שאחשוב היה ארכו לרחב בית יער הלבנון שזכרנו וגם הוא היה מרובע באופן רבוע החלקים האחרים שזכרנו כי הוא היה סמוך לעמודים ולזה היה גבהו כגבהם:

ואולם על פניהם וגו'. ר"ל שעל פני העמודים והוא אצל מקום הפתחים הנזכרים היה כמין אולם והיו בו עמודים וכרותות ארז עבה היתה על פניהם ואלו העמודים אחשב שהם של ארז ואע"פ שהיה האולם בנין כמו שנראה מהנזכר אחר זה:

פסוק ז

ואולם הכסא אשר ישפט שם. ובמקום אחר יהיה הגמר דין והוא הנקרא אולם המשפט או יהיה הכל ענין אחד ר"ל כי אולם הכסא אשר ישפט שם הוא אולם המשפט או יהיה הראשון תואר הוא הכסא אשר ישפט שם ר"ל כי ממנו יכנהו לאולם המשפט כמו שתרגם יונתן:

וספון בארז מן הקרקע ועד הקרקע. ר"ל על פני כל הקרקע אולם המשפט מיסוד כותל זה עד יסוד כותל זה שכנגדו:

פסוק ח

וביתו אשר ישב שם חצר האחרת מבית לאולם. ר"ל הוא החצר האחרת שהיא מבפני' לאולם אשר בנה שם ביתו שישב שם תמיד ויאכל וישתה וישכב בו הנה היה נעשה כמעשה הזה ר"ל שהיה ספון בארז כל הקרקע אשר שם:

ובית יעשה לבת פרעה. ר"ל וכן הבית שהיה עושה לבת פרעה היה מעשהו כמעשה האולם הזה והוא אולם המשפט שהיה כל קרקעו ספון בארז:

פסוק ט

כל אלה אבנים יקרות כמדות גזית. הנה היתה מדת אבן גזית מוגבלת וידועה אצלם:

מגוררות במגרה מבית ומחוץ. ר"ל שהאבנים האלה להחליקם יותר היו מגוררות במגרה והוא חרב פגום מאד שיר"א בלעז כי הוא ישאיר האבן חלקה מאד ושלמה והיה זה באלו האבנים בשני שטחיהם הנראים האחד מבפנים והאחד נראה מבחוץ:

וממסד עד הטפחות. ר"ל מאבני היסוד עד אבני הכותל הנראים שידקדקו בשיעורם למדדו בטפחות והם כל אבני הכותל הנראים כלם היו בזה האופן או אמר עד הטפחות

כי בטור העליון אשר עליו תושם התקרה יוציאו האבנים יותר מהשער כמדת טפח או יותר מעט ר"ל שישימום שם נוספות בפנים וזה מבואר בבניינים היפים והשלמים:
ומחוץ עד החצר הגדולה. מחוץ לבית עד החצר הגדולה היו כל האבנים אשר בבנין עשויות בזה האופן ויהיה הרצון באמרו כל אלו האולמים והבתים שזכר אחר זכרו בית יער הלבנון:

פסוק י

ומיוסד אבנים יקרות. ר"ל שאבני היסוד היו גדולות יותר מאבני גזית כי היו בהם אבנים של עשר אמות ושל שמנה אמות, ומלמעלה מן היסוד היו אבנים יקרות כמדת גזית והיה ספון בארז בתקרה או היה שם באהלים כרותות אבנים עם האבנים ההם:

פסוק יב

וחצר הגדולה סביב וגו'. ר"ל שהחצר הגדולה אשר בה בית המלך היא מוקפת סביב חומה שלשים טורים אבני גזית וטור כרותות ארזים עליהם וכן היה לחצר בית ה' הפנימית כמו שקד' וכן היה לאולם הבית ר"ל האולם אשר לפני ההיכל והדביר:

פסוק יג

וישלח המלך שלמה ויקח את חירם וגו'. זכר שאביו גם כן היה חרש נחשת ולזה היה הבקיאות לו יותר בזאת המלאכה:

פסוק טו

ויצר את שני העמודים. ר"ל שהוא עושה צורתם מפני עשותו הדפוס שבו השליך הנחשת אחר שהתיכו:
שמנה עשרה אמה קומת העמוד האחד. בספר דברי הימים התבאר שקומת שניהם היתה שלשים וחמש אמות ויחסר מזה אם כן אמה, ואפשר שנאמר שלא דקדק בזה כמו שלא דקדק בכמו האופן הזה במקומות רבים שאמר על דוד בחברון מלך שבע שנים וששה חדשים ובירושלם מלך שלשים ושלש שנה ובמקום אחר אמר כי הימים אשר מלך דוד הם ארבעים שנה:
וחוט שתים עשרה אמה יסוב את העמוד השני. מזה התבאר כי קוטר עגול העמוד היה כמו שלש אמות וארבע חמישיות אמה בקירוב והנה התבאר בספר ירמיה כי העמוד היה חלול והיה עביו ארבע אצבעות:

פסוק טז

ושתי כותרות עשה לתת על ראשי העמודים מוצק נחושת. ר"ל שהתוך נחשת ועשה לתת על ראש העמודים מוצק נחשת כצורת שני כתרים דבוקי' זה בזה כל אחד מהם

כצורת אבן ומצד אחד היה נכנס בהם העמוד, והנה אמר בזה המקום שקומת הכותרת היתה חמש אמות ובסוף זה הספור אמר שקומתם היתה ג' אמות וזה ראיה שהשתי אמות התחתונות היתה כמו מלאכת העמוד והיה העמוד הנכנס בהם ומזה יתבאר שרוחב הכותרות גדול מעמקם כי זה רחבם היה מוסיף על רחב העמוד ורחב העמוד הוא שלש אמות וארבעה חומשי אמה בקירוב כמו שקדם:

פסוק יז

שבכים מעשה שבכה. הוא מעשה רשת קרשפינ"ה בלע"ז והיתה מקפת כל הכותרת ממעל ומתחת:

גדילים מעשה שרשרות לכותרות. הם טרינא"ש בלע"ז והיו מוקפים מהם שבעה על כל שבכה:

פסוק יח

ויעש את העמודים ושני טורים סביב על השבכה האחת. אחשוב שהעמודים האלו היו טורים עומדים בגובה בשבכה ואילו העמודים היו קבועי' בשבכה בשני גדילים ממנה ביותר רחב וכאשר נמשך אחריו מהשבעה גדילים אשר בכל שבכה והיה זה לכסות את הכותרת אשר על ראש העמודים והיא האבן העליונה והנה תהיה אות וי"ו במלת ושני טורים כפ"א רפה בלשון ישמעאל והרצון בו ויעש את העמודים שני טורים וירצה בזה שכבר עשה את העמודים בשבכה באופן שתארנו ועשה אותם שני טורים והכונה אחת ממה שזכרנו קודם:

פסוק יט

וכותרות אשר על ראש העמודים. ר"ל שכבר עשה זה בכותרות אשר על ראש העמודים והם האגנות העליונות ציור שושנים ופרחים היו עולים על ראש הכותרות באולם ארבע אמות ואחשוב שזה הציור היה נעשה בשני טורי העמודים היוצאים מן השבכה כי העמודים ההם היו גבוהים על ראש הכותרות והיה בהם צורת פרחים ושושנים:

פסוק כ

וכותרות על שני העמודים וגו'. הם הכותרות התחתונות ר"ל האגנים התחתונים המביטים אל העמודים הגדולים וירצה בזה שבמה שהיה מהם מביט לעמודים היה טור רמונים וגם ממעל למקום ההוא מלעמת הבטן והוא אמצע דבוק שתי האגנות כי המקום ההוא בלתי רואה העמודים היה טור רמונים, והנה היה בכל טור מהם מאה רמונים כמו שכתוב בספר דברי הימים באמרו ואת הרמונים ארבע מאות לשתי השבכות שני טורים רמונים לשבכה האחת לכסות את שתי גלות הכותרות אשר על פני העמודים,

והנה הרמונים תלוים בשרשרות כמו שנזכר שם וידמה שהשרשרות שהיו שבעה לכל כותרת היו שלשה בגלה העליונה ושלשה בגלה התחתונה והאחת במקום דבוקם והיא היתה לעומת הבטן, הנה אמרו בזה המקום כי הרמונים היו מאתים טורים סביב אין הרצון בו שיהיו מאתים טורים כי זה אינו כמו שזכרנו אך הרצון בזה שהרמונים היו מאתים טורים סביב ר"ל שהיו מסודרים בשני טורים סביב:

פסוק כא

ויקם את העמודים לאולם ההיכל. ר"ל שהקימ' בו ולא היו נעשים, והנה קרא שם העמוד הימיני והוא אשר לפאת דרום יכין ושם העמוד אשר לפאת צפון קרא בועז כאילו העיר בזה על סוד גדול מהכוון מענין כלי בית המקדש כמו שבארנו מענינם בספר ואלה שמות והוא ידוע כי הש"י שם בטבע בתקופות הארבע רושם להויות השפלות והתקופות השתים השמש בהם דרומי הם מכינות ההויות ובתקופות הנשארות יהיה הטבע חזק ועז לעשות פעולותיו וזה מבואר נגלה בצמחים כי הם יקחו רושם מאלו התקופות יותר ממה שיקחו מהם הב"ח ולזה סמך אל זה הענין משמות העמודים של ראש העמודים מעשה שושן והנה נבאר זה באור יותר בג"ה בזכרנו התועלות המגיעים מזה:

פסוק כג

ויעש את הים מוצק וגו'. הנה התבאר בספר דברי הימים כי הים היה משמש לרחצה לכהנים בו וכדי שלא יהיו המים שאובין צריכים אנו לומר שרגלי הבקרים היו מלמטה והיו המים באים שם מלמטה נובעים מהקרקע ונכנסים שם, והנה זכר שהיה רחב הים משפתו אל שפתו עשר אמות והיה עגול סביב והיה חמש אמות קומתו, והנה אמרו שקו שלשים באמה יסוב אותו סביב הוא על דרך קירוב כי ההיקף בעגול הוא מוסיף על שלשה בשעור בקוטר כמו שביעית הקוטר בקירוב מעט ואם אמרנו שמדת הקו הסובב היא לקוחה בחלל הים הנה יהיה יותר קרוב אל האמת אך יהיה בו קירוב מעט כי עביו היה טפח ולזה יהיה קטר חללו עשר אמות פחות שלישית אמה ויהיה הקיפו בקירוב יותר על שלשים אמה אמה ושלישית אמה:

פסוק כד

ופקעים מתחת לשפתו סביב. הם כמו צורת ביצים כמו שזכרנו במה שקדם והיו מהם עשר באמה בדרך שיהיו מהם בכל ההקיף שלש מאות ולזה היו מהם בשני הטורים שש מאות והם היו יצוקים ביציקת הים לא שיהיו שם מסובכים אחר כן אך בהתכה הים נעשו עמה אלו הפקעים יחד ולפי שבספר דברי הימים כתוב תמורת הפקעים בקרי' הנה ידמה שהיה בכל פקע צורת ראש שוד יצאו המים מפיו והנה אמרו רבותי' ז"ל

שלא היה הים עגול אלא בשפתו אך מתחת היה מרובע וזה נתבאר להם מהשעור שהיה מחזיק שהוא אלפים בת והבת היא שלש סאין כאמרו האיפה והבת תוכן אחד להם ולפי שאמה על אמה ברום שלש @ אמות היא מחזקת ארבעים סאה כמו ששערו חכמים הנה תהיינה אלפים בת שהם ששת אלפים סאים ארבע מאות וחמשים פעם אמה על אמה ברום אמה והנה האמה גובה מזה היה העגול אמה מהאמות הנזכרים כי הם כמו שבעים וארבע אמות בקירוב ולא יהיו בחמש אמות שבגובה הים כי אם שלש מאות ושבעים אמה בקירוב וזה פחות ממה שזכרנו שמונים אמה ולזה יחוייב שתהיינה קצת האמות מרובעות וכן מצאנו במכונה שהיתה מרובעת והיה בראש המכונה חצי האמה קומה עגול סביב ואמרו ז"ל ששלש אמות התחתונות היה בהם הים מרובע ובשתי אמות העליונות היה עגול ובזה יתאמת מה שזכרנו בקירוב ובזה יאות יותר מה שזכר מצורות הבקר שהיה הים מונח עליהם שהיו מהם שלשה לכל רוח:

פסוק כה

והנה היו פני הבקר בחוץ נראים ואחוריהם היו נסתרים תחת הים:

פסוק כו

ועביו טפח ושפתו כמעשה שפת כוס פרח שושן. שמצוייר בו פרח, והנה אמר בזה המקום אלפים בת יכיל ובספר דברי הימים אמר מחזיק בתים שלשת אלפים יכיל ואמרו רז"ל שאשר נזכר בזה המקום הוא בלח אך ביבש יחזיר יותר מפני הגודש ויהיה אם כן גודש הים מחזיק כמו חצי השיעו' שמחזיק הים וזה אפשר כשהיה הדבר הנגדש עולה על הים שיעור רב:

פסוק כז

ויעש את המכונות. הנה היו המכונות משמשות להיות מושב הכיור והכיורים היו לרחצה בהם את מעשה העולה ידיחו בה כמו שנזכר בספר ד"ה וזכר שכבר היה ארך המכונה בחללה ד' אמות וככה רחבה ואולם קומרה היה ג' אמות:

פסוק כח

וזה מעשה המכונה. אחשוב שהמסגרות הם באופן המסגרת אשר סביב השלחן שתשים השלחן כמו כלי קבול והנה הצורה היתה לפי הנרא' בעיני שהיו מתחת המכונות ארבעת אופנים צורתם כמעשה אופן המרכבה ר"ל כמעשה אופן העגלות והיו בין האופנים כמו נסרים מנחשת נצבים עליהם ובארבעת קצוותיהם היו כתפות מחוברות בהם אלו הנסרים כדרך שיעשו האומנים בארגזים שהם עושים כתפות בד' זויות הארגז יחוברו בהם הנסרים מקצה אל קצה והכתפות והנסרים היו עולים בגובה עד מקום מושב הכיור

והבולט מהכתפות היה מבפנים אך מבחוץ היה הכל מרובע ושוה ומחוץ מהלוחות אלו היה עושה כמין שלבים הם מעלות סלם היו מרקעים ויוצאים מלוחות שהיו בגובה ושטחם נכחיי לשטח הקרקע ומהם יוצאים מסגרות סביבם בגוב' ועל המסגרות ההם עשה צורות אריות וצורות בקר וצורות כרובים והם כמו צורות אדם אלא שיש להם כנפים ואלו הם הצורות שראה יחזקאל במרכבה אלא שלא זכר בזה המקום צורת נשר והנה היה מתחת למסגרות האלו השליבות שהיו מחוברות סביב הלוחות ויוצאות מהם כאילו היו מרוקעות ויוצאות משם והנה על השלבים האלו היה מלמעלה כן הכיור ר"ל מושבו והמסגרת העליונה היתה סוגרת ומקיימת הכיור שם והיא הנקראת כותרת והנה כן הכיור היה גבהו אמה וחצי האמה והאמה התחתונה היתה עולה ברבוע וחצי האמה העליונה היתה עגולה ושם היה נכנס הכיור אמה וחצי האמה ועל הכתפות הנזכרות היה עומד ועל השלבים העליונים ואחשוב שכן הכיור היה לו מתחת לוח א' ממנו ישימהו כלי שלם בעל בית קבול:

ביאור המלות מסגרות להם ומסגרות בין השלבים. ר"ל שהיו להם מסגרות מלמעלה להשים בהם כן הכיור והיו מסגרות אחרות בן השלבים ההם שהם כמו מעלות סלם יוצאים מהלוחות המחוברים ברבוע:

פסוק כט

ועל המסגרות אשר בין השלבים. ר"ל כי על המסגרות אשר היו בין השלבים ר"ל בין קצתם לקצתם היו צורות אריות וצורות בקר וצורות כרובים:

ועל השלבים כן ממעל. ר"ל שעל השלבים היה מושב הכיור מלמעלה ד"ל השלבים העליונים ומתחת לאריות ולבקר היו כמו לוחות במסגרות ההם יהיה מושבם עליהם והם מעשה רקוע יוצאים מהמסגרות אך הכרובים ידמה שהם מונחים על שפת המסגרות בעצמם ולפי זה הפי' יהיה שב אמרו אחר זה כרובים אריות ותימורות כמער איש ולויות סביב אל האריות והתימורות לא אל הכרובים או קצר הלשון ורצה בזה הכרובי' והאריות והבקר והנה הרצון באמ' לויות מחוברות מענין לוית חן ילוה אישי אלי והרצון באמ' מעשה מורד מעשה רקוע:

פסוק ל

וד' אופני נחשת. ר"ל שארבעה אופנים היו מתחת למכונה כאילו ישאו את המכונה והיו עליהם סרני נחשת והם כמו לוחות ונסרים מנחשת ולד' זויות המחובר מהנסרים האלו היו להם כתפות עולות עד מתחת לכיור ואין הכתפות מחוברות לנסרים ההם במלאכה אך הם יצוקות עמהם ומקצה כל א' מהנסרים היו מחוברות בעצמותם:

פסוק לא

ופיהו מבית לכותרת ומעלה באמה. ר"ל שפי הכיור היה עולה אמה בגובה מלפנים מהמסגרת העליונה שהיא הכותרת ומחוברת בין הכיור ומלמעלה מהאמה היה פיהו עגול מעש' כן הכיור היה עגול והיה עולה בעגול עד שלמות אמה וחצי אמה בדרך שהיה שם חצי אמה עגול כמו שזכר אחר זה וגם על הים מקלעות ר"ל שעל שפתה היו ציורים ר"ל על שפת הכותרות והיא המסגרת העליונה ומסגרותיהם מרובעות לא עגולות ר"ל מסגרות המכונות כלם היו מרובעות ואע"פ שהיה כן הכיור עגול מלמעלה כמו שזכרנו:

פסוק לב

וארבעת האופנים למתחת למסגרות. ר"ל שארבעת אופנים היו מתחת לכל המסגרות:
וידות האופנים במכונה. הנה ידות האופנים הם בדמיון העץ התחוב באופן העגלה אשר סביבו יסובב האופן והם היו דבוקים במכונה ממנה היו יוצאים:
וקומת האופן האחד אמה וחצי האמה. אחשוב שקומת האופן היא קומת ידו כי ככה יגביהו המכונה מן הקרקע:

פסוק לג

ידותם וגביהם וחשוקיהם וקשוריהם. הנה ידותם הם הידות שהיו האופנים תחובים בהם כמו שבארנו וגביהם הם העגלות הגדולות שסביב האופנים כי הם על גביהם וחשוקיהם הם העגלות הקטנות שסביב ידות האופנים כי הם מדובקים ונקשרים בהם וחשוריהם הם כמו עמודים וזרועות ובאו מעגלה הקטנה אל העגלה הגדולה וכל זה היה מוצק מחובר בהתכה לא במלאכה:
המכונה כתפיה. ר"ל שהכתפות אינן מחוברות בלוחות הנחשת והם סרני הנחשת חבור מלאכותי אך היו בעצמם יוצאים מהמכונה:

פסוק לה

ובראש המכונה חצי האמה קומה עגול סביב. ר"ל שהכן שהיה בראש המכונה שהיה חצי האמה היה עגול סביב כמו שקדם והיה זה על ראש המכונה כי מתחת היה הכל מרובע כמו שקדם וידותיה והם השלבים ומסגרותיה אשר סביב השלבים הכל היה ממנה ר"ל מהמכונה בעצמה ולא היה מחובר בדרך מלאכה:

פסוק לו

ויפתח על הלוחות. ר"ל שכבר חקק ורקע סביב הלוחות כדרך שעשה מהמכונה בעצמה:
ידותיה. והם השלבים:

ומסגרותיה. ג"כ הכל היה ממנה ר"ל מהמכונה בעצמה, ואחשוב שהאופנים לא היו סובבים כי היו מחוברים בהתכה עם המכונה אך הכל היה אחד מוצק והנה זכר כי ככה גם כן היו הכרובים ואריות והתימורות שהיו על המסגרות בצד כל אחד מהם והיו מחוברים סביב הכל היה מעצם המכונה מוצק, והנה התימורות היו בצורת פקעים כמו שזכרנו במה שקדם וידמה שהיו בצורת בקר בצד א' מהם כמו שקדם בצורת הבקר שהיה בפקעים אשר בים והנה הרצון באמ' כמעט איש ולויות סביב שבצד כל א' מהמסגרות היו מחוברים סביב ויהיה הדצון באמרו כמעט איש כטעם אמרו מעבר איש והרצון בו כהכלות כל איש מהם והוא בקצוותיהם הם שם מחוברות סביב מעצמותם וכמוהו במערה גבע:

פסוק לז

כזאת עשה את עשר המכונות מוצק אחד. ר"ל שכל אחד מהן עם כל אלו הדברים הנלוי' לה הם כלם נעשים בהתכה ובזה האופן הם מחוברים לא בדרך מלאכה והם כלם במדה אחת ובקצב אחד לא היה ביניהם שום שנוי במדה ובתמונה:

פסוק לח

ויעש עשרה כיורות נחשת. הנה הכיור היה משמש לקדש ידיו ורגליו של כהן כמו שנזכר בתורה והיה משמש להדחת מעשה העול' ג"כ כמו שנזכר בספר ד"ה, וזכר שקוט' הכיור היה ארבע באמה וידענו שהוא היה עגול בשפתו והיה גבהו בשיעור שיחזיק הכיור הא' ארבעים בת שהם מאה ועשרים סאין ולזה הוא מבואר שלא היה שיעור חלל הכיור כי אם ט' פעמים אמה על אמה ברום אמה:

פסוק לט

ויתן את המכונות חמש על כתף הבית מימין. הרצון בבית ההיכל ובמה שבין הכותל הדרומי וכותל העזרה שם ה' כיורות וההי' הנשארים שם במה שבין הכותל הצפוני מן ההיכל וכותל העזרה ואפשר שנא' והוא יותר נכון שהבית הנזכר בזה המקום הוא חצר הכהנים ובו היה המזבח החיצון שנזכר שם בספר ד"ה שהיה שעורו כ' אמה באורך וברוחב ובעומק ושם נזכר כי הוא עשה חצר הכהנים ונתן הים מכתף הימנית קדמה ממול נגבה וזה מורה שכתף הבית הימנית הנזכר בזה המקום הוא שב אל חצר הכהנים ולפי זה הפי' השני לא נצטרך לומר שיהיו הציורים בין כותלי ההיכל וכותלי העזרה אבל יהיו לפאת מזרח מההיכל ואולם הים היה לפאת מזרחי דרומי שבחצר הכהנים והנה היה במקום היותר פחות שם לפי מה שבארנו פרשת ויקרא ולזה היה מקום הדשן לפאת מזרח מחצר הכהנים:

פסוק מ

ויעש חירם את הכיורות. הרצון בו הסירות וכן אמר אחר זה ואת הסירות ואת היעים וכן כתוב בדברי הימים בשני אלו המקומות והנה ענין אלו הכיורות הוא מענין אמרו והכה בכיור או בדוד והנה אלו הסירות היו משמשות לשום בהם דשן המזבח:

פסוק מה

ואת היעים. הם מגרפו' של נחושת לדשן בהם המזבח:

ואת המזרקות. הם כלים יקבלו בהם הדם להזות על המזבח:

ואת כל הכלים האלה. קרי וכתיב הכלים האהל והנה תרגם יונתן לפי הכתב שאלו הכלים היו נעשים כצורה שעשאם משה באהל ומזה אמרו ואת כל הכלים האהל כאילו אמר את כל הכלים כלי האהל וכמוהו רכים בלשוננו:

נחשת ממורט. ר"ל צרוף ונקי מכל סיג:

פסוק מו

בככר הירדן. ר"ל במישור הירדן:

במעבה האדמה. ר"ל שחפר בעובי האדמה צורת הדפוסים להתיך את כל הכלים האלה כי לא היה נכון לגדלם לעשות להם דפוסים יותכו בהם זולת זה הדרך:

פסוק מז

וינח שלמה את כל הכלים. ר"ל כי מרוב משקלם הניח שלמה מלחקור על משקלם כמה היה:

פסוק מח

ויעש שלמה את כל הכלים אשר בית ה'. ר"ל אשר בבית ה':

את מזבח הזהב. הוא מזבח הקטרת אשר היה בהיכל:

ואת השולחן אשר עליו לחם הפנים זהב. כבר נתבאר בספר דברי הימים כי שלמה עשה עשר שולחנות והניחם בהיכל חמשה מימין וחמשה משמאל שיהיו קצת השולחנות לפאת צפון וקצתם לפאת דרום כי כבר התבאר מדברי התורה שמקום השולחן היה בצפון והמנורה היתה בדרום אבל הרצון בזה שלפאת צפון שם השלחנות בשתי שורות האחת לפאת ימין מהאחרת וכן ראוי שנבין מענין המכונות והנה לא זכר מעשה השולחן והמנורות לפי שכבר עשאם באופן שנזכר בתורה:

פסוק מט

לפני הדביר זהב סגור. הנה מפני שהשולחנות הם גם כן לפני הדביר ולא זכר זה אלא במנורות ידענו שהמנורות יותר קרובות מקדש הקדשים מהשולחנות והם היו

כנגד הארון כי לפני ה' היו כמו שהתבאר מדברי התורה ומה שאמר והפרח והנרות והמלקחים זהב אין הרצון בו שלא יהיה השאר גם כן זהב אבל הרצון בו שעד פרחה שהיה בסוף ירכה ועד הנרות שהיו בקצה המנורה השני הכל הי' זהב וכן המלקחים היו זהב כמו שהוגבל בתורה וככה אמר בתורה עד ירכה עד פרחה זהב טהור:

זהב סגור. ר"ל נקי ומזוקק וידמה שזקוקו היה בשיסגרוהו תוך הכור באש עם דברים יוציאו ממנו סיגיו בעשן ולזה נקרא סגור:

פסוק נ

והספות. הם בדמיון כדים העשויים לשום בהם יין:

והמזמרות. הם כלי זמר עשוים מזהב, ואפשר שיהיו גם כן הספות מינים אחרים מכלי זמר:

והמזרקות. הם לקבל הדם ואחשוב שהיו משמשים לדם קדשים אשר יובא אל הקדש פנימה:

והכפות. הם לשום בהם מלא קומץ לבונה להקטיר:

והמחתות. הם לחתות בהם גחלים להוליך ממזבח החיצון למזבח הזהב:

והפותות לדלתות הבית. ר"ל מה שיכנס ציר הדלת בו שהוא מחובר לדלת, הנה זה היה בדביר ובהיכל מזהב:

פסוק נא

ותשלם כל המלאכה אשר עשה המלך שלמה בית ה'. למדנו מזה המקום כי שלמה עשה משלו את הבית הגדול הזה ואולם הקדשו' דוד אביו שם באוצרות בית ה' וידמה שלזאת הסבה לא התחיל לבנין הבית תכף מלכו כי בשנה הרביעית החל הבנין כמו שקדם והיה זה כן כדי שיבנהו משלו לא מאוצרות דוד אביו אשר הקדיש אותם לה' וכאילו היה זה מכוון מהש"י כמו שלא רצה שיבנהו דוד כי דמים רבים שפך כן לא הסכים שיבנה מאשר אסף דוד משלל הגוים במלחמה אך שלמה שהיה איש שלום והיה מה שקבץ מהממון מקובץ עם השלום בו בחר השם ית' לבנותו במה שקבץ מהממון עם השלום:

פרק ח

פסוק א

והנה ספר שכבר הקהיל שלמה אליו את זקני ישראל והם השופטים והחכמים ואת כל ראשי המטות והם הנשיאים להעלות ארון ברית ה' מעיר דוד ולהביאו בקדש הקדשים,

וזכר שכבר היה זה בירח האיתנים והוא חדש תשרי בחג הסוכות ואחשוב שקראו ירח האיתנים כי בו המועדים היותר חזקים והיותר מיישרים אל השלמות לפי מה שבארנו בבאורנו לדברי התורה ובפרשת פנחס בארנו רוב זה הענין:

פסוק ג

וזכר כי שם היו כל זקני ישראל לכבוד הש"י ולא נשאו הלויים את הארון רק הכהנים ואע"פ שהיה נשיאת הארון מעבודת בית המקדש לא הסכימו בזה המקום שישאו אותו הלויים לפי שהכוונה היתה להכיאו לכית קדשי הקדשים והוא הדכיר אשר לא הותר להכנס בו כי אם כהן גדול יום אחד בשנה וכאשר לא היה אפשר שישא הכהן הגדול לבדו הארון היה יותר ראוי שיכנסו שם הכהנים משיכנסו שם הלוים ואולם בספר ד"ה כתוב שהלויים נשאו אותו והנה הרצון בו כהנים כי מצאנו שנקראו הכהנים לויים במקומות מה, ומזה המקום יש ללמד כי כשיביא ההכרח לתקן בית קדש הקדשים ראוי לבחור תחלה שיתוקן על יד כהן גדול אם אפשר זה ואם לא היה אפשר זה נתיר תחלה זה לכהנים ואם אין מהם יודע לתקן נתיר זה ללוים וכן ממדרגה למדרגה שפלה ממנה:

פסוק ד

והנה העלו עם זה אהל מועד שנעשה במדבר על יד משה וכל כלי הקדש אשר היו באהל אשר הכין דוד לתת שם את ארון האלהים והנה היו נכללים בכלים ההם הכלים שעשה משה והנה הארון נשאו הכהנים ושאר הכלים שהיה נכון שישאום הלוים נשאו אותם הלוים:

פסוק ה

וזכר כי המלך שלמה וכל עדת ישראל הנועדים עליו. והם ראשי העם וזקניו היו מזבחים צאן ובקר לרוב מאד לפני הארון בהיות הכהנים צועדים בהעלאת הארון למקומו והכהנים הביאו הארון אל דביר הבית שהוא קדש הקדשים תחת כנפי הכרובים שנעשו שם שהיו נוגעים בכנפיהם בכותל רוב הדביר והיו נוגעים כנף זה בכנף זה במה שבין הכרובים האלו תחת כנפיהם היה מקום הארון בדרך שסככו הכרובים על הארון ועל בדיו מלמעלה כי גובה הכרובים ההם היה עשר אמות כמו שקדם, והנה הבדים היו תמיד בארון והזהירה התורה שלא יסורו ממנו ולזה היו תמיד שם:

פסוק ח

ויאריכו הבדים. אחשוב שאלו הבדים אינם הבדים שעשה משה ולזה אמר ויאריכו הבדים שעשו אותם יותר ארוכים ממה שהיו משל משה כי שיעור קדש הקדשים לא היה אז כי אם עשר אמות ועתה היה שיעורו עשרים אמה ואמר שכבר היו נראים ראשי

הבדים מן הקדש אצל פני הדביר והוא פתח קדש הקדשים ולא היו נראים החוצה בהיכל אך היו מגיעים עד פני הדביר ולזה היו מגיעים בעובי הכותל ושם היתה פרוכת להבדיל בין הקדש ובין קדש הקדשים אעפ"י שהיו שם דלתות כי לא היה אפשר לסגרם כי הבדים ימנעו מזה:

פסוק ט

אין בארון רק שני לוחות האבנים. זה לא ישלול שלא היו שם הדברים שנזכרו בתורה שהם מונחים בו כמו מטה אהרן וצנצנת המן אך שלל בזה שלא היה שם מהתורה רק עשרת הדברים כי הם מקיפים בכח על התורה כמו שבארנו בפרשה יתרו:

פסוק י

ויהי בצאת הכהנים מן הקדש. זכר בספר ד"ה כי כל הכהנים התקדשו לא שמרו בזה דבר המחלקות לרוב הזבחים והעולות שנעשו שם, והלוים היו משוררים להודות לה' בפה ובכלי זמר, והכהנים מחצצרים בחצוצרות כי זה היתה עבודתן שלא יותר העשותה כי אם על יד כהן כמו שנתבאר בתורה וזה כלו היה בעת העלותם העולות וזבחם הזבחים, והנה בעת ההיא שרתה השכינה על בית ה' ונראה שם כבוד ה' בענן עד שלא יוכלו הכהנים לעמוד לשרת במזבח מפני הענן כי מלא כבוד ה' את בית ה':

פסוק יב

אז אמר שלמה. הנה אמרו שכן בערפל יאות לפי הנגלה ולפי המשל אמנם לפי הנגלה הרצון בו כי הש"י אמר להראות כבוד שכינתו בענן וערפל בבית הקדוש הזה ואולם לפי המשל הרצון בו שהש"י אמר להשרות שכינתו ולהשגיח בזה העולם השפל שהוא חשך וערפל:

פסוק יג

בנה בניתי זבול לך. אמר על צד המשל להתמדת הראות שכינת הש"י בבית המקדש יותר ממה שיתראה בשאר המקומות שהוא בנה שידור בו הש"י ויהיה מכון לשבתו לנצח כאמרו זאת מנוחתי עד עד וזה כי אחר שנגלה זה המקום הקדוש נאסרה העבודה בזולת המקום ההוא כמו שנתבאר בתורה כאמרו כי לא באתם עד עתה אל המנוחה והנחלה:

פסוק יד

ויסב המלך את פניו ויברך. הנה לא זכר בזה המקום ברכה אשר ברכם אך הסב פניו להם בברכה כי המברך ראוי שיהיו פניו כנגד המתברכין וזה מבואר בנפשו וכן מצאנו הענין בברכת הכהנים:

וכל קהל ישראל עומד. למדנו מזה שאין ראוי לישב בעזרה וידמה מזה ששלמה היה יושב ולזה יתבאר שמלכי בית דוד הותר להם לישב בעזדה:

פסוק טו

ובידו מלא. ר"ל שהש"י השלים בידו ובכחו מה שייע' בפיו:

פסוק טז

לבנות בית לשם ה' וגו' עד בהוציאו אותם מארץ מצרים. למדנו מזה שבנין בית המקדש ראוי שיבנה בבית קדש הקדשים מקום לכונה שיעמוד שם הארון:

פסוק כב

ויעמוד שלמה לפני מזבח ה'. אחשוב שהיה עומד בעזרה גדולה שהיא עזרת ישראל שהיה בחצר הכהנים כשהתפלל זאת התפלה או בא בחצר הכהנים לפני מזבח החיצון והבאור הראשון הוא יותר נכון לפי מה שאחשוב כי לא יתקרב לש"י מפני באו מהעזרה אל פני המזבח האלהים אם לא שנאמר כי מפני שהיה מקום המזבח נבחר כמו שנראה מענין מה שנזכר בסוף ספר שמואל הסכים שלמה לבא שם כדי שתהיה תפלתו יותר נשמעת:

פסוק כג

ויאמר ה' אלהי ישראל אין כמוך אלהים. ר"ל אתה הש"י המנהיג ישראל ומשגיח בם הנה אין כמוך אלהים במנהיגים הנבדלים אשר בשמים ממעל והם מניעי הגרמים השמימיים:

ואשר על הארץ מתחת. והוא השכל הפועל כי מה שינהיגוהו אשר הוא מסובב ממך היא הנהגה חלקית כמו שבארנו בחמישי מספר מלחמות השם אך הנהגתך היא כוללת ומקפת בכל:

שומר הברית והחסד לעבדיך. זכר כי בזה הוא יותר ההבדל שבין הנהגת השם יתברך ובין הנהגת אלו העלולים ממנו וזה כי הוא מקיים הברית והחסד לעבדיו ההולכים לפני הש"י בכל לבם על צד ההשגחה הפרטית וזה דבר לא יוכל עליו אחד משאר הנבדלים העלולים ממנו, והנה הרצון באמרו הברית והחסד הברית שהוא על צד החסד והוא אשר יהיה מצד ההשגחה הפרטית וכבר יוכר זה הברית שכבר יהיה בו תנאי והוא שיהיה המקבל באופן שיהיה דבק בש"י וזהו אמרו לעבדיך ההולכים לפניך בכל לבם ולזה גם כן אמר רק אם ישמרו בניך את דרכם ללכת לפני כאשר הלכת לפני:

פסוק כז

כי האמנם ישב אלהים על הארץ. ר"ל הנני מתפלל לפניך את התפלה הזאת כי אני רואה באמת ששכינת הש"י והשגחתו תמשך גם כן באלו הדברים השפלים וזה מקום פלא כי השמים ושמי השמים לא יכילו הודך ורוממות מדרגתך והנימוס המושכל והמושקף לך מהם כי זה בלתי מושג לזולתך כי גבהה מאד מדרגת המושקף לך מהם על מה שהם עליו מהמציאות כמו שבארנו בראשון ובחמישי מספר מלחמות ה' וכל שכן שתדבק השגחתך והשקפתך באלו הענינים הפחותים מאד עד שתרד השגחתך בזה הבית אשר בניתי ויושג לך ענינו:

פסוק כח

ופנית אל תפלת עבדך. ר"ל כי מפני היות שכינתך בבית הזה תפנה אל תפלת עבדך:
לשמוע אל הרנה ואל התפלה. הכונה ברנה הוא השיר והשבח כי הוא קודם אל התפלה ולזה פתח שלמה תפלתו בדברי שבח באמרו ה' אלהי ישראל אין כמוך אלהים:

פסוק ל

ושמעת אל תחנת עבדך. הנה התחנה היא אחר התפלה והיא בקשת הצרכים בלשון תחנונים ומחילת החטאים ולזה אמר ושמעת וסלחת:
את אשר יחטא איש לרעהו. ידמה לפי מה שאחשוב ששלמה בקש שכמו שהסוטה נבדקת באלות אשר יאלו אותה בבית המקדש על האופן שנזכר בתורה כן יבדוק באלה זה הבית הקדוש כל הדברים אשר תהיה בהם כפירה בין איש לרעהו או אלת שבועה כשיבא הנטען להשבע לפני מזבח ה' בבית הזה והנה אמרו אשר יחטא איש לרעהו יכלול חטא הממון כאמרו וחטאה בשגגה מקדשי ה' נפש כי תחטא ומעלה מעל בה' וכחש בעמיתו בפקדון או בתשומת יד או בגזל ובשבועת העדות כתיב ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה:

פסוק לג

ושבו אליך והודו את שמך. הרצון בזה שכאשר יחטאו ישראל בדרך שתענשם שינגפו לפני אויב והם ישובו אליך ויסורו מדרכיהם הרעים ויודו את שמך לתת שבח לשמך ולכבודך קודם התפלה כראוי ואחר כך יתפללו ויתחננו אליך בבית הזה לסלוח חטאתם ולהושיעם מיד אויב ולהשיבם לאדמתם אשר לקח מהם האויב הנה אתה תשמע השמים ותסלח לחטאת עמך ישראל ותשיבם אל האדמה אשר נתת לאבותם:

פסוק לה

בהעצר שמים ולא יהיה מטר וגו'. הרצון באמרו כי תענם כי תענה בם חטאתם ותעיד על דרך אמרו ישמע אל ויענם שהרצון בו ויענה בם לדעת קצת המפרשים וכמוהו הן תוי שדי יעננ ר"ל יענה בי, והנה שם מאוחר הקודם בזמן והוא שצריך תחלה שישובו מחטאתם כי תענה בם אשר על כן עצר את השמים ומטר לא היה ואחר זה ישבחו את הש"י ואחר נתינת השבח תהיה התפלה:

פסוק לו

כי תורם הדרך הטובה אשר ילכו בה. ר"ל שבזה המין מהעונש תורם את הדרך הטובה כי יפשפשו במעשיהם ויסורו ממה שחטאו אשר עליו נענשו בזה העונש:

פסוק לז

רעב כי יהיה בארץ. ר"ל בסבת שטף מטר או ברד או בסבת הרוחות או בסבת חום השמש בשבלים אחר המטר שהם ענינים מצד הטבע, והנה מה שיהיה בסבת העצר המטר כבר נזכר:

דבר כי יהיה שדפון ירקון. ר"ל כי יהיה דבר בהתחדש חליי השדפון או הירקון או מה שידמה להם:

ארבה חסיל כי יהיה. ויהיה ג"כ רעה בסבתם מפני אכילת' התבואות והשחתתם אותם:

כי יצר לו אויבו בארץ שעריו. ר"ל שיבנה מצור סביב העיירו' באופן שלא יוכל איש לצאת השדה לקחת התבואות או לעבוד האדמה והנה יתחדש שם רעב בסבת זה:

כל נגע כל מחלה. ר"ל כל מכה וכל חלי וכל צורך שתצטרך התפלה והתחנה עליו אשר תהיה לאיש מה מישראל הנגע והמחלה או הצורך האחר אי זה שיהיה שתהיה תפלה ותחנה עליו לפי שידע איש ואיש מהם חולי לבו אשר הוא צריך עליו להתחנן לפניך, והנה הרצון באמרו אשר תהיה לכל האדם לעמך ישראל אשר תהיה לכל אחד מאישי האדם אשר לעמך ישראל כי מהנכרי לא התפלל עתה שלמה:

פסוק לט

ונתת לאיש ככל דרכיו אשר תדע את לבבו. כי באר בזה כי מפני התפלה לא יקבל תועלת אם לא יהיה לבו שלם עם הש"י אז תשמע תפלתו לתת לו ככל דרכיו לפי ענייננו בעת התפלה וזה יהיה סבה שייראוך ישראל תמיד בהכירם כי חטאיהם סבבו להם אלו הרעות עד שתכף ששבו מהם שמעת לקולם:

פסוק מא

וגם אל הנכרי וגו' ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי. הנה לא אמר שלמה בנכרי שיתן לו הש"י כדרכיו אשר ידע את לבבו כי מזה הצד לא היה ראוי שתקובל תפלתו אך בקש מהש"י שישמע לקול הנכרי ככל אשר יקרא אליו לבעבור סבב שיקרב לעבודת השם כישראל כדי שיתפרסם כי שם ה' נקרא על הבית הזה עד שהקורא אליו מזה המקום תהיה תפלתו נשמעת בכל אשר יקרא אליו:

פסוק מד

כי יצא עמך למלחמה על אויבו. עד עתה זכר התפלה שתהיה בתוך הבית הקדוש הזה ובא עתה לזכור התפלה שתהיה חוץ מהבית לנכח בית המקדש כשלא יהיה אפשר שתהי' בבית המקדש כמו הענין בצאת ישראל למלחמה על אויבו ואמר בדרך אשר תשלחם העיר בזה שאין ראוי שיצאו למלחמה אם לא יהיו נמלכים בשכינה אם על יד נביא אם על יד אורים ותומים והתפלל שכאשר יהיה הענין כן והתפללו אל ה' דרך העיר אשר בחרת בה ר"ל שיתפללו נכח ירושלים ונכח בית המקדש ישמע הש"י תפלתם ותחנתם ויעשה משפטם לתת להם כדרכיהם אשר הם בהם בעת התפלה:

פסוק מו

כי יחטאו לך. זכר עתה מין אחר מהתפלה חוץ מבית המקדש והוא כשיגלו ישראל מעל אדמתם על רוב חטאיהם ושבו אל הש"י בארץ שוביהם והתודו את עונם ואת חטאתם אשר חטאו בהם ויכירו כי עונותיהם סבבו להם כל זה הרע וישובו אל הש"י ללכת בדרכיו בכל לבם ובכל נפשם והתפללו אליך לצד ארץ ישראל נכח ירושלים ובית המקדש שמע ה' תפלתם ותחנתם עשה משפטם לפי היות לבבם אליך בעת התפלה בדרך שתסלח חטאיהם וגם פשעיהם שהם על דרך המרד ותתנם לרחמים לפני שוביהם ורחמום בארץ שהם גולים בה והנה לא בקש שישמע תפלתם מהגלות כי זה ממה שיצטרך אל עוצם ההשגח' הפרטית ושישלם עון העם היושב אז בארץ ישראל כאמרו כי לא שלם עון האמורי עד הנה:

פסוק נב

לשמוע אליהם בכל קראם אליך. ר"ל בכל מה שיבקשו ממך בהיותם בארץ שוביהם ואף על פי שאינם מתפללים תוך הבית הזה אחר שהם מתפללים לנכחו לפי מה שאפשר להם:

פסוק נד
ויהי ככלות שלמה להתפלל אל ה'. למדנו מזה שהמלך כרע על ברכיו מהתחלת תפלתו עד כלותו אותם ומזה המקום אמרו רבותינו שהמלך כיון שכורע שוב אינו זוקף עד כלותו תפלתו:

פסוק נו
אשר נתן מנוחה לעמו ישראל ככל אשר דבר. הנה זה הוא מה שאמר בפרשת ראה אנכי וישבתם בארץ אשר ה' אלהיכם מנחיל אתכם והניח לכם מכל אויביכם מסביב וישבתם בטח:

פסוק נח
להטות לבבנו אליו. ר"ל שיהי' השם עמנו באופן שישתדל להטות לבבנו אליו לעבודתו כשנחטא לו כמו שעש' לאבותינו בהיותם במדבר ולא יעזבנו על חטאתנו ולא יטשנו בשיסלק השגחתו ממנו:

פסוק נט
לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו. ר"ל שיתן לכל אחד מהם לפי הראוי לו ולא יסתיר פניו מהם בעת העוותם אבל יוכיחם בדרך שיחזרו למוטב ובזה יתפרסם לכל עמי הארץ כי ה' הוא האלהים ואין עוד ר"ל כי בראותם כשיחטאו ישראל הם נענשים ובשובם מחטאם הש"י הוא נעתר להם:

פסוק סד
ביום ההוא קדש המלך את תוך החצר. ר"ל כי מרוב הקרבנות שהקריבו ביום ההוא הוצרך שלמה לקדש החצר ר"ל חצר הכהנים באופן שיקריבו שם הקרבנות על הרצפה כי מזבח הנחש' שעשה שלמה שהיה עשרים אמה ארכו ועשרים אמה רחבו כמו שנזכר בדברי הימים היה קטון מהכיל ושם כתוב בבאור כי מזבח הנחשת שעשה שלמה קטון מהכיל והנה קרא אותו מזבח הנחשת לפי שהיה מצופה נחשת אבל תחתיו היה של אבנים שלמות כמו שנזכר בתורה אבנים שלמות תבנה את מזבח ה' אלהיך:

פסוק סה
מלבוא חמת עד נחל מצרים. הם היו שתי קצוות של ארץ ישראל האחד בצפונה והאחד בדרומה כמו שנזכר בפרשת אלה מסעי:
שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום. כבר נתבאר בספר ד"ה כי החג עשו תחלה לחנכת המזבח שבעת ימים ואחר כך עשו חג הסוכות שבעת ימים ועשו ביום השמיני עצרת כמשפט וביום של אחריו שהוא עשרים ושלש שלח את העם ולולי אמרו בזה

המקום שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום היינו יכולים לומר שכבר עשו חנוכת המזבח אחר החג של ראש השנה בדרך שישלמו ביום השמיני לחדש ואולם מפני אמרו שהם ארבע' עשר יום הוכרחנו לומר שחג חנכת המזבח התחיל בשמיני בתשרי ושלמו שבעה ימים לו בבא חג הסוכות ואולם אם עשו שלמי חגיגה ביום הכפורים ואכלו ושתו בו או לא עשו כן זה ממה שלא התבאר בזה המקום באופן שלם, ואם היה שיעשו כן הנה היתה הוראת שעה וע"י נביאים שהיו שם ואם לא הנה יהיה אמרו שעשו חג שבעת ימים על דרך אמרו חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים ואע"פ שלא היו נעשים שלמי חגיגה בשבת ובכלל הנה היה מהחכמה במה שבחרו להיות חנוכת המזבח באלו השבעת ימים שזכרנו מה שנעיר עליו בזכרנו התועלות המגיעו' מזה הספור:

פרק ט

פסוק ח

והבית הזה יהיה עליון. ר"ל והבית הזה אשר היה עליון כטעם אמרו ככה יעשה איוב הרצון בו ככה היה עושה וכן כתיב בספר ד"ה שנאמר שם והבית הזה היה עליון:

כל עובר עליו ישום ושרק. ר"ל שכל עובר עליו מהנכרים יהיה תמה ומשומם וישרוק בשפתיו על זה מרוב ההתפעלות ויכירו כלם כי זה היה בחטא ישראל כי הש"י יביא על ישראל מהרעות אז מה שיוכר בו לכל כי עונותיהם גרמו הלא תראה כי נבוכדנצר כאשר החריב בית המקדש שלח רב טבחים לירמיה כמו שכתוב בספר ירמיה ואמר לו ה' אלהיך דבר את הרעה הזאת אל המקום הזה ויבא ויעש ה' כאשר דבר כי חטאתם לה' ולא שמעתם בקולו והיה לכם הדבר הזה:

פסוק יא

נשא את שלמה. הוא מענין ארוחה ומשאת כטעם אם נשאת נשא לנו או יהיה הרצון בזה שהוא רומם ונשא בזה את שלמה שהעביד עצמו לעשיית מלאכתו:

אז יתן המלך שלמה לחירם עשרים עיר בארץ הגליל. כבר נזכר בספר ד"ה כי חירם נתן גם כן לשלמה עיירות הושיב בהם את בני ישראל וראוי היה להיות כן כי לא יתכן למלך למעט ארץ ישראל:

פסוק יג

ארץ כבול. ר"ל ארץ חול שאינה עושה פירות:

פסוק טו

וזה דבר המס אשר העלה המלך שלמה. הרצון בזה כי זה דבר המס אשר העלה המלך שלמה לבנות כל אלו הבנינים שזכר שבנה שלמה והנה המס הזה היה כל העם הנותר מן האמורי החתי והפרזי החוי והיבוסי אשר לא מבני ישראל המה ר"ל שלא נתגיירו הנה בניהם אשר נותרו אחריהם בארץ אשר לא יכלו בני ישראל להחרימם הנה העלם שלמה כלם למס עובד והם עבדו אותן בבניינים האלו אך מבני ישראל לא נתן שלמה עבד כי הם היו אנשי מלחמה כשיצטרך והם היו עבדי שלמה המשרתים לפניו והם היו שהיו השרים הממונים תחת משנה המלך והיו שרי רכבו והיו פרשיו, והנה היו אלו הבניינים בנין בית ה' ובנין בית המלך ובנין המלוא שהיה סביב ציון כי דוד בנה מן המלוא ולפני' כמו שכתוב בספר שמואל ונשאר המלוא בלתי בנוי והוא המקום שהיו נאספים שם ישראל ולזה נקרא מלוא כטעם קראו מלאו ואמרו ובנין חומת ירושלים כי מעתה נתקדשה לאכל קצת הקדשים תוך החומה כמו שנזכר בתורה ובנין עיר חצור ומגדו וגזר כי פרעה מלך מצרים שרף אותה באש ולזה הוצרך שלמה לבנותה:

פסוק טז

שלוחים. ר"ל מנחה ובנין בית חורון התחתון והעליון כמו שנזכר בספר ד"ה ובנין עיר בעלת ובנין עיר תדמור שהיה במדבר בארץ ר"ל שהיה צדה אחד למדבר וצדה האחר לארץ העבודה ובנין כל ערי המסכנות והם ערי האוצרות כטעם בא אל הסוכן הלז וכן נזכר בספר ד"ה כי הערים ההם בנה שלמה בחמת ובנין כל הערים ששם בהם שלמה הרכב אשר לו ובנין כל הערים שהושיב בהם שלמה פרשיו וכל מה שהיה רצון שלמה לבנות בירושלים וביער הלבנון ובכל ארץ ממשלתו:

פסוק כב

אלה שרי הנצבים. ר"ל הממונים תחת הנציבים שהיו ממונים על כלם:

חמשים וחמש מאות הרודים בעם העושים במלאכה. כבר זכרנו במה שקדם שכבר היה על השלשת אלפים ושלש מאות הרודים בעם העושים במלאכה שלש מאות מהגרים שנשארו ממספרם כמו שנתבאר ממה שנזכר ממספרם בספר ד"ה והנה היו שם עוד ממונים עליהם מאתים וחמשים איש כמו שנזכר בספר ד"ה בזה המקום ואפשר שאלו המאתים וחמשים איש היו מישראל והיו ממונים על כלם ולזה מנאם בספר ד"ה אחר זכרו המעלה ההיא משים שלמה לבני ישראל והוא אמרו כי המה אנשי מלחמ' ושרי שלישיו ושרי רכבו ופרשיו ואלה שרי הנצבים אשר למלך שלמה חמשים ומאתים הרודים בעם ואפשר שבבנין בית המקדש לא היו אלא שלש מאות ואולם בשאר הבנינים

ששם העושים במלאכה מפוזרים פה ופה הוצרך להוסיף על הרודים במלאכה הממונים על הממוני' מאתים וחמשים איש ולקחם מהגדים בעצמם בדרך שלא נשארו הרודים אשר תחתיהם כי אם שלשת אלפים וחמשים:

פסוק כד

אך בת פרעה עלתה מעיר דוד אל ביתה אשר בנה לה. כבר ביאר בספר ד"ה כי לא רצה שלמה שתשב לו אשה בבית דוד מלך ישראל כי קדש המה אשר באה אליהם ארון ה':
אז בנה את המלוא. ידמה שלצורך בת פרעה בנה המקום ההוא להיות שם בית לבת פרעה:

פסוק כה

והעלה שלמה שלש פעמים בשנה עולות ושלמים. כבר ביאר בספר ד"ה שזה היה בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות ולא זכר שם כי אם עולות, ואחשוב שהם היו בעבור הצבור ובזה המקום זכר השלמים עמהם שהיה שלמה מעלה שם באלו המועדים בעבור החגיגה והשמחה שהוא מחוייב בהם והם היו באים בעבור עצמו או היה מרבה עליהם כל כך שהיו מספיקים לכל ישראל:
והקטיר אתו אשר לפני ה'. ר"ל שהיה מביא משלו קטרת הסמים אשר יקטירו על המזבח הזהב:
ושלם את הבית. ר"ל שהיה משלים משלו ענין התמידין בכל יום המוספין לשבתות ולחדשים כמו שנזכר בספר ד"ה, וידמה שכמו שבנה שלמה הבית משלו כן רצה שתהיינה עבודותיו כל ימיו והוא התנדב זה בעבור ישראל ולזה יהיה הרצון באמרו ושלם את הבית שכל מה שיצטרך לבית הזה היה עושה שלמה משלו כמו שמן למאור ולחם הפנים אשר על שלחן הזהב:

פסוק כו

ואני עשה המלך שלמה. ר"ל ספינה:

פסוק כז

אנשי אניות יודעי הים. ר"ל אנשים בקיאים בהנהגת האניות ובקיאים במקומות הים להתישר אל המקום אשר ירצו ללכת אליו:

פסוק כח

ויבאו אופירה. שם היה מקום לזהב יזוקו אותו ממנו ר"ל כי שם היה מחצב לזהב:

פרק י

פסוק א

ומלכת שבא שמעת את שמע שלמה לשם ה'. ר"ל שהיא היתה שומעת את שמע חכמת שלמה לשם ה' והרצון בו כי מה' היתה לו החכמה כמו שקדם באמרו הנני נתתי לך לב חכם ונבון אשר כמוך לא היה לפניך ויהיה הרצון באמרו לשם ה' בעבור שם ה' או יהיה הרצון בזה שהיא שמעה שמעו שכל מה שהיה עושה היה עושה לשם ה' ולזה היה דבק בו תמיד והפליג מפני זה בחכמה כי זה אחד מהכלים הגדולי' להשגת החכמ' או ירצה בזה שהיתה לו חכמה נפלאה ולא היה משתמש בה אלא לשם ה' לעשות צדקה ומשפט כמו שמצאנו מהזונות שבאו לפניו ומהבאור הראשון הוא יותר נכון לפי מה שאחשוב:

ותבא לנסותו בחידות. לבחון חכמתו אם יעמוד על סוד החידות ההם אשר כונה בהם כי בזה יבחן את החכמה היא לו מתת אלהים שאם הענין כן יעמוד על הכוונה אשר כוונה בהם ואע"פ שהם יסבלו כוונות אחרות:

פסוק ב

בחיל כבד מאד. הרצון בו נכסים וקניינים רבים כטעם חילך וכל אוצרותיך:

פסוק ג

ויגד לה שלמה את כל דבריה. ר"ל הדברים אשר כוונה בחידות ההן:

פסוק ד

ותרא מלכת שבא את כל חכמת שלמה וגו'. זה מורה כי הבית אשר בנה היה בנוי בחכמה נפלאה וכן מאכל שולחנו ומושב עבדיו ומעמד משרתיו ומלבושיהם ומשקיו שהיה שותה על דרך המזון ועל דרך הרפואה הכל היה מסודר בחכמה וכן העליה אשר יעלה בה בית ה' מביתו היתה גם כן נעשית בחכמה והנה הרצון באמרו ועולתו אשר יעלה בית ה' ועלייתו וכן כתוב בספר ד"ה:

פסוק ז

אל השמועה אשר שמעתי. הרצון בו לשמועה אשר שמעתי מחכמתך ומהטוב אשר יסודר ממך יחובר עוד לפי מה שמצאתי ממך וטוב הרבה או יהיה הרצון באמרו אל השמועה על השמוע' והנה היה הטוב המשפט והצדק' המסודרים ממנו:

פסוק י

לא בא כבושם ההוא עוד לרוב. ר"ל שלא בא עוד רבוי כמוהו מהבושם ההוא:

עצי אלמוגים. קוראל בלע"ז והוא עץ גדל בקצת הימים:

פסוק יב

מסעד לבית ה' ולבית המלך. הנה בספר ד"ה כתוב תמורת זה מסלות ולזה אחשוב שבעליה אשר יעלה בה בית ה' מבית המלך עשה כדמות מעקה מעצי האלמוגים שיסמך האדם בהם במסלתו בזאת העליה וכן הענין בשאר העליות אשר היו בבית ה' ובבית המלך כי לא היו בהם מעלות לא בכבש המזבח ולא בעליות אשר יעלו בהם אל היציעים לפי מה שהתבאר מדברינו והנה אמרה התורה ולא תעלה במעלות על מזבחי וידמה שהמלך סדר גם כן כמו זה בביתו שלא תגלה ערות איש בעלותו שם ואיך שהיה הנה היה המעקה הוא מסעד למסלות אשר ידרכו בהם בעליות ההם:

וכנורות ונבלים לשרים. ר"ל שכבר עשה מעצי האלמוגים כנורות ונבלים למשוררים בכלי זמר:

לא בא כן עצי אלמוגים ולא נראה. אחשוב שהרצון בזה שלא באו עצי אלמוגים גדולים כאלו שיהיו נכונים לעשות מהם מה שעשה שלמה מאלו:

פסוק יג

והמלך שלמה נתן למלכת שבא את כל חפצה אשר שאלה. הנה כתוב תמורת זה בספר ד"ה את כל חפצה אשר שאלה מלבד אשר הביאה אל המלך והרצון בזה כי מלבד אשר הביאה מלכת שבא אל המלך מהחידות נתן לה עוד את כל חפצה אשר שאלה ממנו מדברי חכמה ועצה וכן יהיה הרצון בזה המקום בזה שהוא נתן לה את כל חפצה אשר שאלה ממנו מדברי חכמה ועצה מלבד מה שנתן לה תחלה שהיה ביד המלך שלמה כי לא היה חכם אחד בזמן ההוא שיהיה יכול להגיד זה זולתי שלמה מפני שהיה חכם מכל האדם:

פסוק יד

ויהי משקל הזהב אשר בא לשלמה בשנה אחת. אחשוב שזה המשקל מהזהב היה בא לו מדי שנה בשנה כי המנחות שהיו מביאים לו המלכים היו שולחים אותם לו מדי שנה בשנ' כמו שכתוב אחר זה ובספר ד"ה וכל מלכי הארץ מבקשים את פני המלך שלמה לשמוע את חכמתו וגו' והם מביאים איש מנחתו כלי כסף וכלי זהב ושמלות נשק ובשמים סוסים ופרדים דבר שנה בשנה:

פסוק טו

לבד מאנשי התרים ומסחר הרוכלים. הנה אמר בד"ה תמורת זה לבד מאנשי התרים והסוחרים מביאים ואחשוב שכל הסוחרים היו פורעים מס למלך שלמה מסחורתם והנה קרא התרים הסוחרים הגדולים שהם תרים וחוקרים על דבר הסחורות בקצות הארץ

מאיזה מקום יכשר להם יותר לקנותם או למכרם והרוכלים הם המביאים הבשמים ויתר הדברים הדומים להם בעיר ועיר למכור שם זעיר שם זעיר שם זה עדות שמה שזכ' ממשקל הזהב שהיה בא לשלמה היה בא לו מדי שנה בשנה:

וכל מלכי הערב ופחות הארץ. אמר תמורת זה בד"ה וכל מלכי ערב ופחות הארץ מביאים זהב וכסף לשלמה והנה זה ג"כ הי' בא מידי שנה בשנה ויעיד על זה מה שזכרנו:

פסוק טז

ויעש המלך שלמה מאתים צנה זהב שחוט. הנה הצנה הוא כמו מגן אלא שהוא גדול ומקיף את האדם כאמרו כצנה רצון תעטרנו והרצון באמרו זהב שחוט לפי מה שאחשוב שהוסר אדמימותו ממנו במלאכה ויסור ממנו בזה קצת לחותו ולזה היה יותר חזק:

שש מאות זהב. ר"ל שש מאות שקלים זהב:

פסוק יז

שלשת מנים זהב. ר"ל הנה המנה הוא מאה שקלים ולזה אמר בספר בד"ה שלש מאות זהב:

פסוק יח

כסא שן גדול. זה היה כסא המלוכה והיה נעשה משן הפיל וואדי בלע"ז:

ויצפהו זהב מופז. פירשו בו זהב נקי מסיגיו ואחשוב שיהי' ענינו מענין פזור בחלוף אות ז"ן באות צד"י כי ברצותם לנקותו תכלית הנקיון יפזרוהו ויכתתוהו לחלקים דקים ויערבו עמו קצת דברים יוציאו ממנו סיגו:

פסוק יט

שש מעלות לכסא. הנה היתה צורת הכסא הזה כך שכאשר היה עולה לשבת בו היה עולה בו שש מעלות ואז ישב במקום השבת שהיה למעל' מהמעלה הששית ומאחרי הכסא היה שם לוח יסמוך בו בשבתו שם והיה ראש עגול בלוח ההוא באמצעו והיו ידות מזה ומזה אל המקום שהיה יושב בו והנה הידות הם כמו זרועות יסמוך בהם המלך ידיו בשבתו שם והנה היתה צורת ארי אצל כל יד לצד פני הכסא ולצד ההוא היה פני אריה וכן אצל כל מעל' ממעלות הכסא בשתי קצות המעלה לצד פני הכסא ולצד ההוא היו פני האריות ולזה היו שם ארבעה עשר אריות:

פסוק כב

שנהבים. הם שני הפיל הגדולים אשר מהם יהיה מה שישתמשו ממנו במלאכה וואור"י בלע"ז:

וקופים. הם שימיי"ש בלעז:

ותוכיים. הם פאוונ"ש בלעז:

פסוק כה

ונשק. הם כלי זיין:

פסוק כו

ויהי לו אלף וארבע מאות רכב. הנה כתוב בדברי הימים בזה המקו' ארבעת אלפים אורוות ובמה שקדם כתוב ארבעי' אלף אורות סוסים למרכבו וכבר התרנו הספק הזה במה שקדם בשאמרנו שמה ארבעים אלף היו ארבעת אלפים שהיו בהם סוסים ומרכבות ובשאר היו בהם סוסים בלא מרכבות אם כן היו לו ארבעת אלפים רכב לכל הפחות ואיך אמר פה שהיו לו אלף וארבע מאות רכב לבד והנראה בעיני שאלו האלף וארבע מאות רכב אסף אותם שלמה ממקומות רבים לבחור היותר נבחרים ואולי אספם מהסוסים שהיו מביאים לו למנחות כי הם היו נבחרים בלי ספק ואלו היו הנבחרים שבמרכבות אשר לשלמה והנחה אותם בערי הרכב אשר לו שהיו בהם אורות לכלכלם שם וקצתם השאיר עם המלך בירושלים כדי שיהיו יותר קרובים אליו:

פסוק כח

ומוצא הסוסים אשר לשלמה ממצרים. זה שב לפי מה שאחשוב אל מה שזכר למעלה והמה מביאים איש מנחתו כלי כסף וכלי זהב ושאר הדברים שזכר שהיו באים לשלמה מדי שנה בשנה והרצון בו ומוצא הסוסים ממצרים היה גם כן לשלמה ר"ל שכל מי שהיה מוציא סוס ממצרים הי' נותן דבר ידוע לשלמה כי ממצרים לא יצא סוס כי אם ברשות המלך והנה נתן פרעה דינו בזה הענין לשלמה:

ומקוה סוחרי המלך יקחו מקוה במחיר. הנה הרצון במקוה בגדי שש כי כמו שהחוט יקרא תקוה כן יקרא הנארג מהחוטין מקוה והנה היה במצרים בגדי פשתן חשובים מאד כמו שנתפרסם והנה לא היו מוציאי' אותם אלא ברשות המלך ואותו הכח נתן פרעה לשלמה ולרוב המצא הסוסים והשש במצרים לא יהיה האדם רשאי לרכוב על סוס או ללבוש בגדי שש אם לא מרשות המלך כדי שיוכר בין השרים ובין העבדים והנה הרצון בזה כי מוצא הסוסים ממצרים ומוצא המקוה הכל הי' לשלמה וזכר כי סוחרי המלך שלמה היו לוקחים מקוה במחיר מעם מצרים כי המוצא היה לשלמה לזה היו הרוצים להוציאו משם קונין אותו מסוחרי המלך ומזה היה מגיע תועלת רב לשלמה ר"ל מהסוסים והמקו' כי סוחרי המלך היו קונין זה המוצא ממנו בסך רב לסוסים ולמקוה והנה קצר המאמר כי סוחרי המלך היו גם כן לוקחים הסוסים שם ומידם יקחום כל מי שירצו להוציאם ממצרים:

פסוק כט

ותעלה ותצא מרכבה ממצרים. ר"ל כי בהעלות המרכבה ממצרים לארץ ישראל והוצאתה יתנו שש מאות כסף לשלמה ובמוצא הסוס יתנו חמשים ומאה כסף כי המרכב' ארבעה סוסים וכן מה שיוציאו מהסוסי' למלכי החתים ולמלכי ארם היו מוציאים אותם ברשות סוחרי המלך והם היו לוקחים זה הסך מהם לסוס ולרכב, ואפשר שנאמר שהרצון באמרו ומקוה כי מוצא הסוסים אשר לשלמה ממצרים היה מגיע ממנו גם כן מקוה לשלמה והם בגדי שש שהם בגדי מלכות וזה כי סוחרי המלך היו לוקחים מקוה במחיר מה שראוי שיותן לשלמה מן המוצא והסך שהיה ראוי לשלמה מהמוצא הוא שש מאות כסף לרכב ומאה וחמשים לסוס, ואפשר גם כן שיהיה הרצון באמרו וכן לכל מלכי החתים ולמלכי ארם בידם יוציאו כי מה שיצא מארצם הי' נתן המוצא לשלמה וביד סוחרי המלך וברשות היו מוציאים היוצא משם:

פרק יא

פסוק א

והמלך שלמה אהב נשים וגו'. הנה גנה אותו משני צדדין האחד שהוא לקח נשים מן הגוים אשר הזהירה התורה שלא נתחתן בם כדי שלא יטו את לבבינו אחרי אלהיהם, והצד השני מפני שהרבה לו נשים אשר הזהירה התורה אותו מזה בפרשת שופטים ואם אמר אומ' שכבר ראוי שנחשוב שנתגיירו כבר קודם שלקחתם שלמה הנה עם כל זה לא היה נמלט מהגנות כי בת פרעה היתה אסור לבא בקהל ה' גם אחר שנתגיירה כי דור שלישי לבד מותר להם לבא בקהל ה' והעמונית ומואבית הם גם כן מעם שאינו ראוי לבא בקהל שנאמר לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' ואף על פי שנקבותיה' לא נאסרו לבא בקהל כמו שבארנו שם הנה לא היה ראוי למלך שיבא בהן כי הזרע שיהי' לו מהן א"א שיהיה שלם מאד וכבר היה ראוי לשלמה שידקדק מאד שיהיה זרעו שלם עם ה' כדי שיתקיים לו הברית שכרת השם לדוד אביו להתקיים לו המלוכה תמיד אם ישמרו בניו תורתו הלא תראה שרחבעם היה בן עמונית ועשה הרע בעיני ה' ועוד כי מפני שהניח שלמה את נשיו לעבוד אלהיהן הרי הן כאילו לא נתגיירו והנה אמר ואת בת פרעה מלך מצרים לפי שבה נטה יותר מדרכי התורה ממה שנטה בלקיחת שאר נשיו הנכריות והיא ג"כ היתה חביבה לו מאד עד שכבר בנה לה בית באופן הנזכר במה שקדם:

פסוק ד

ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו אחרי אלהים אחרים. אחר שזכר שנשיו הטו את לבבו לא היה צריך לומר ולא היה לבבו שלם את ה' אלהיו כלבב דוד אביו אם הי' הרצון בזה ששלמה היה עובד אלהים אחרים ולזה הוא מבואר שהרצון בו שאהבתו נשיו הטה את לבבו להניחם לעבוד אלהים אחרים ולהעלים עיניו מהם ומזה גם כן התבאר כי אמרו וילך שלמה אחרי עשתרות אלהי צידונים ואחרי מלכום שקוץ עמונים הרצון שהניח לנשיו הצידוניות והעמוניות לעבוד אלהיהם והעלים עיניו מהם ולזה אמר ויעש שלמה את הרע בעיני ה' ולא מלא אחרי ה' כדוד אביו כי אם היה ממלא אחרי ה' לא היה סובל לנשיו לעשות זה העון הנפלא והעד עוד על זה שהרצון בו שהוא העלים עיניו מנשיו והניחם לעבוד אלהים אחרים אמרו וכן עשה לכל נשיו הנכריות מקטירות ומזבחות לאלהיהן באר בזה שחטא שלמה היה הניחו נשיו שתהיינה מזבחות ומקטרות לאלהיהן וזה ממה שאין ספק בו ולזה אז יבנה שלמה במה שהוא כאילו בנאה אחר שהניח נשיו לבנותה ובכלל הנה לקחו אותם היה סבה לבנות אלו הבמות לע"ג ולזה היה שלמה סבה לבנינם ובכלל הנה הוא מן השקר באיש חכם כשלמה שיצא לאלו ההבלים והשקוצים עם היותו משיג הש"י יותר מזולתו מהאנשים וכבר יעיד על זה גם הספרים שחבר ברוה"ק ונראה אליו גם כן הש"י פעמי' ולזה לא יתכן באיש כמוהו שיהיה עובד ע"ג וראוי שתדע שכבר יאמר שכבר עשה פלוני דבר אם בשעשאו בעצמו אם בשעשאו על ידי שליח כמו שאמר שלמה בנה בניתי בית זבול לך וכבר יאמר גם כן שהוא עשאו כאשר לא מיחה בעושה אותו והיה בידו למחות וזה מורגל מאד בלשונות שאתה תראה שישיאו האשם בדבר למי שהיה בידו למחות כשלא מחה ויאמרו לו שהוא עושה הכל ולזה אחשוב שאמרה תורה הוכיח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא ר"ל שאם לא תוכיחהו תשא עליו חטא במה שיחטא בו הוא כאילו עשית החטא ההוא בידך ובזה האופן השלישי אמר בזה המקום אז יבנה שלמה:

פסוק י

וצוה אליו על הדבר הזה לבלתי לכת אחרי אלהים אחרים. ר"ל כי ממצות הש"י היה מחויב שלא יניח לעבוד ע"ג בביתו עם שזה דרך שילכו בניו אחרי אלהים אחרים בראותם אמותיהם עובדת ע"ג וכבר עורר אותם הש"י כדי שיישיר אותו לבלתי לכת אחרי אלהים אחרים כדי שיתקיים לו המלוכה ולא יגלו ישראל מעל אדמתם ולא יחרב בית המקדש:

פסוק יג

למען דוד עבדי. מגיד שמההשגחה על האב תמשך לבן והנה למען דוד עבדו השגיח בשלמה שלא יקרע דבר מהממלכה ממנו בחייו ולמען דוד עבדו השגיח בזרע שלמה שלא תסור מהם הממלכה לגמרי, והנה קרא שבט אחד יהודה ובנימין מפני היות נחלתם יחד:

ולמען ירושלם אשר בחרתי. ר"ל כי מפני שנבחר ירושלם לנצח להיות בו בית המקדש ארצה שהמולך בו תתקיים מלכותו שם תמיד עם שזה יהיה סבה להעמיד ענייני בית המקדש באופן יותר שלם כי כל אחד מהמלכים האלו ישתדל בתקונו מפני שבנוהו אבותיו:

פסוק טו

ויהי בהיות דוד את אדום. ר"ל שדוד היה את אדום לקבר את החללים לטהר הארץ בעת שעלה יואב שר הצבא על אדום להכות ואחר זה ספר שכבר הכה יואב כל זכר באדום:

פסוק יח

ויקחו אנשים עמם מפארן. יתכן שלקחום כדי שיהיו עמו עם רב וזה יהיה סבה שיכבדהו פרעה וינשאהו עם שהם גם כן העידו שהוא מזרע המלוכה ולזה נתן לו פרעה מה שנתן:

ולחם אמר לו. ר"ל שכבר אמר לתת לו לחם חקו תמיד:

וארץ נתן לו. ר"ל שנתן לו ערים יהיה מושל עליהם:

פסוק כא

ויאמר אל פרעה שלחני ואלך אל ארצי. ידמה כי חשב הדד להנקם מישראל בראותו כי מתו גבוריהם המצליחים במלחמה ועם כל זה לא יוכל בעת שהיה שלמה הולך בדרכי ה' כדוד אביו אך לעת זקנתו שנמצא בו זה החטא אז היה הדד שטן לשלמ' ולישראל ואע"פ שכתוב וישב יהודה וישראל לבטח איש תחת גפנו ותחת תאנתו מדן ועד באר שבע כל ימי שלמה הנה הרצון בו רוב ימי שלמה והוא עד עת זקנתו כי כמו זה תמצא מלת כל בדברי הנביאים אמר וישכימו בבקר והנה כלם פגרים מתים והנה מה שאמר בזה המקום ויהי שטן לישראל כל ימי שלמה ר"ל כל ימי שלמה הנשארים מעת זקנתו אשר עבדו נשיו אלהים אחרים:

פסוק כה

ויקץ בישראל. ר"ל שהיה קץ ומואס בישראל או יהיה הרצון בו שהיה במצוקת לבו בעבור ישראל כשלא יכול לעשות כל רצונו מהם כי היה רצונו להשחיתם אם יוכל ותמיד היו עיניו נשואות לעשות להם כל הרע כשיפלו בידו וברוב השתדלותו להרע

לישרא' מלך על ארם וסבב שימרדהו במלך שלמה כי קודם זה היו ארם נושאי מנחה לשלמה ולדוד כמו שנזכר בספר שמואל וידמה שכל המלכים שהיו בארם אחר זה היו ממנו ולזה תמצא שהיה שם מלך ארם בימי אחאב בן הדד והיו מיחסים אותו לאביו ובו נקראה שמו מפני עוצם מדרגת הדד אצלם:

פסוק כו

וירבעם בן נבט אפרתי. ר"ל שהוא משבט אפרים:

עבד לשלמה וירם יד במלך. ר"ל כי מפני ששמהו שלמה מעבדיו ושריו גבה לבו עד שכבר הרים יד במלך כאילו היתה מעלתו למעלה ממדרגת המלך וזאת ההרמת יד היתה מה שלקחה לבו לגנות מעשיו ולהוכיחו עליהם כמו שיספר אחר זה והנה אחר זה יספר באיזה מנוי שמהו שלמה וסבה אחרת לגובה לבו ספר ג"כ והוא מה שיעד אותו אחיה השילוני שיהיה מלך על עשרת השבטים אך קודם זה ספר מה היא הרמת ידו והוא שהוא אמ' מגנה אותו ראו מה עשה הנה שלמה בנה את המלוא אשר לא רצה לבנותו דוד אביו למען יהיה בו תועלת להאסף שם ישראל ועולי רגלים ועוד עשה דבר מגונה אחר סגר את פרץ דוד אביו שהיה שם מקום היתה החומה בו פרוצה כדי שיוכלו ישראל לבא אל המלך כשירצו להגיש לפניו דברי ריבותיהם כן נראה זה בעיני וכבר פירשו בו שכבר הניח שם מקום פרוץ שיוכל לברוח ממנו אם ימרדו בו ישראל וכאילו אמר ששלמה לגובה לבו לא ירא שימרדו בו ישראל, והנה בזה חטא ירבעם לשלמה בשני צדדין האחד מפני שגנהו על מעשיו והוכיחו עליהם והשנית שלא חלק לו כבוד אך קראו בשמו ואמר שלמה בנה את המלוא וכן קרא דוד בשמו ולא קרא אחד מהם מלך:

פסוק כח

והנה ספר כי האיש ירבעם היה גבור חיל וירא שלמה את הנער כי היה רב פעלים והיה זריז במלאכתו אשר מנהו ומנה אותו מפני זה לקבץ המס שסובלים עליהם כל בית יוסף והם מנשה ואפרים ובעת ההיא אחר שמנהו המלך על זה הפקידות תכף שיצא ירבעם מירושלם ללכת לקבץ המסים שהפקד עליהם מצאהו אחיה השילוני בדרך והיה אחיה השילוני מתכסה בשלמה חדשה והיו שניהם לבדם בשדה וכאשר ראה אחיה פה ופה כי אין שם איש יראה מעשיהם שיוכל' להגיד למלך שלמה אז תפש בשלמה החדשה אשר עליו ויקרעה י"ב קרעים והודיע לו כי מלוך ימלוך על עשרת השבטים אחרי מות שלמה יען אשר הניח בני ביתו לעבוד ע"א אך לא יקח דבר ממלכותו בחייו למען דוד עבד ה' אשר שמר מצוותיו וחקותיו ולזאת הסבה ג"כ לא יסיר הממלכה לגמרי מזרע שלמה כמו שקדם והודיעו שאם ישמר מצות הש"י וחקותיו יבנה לו בית קיים זמן ארוך

ובזה יענה זרע דוד בזה האופן שלא תהיה להם כל המלוכה אך לא יענה זרעו כל הימים כי עוד תשוב כל המלוכה לזרע דוד ולפי שלא שבה המלוכה כלה לזרע דוד בימי בית ראשון ולא בימי בית שני הנה זה ראיה שנדר ישוב המלכות בכללו לזרע דוד וזה יהיה בימי מלך המשיח ואחריו לא תסור ממנו המלוכה כמו שנתבאר במקומות מספר דניאל:

פסוק מ

עוד סיפר שעל מה שאמר ירבעם כנגד שלמה רצה שלמה להמיתו והוצרך לברוח אל מצרים עד מות שלמה, הנה זה הוא באור הדברים הצריכים אל באור במה שהבאנו באורו בזה המקום, ואולם התועלות המגיעים ממנו הנה, התועלת הראשון הוא להודיע שאין הכונה בקרבנות ההזבחה וההקטרה אך הכונה בהם הוא מה שיעידו עליו מסודות המציאות אשר יעמדו עליו המיוחדים לזאת העבודה המתבוננים בה באורך הזמן ולזה לא יקובל בזה תועלת אלא כשנעשה על ידי הכהנים אלא שהתורה התירה לעשות כל איש הישר בעיניו לזבח ולקטר בבמות עד בואם אל המנוחה ואל הנחלה כמו שנזכר בתורה כדי שיתישרו לעבודת הש"י מפני מה שהוטבעו בו מהעבודות הנעשות לאלהים אחרים יחשבו שלא יהיה הש"י אלוה אם לא יעבדוהו בזה האופן ולפי שהעבודה הזאת הנעשית בבמות אינה מכוונת מצד עצמה בצד מן הצדדין תמצא שזכר בזה המקום בשלמה שהיה מזבח ומקטר בבמות בתאר יראה ממנו שלא היתה פעלתו זאת משובחת וכבר יתבאר זה באמרו ויאהב שלמה את ה' ללכת בחקות דוד אביו רק בבמות הוא מזבח ומקטיר כאלו אמר שבזה הענין עשה מה שאיננו ראוי לעשות, השני הוא להודיע שיש בהעלת העולות מבוא להגעת הנבואה וכ"ש כשהפליגו ברבויים ולזה תמצא שספר כי בגבעון שהיתה בו הבמה הגדולה ולזה היה בו מזבח הנחשת שעשה משה היה מעלה שלמה אלף עולות וספר תכף כי בגבעון נראה ה' אל שלמה וכבר נתבאר זה גם כן מענין בלעם כמו שזכרנו שם במה שהשתדל להגיע אליו הנבואה בשבנה שבעה מזבחות והעלה פר ואיל על כל מזבח וכבר בארנו הסבה בזה בפרשת נח ואולי שלמה מפני רוחק מדרגתו מהנבואה כי היה נער בעת ההיא הוצרך אל זה המספר הרב מן העולות, השלישי הוא בדעות והוא להודיע כי ה' יתן חכמה על דרך השפע האלהי בזולת סבותיה ולזה תמצא ששלמה בקש מהש"י שיתן לו לב מבין ונתן לו הש"י החכמה והמדע כמו שנזכר בספר דברי הימים ובזה הספר וזה לאות כי הש"י ישפיע החכמה לאדם כשירצה מזולת שישתדל האדם לחקור בדבר דבר ממנה ויקדם לו מהחוש מה שיצטרך לדרוש ההוא ומזה המקום התבאר שאפשר שישפעו לאדם ידיעות עיונות בחלום או בנבואה וכבר הרחיק זה המפרש דברי הפילסוף בספר החוש והמוחש ושם בארנו אמונת זה

השרש כי הוא משרשי התורה הגדולים לפי מה שיראה לי, הרביעי הוא להודיע שהשלם לא יבקש החיים והעושר אם לא מפני השגת השלמות האנושי ולזה לא ידאג על המות אלא מפני הפקד ממנו השגת השלמות אשר יכול להשיגו אם יחיה יותר ולזאת הסבה תמצא שלא שאל שלמה מהש"י כששאל לו מה יתן לו אלא השגת השלמות בעיון ולא שאל אורך חיים ולא עושר לפי שאינם חשוקים כי אם מפני זה התכלית ואחר שיהיה לו זה התכלית לא יחשוק מהם מאוד, החמישי והוא במדות הוא להודיע כי מי שאדוניו רוצה ליתן לו מה שישאל אין ראוי לו שיכביד לשאול אבל ישאל המעט שיוכל להשיג בו מבוקשו כי בזה יתרצה האדון לתת לו את בקשתו ולזה תמצא שספר כי היה טוב בעיני הש"י כאשר לא שאל שלמה עושר וכבוד וארך חיים ולא נפש אויביו אבל שאל חכמה ובינה להבין משפט, הששי והוא במדות והוא להודיע שאשר התירו לו לשאל וינתן לו וזה מצניעתו שלא ישאל אלא דבר קטון הנה ראוי מפני זה לנותן שלא יקצר מלתת לו הרבה כי אין ראוי שיהיה טוב תכונתו כלי למנוע הטוב ממנו אבל ראוי שיוסיף לו טובה ולזה ספר כי מפני שישר בעיני הש"י כשלא שאל אלא שיהיה לב מבין לו לעשות משפט ולא שאל דברים אחרים הנה נתן לו מה ששאל ביותר שלם שבפנים עד שכבר היה חכם מכל האדם ונתן לו עם זה מה שלא שאל העושר והכבוד וארך החיים אם ילך בדרכי השם יתברך, השביעי הוא להודיע שראוי לשמח על הטובה שיועד השם עליה כי לא דבר ולא יקיימנה ולזה ראוי לתת תודה על הייעוד לשם יתברך קודם בא הטובה ולזה ספר שכבר בא שלמה אחר החלום של נבואה לירושלם לפני ארון ברית ה' והעלה עולות ועשה משתה לכל עבדיו ושריו, השמיני והוא במדות והוא להודיע שהוא ראוי לשופט שיתחכם בתחבולות לעמוד על אמתת הדברים אשר תהיה בהם טענה בין איש לרעהו הדברים רחוקים שיביאו לעמוד על זה מזולת שירגישו בעלי הריב שמאלו הדברים יעמדו על אמתת זה כמו שתראה במה שזכר משתי הזונות שבאו לפני המלך זאת אומרת בני החי ובנך המת וזאת אומרת בני החי ובנך המת שאמר המלך גזרו את הילד החי לשנים ומזה הענין עמד על אמתת הדבר כי אשר אינה אמו לא תחוס אם יגזרוהו לשנים וזה מן התחבולות הטובות שראוי שיעשו אותן השופטים הישרים לפי חכמתם כי לא יספיק להם שיתנהגו בזה לפי הנאמר לפניהם אבל ראוי שיעמיקו לעמוד על האמת כדי שישפטו לפי האמת לא לפי הנאמר לפניהם לבד שאם היה שופט שלמה מזה הצד הנה היה ראוי לו שיאמר שישאר הילד החי לאשה המחזקת בו ולא יצא מתחת ידה בעבור זאת הטענה המופשטת מהעדות והנה יגיע מזה תועלת עוד בדברים המדיניים כי המון העם כשיראו עוצם תחבולות השופט לעמוד על אמתת הדברים ייראו

מעשות דבר בלתי ראוי בראותם כי כל דבר לא יכחד ממנו ויהיה זה סבה אל שישלם הצדק והיושר במדינה, התשיעי הוא להודיע שהכהן גדול ששמש בכהונה גדולה לא תסור הגדולה ממנו כל ימיו ר"ל שהוא כל ימיו במדרגת כהן גדול אף על פי שיש שם כהן גדול אחר ולזה אמר צדוק ואביתר כהנים אף על פי שגרש אביתר מהיות כהן לה' כמו שקדם, העשירי הוא להודיע שיש למלך להעלות מס על עמו לכלכל אותו וביתו ולזה ספר שכבר היה לשלמה שנים עשר שרים ממונים על כל ישראל היה תחת מנוי כל אחד מהם חלק מה מישראל וכל אחד מהם היה מכלכל את המלך ואת ביתו חדש אחד לכל המצטרך לא יעדרו דבר וגם השעורים והתבן היו מביאים לסוסים ולרכש עם רבויים ורבוי המצטרך לבית המלך לכלכל אותו ובזה למדנו מזה הספור שיש למלך לקחת בדרך מס מישראל אנשים לצורך בנין בית הש"י וביתו ולזה ספר שכבר העלה שלמה מס מישראל שלשים אלף וישלחם לבנונה וכבר נתבאר זה גם כן מדברי שמואל בהודיעו את משפט המלוכה, האחד עשר הוא לפרסם שכבר קיים הש"י מה שייעד להניח לישראל מכל אויביהם ולזה ספר שכבר ישב יהודה וישראל לבטח איש תחת גפנו ותאנתו כל ימי שלמה ולזאת הסבה ברך שלמה הש"י אשר נתן מנוחה לעמו ישראל ככל אשר דבר, השנים עשר הוא לפרסם עוצם הכבוד והעושר והחכמה שהיה לשלמה כאשר ייעד לו הש"י עד שכבר היה מושל בכל הממלכות מן הנהר ארץ פלשתים ועד גבול מצרים שהיו כלם עובדים את שלמה ומגישי' לו מנחה כל ימי חייו עד שכבר היה משקל הזהב הבא לשלמה בשנה אחת שש מאות ככר וששים ושש לבד מאנשי התרים ומסחר הרוכלים וכל מלכי הערב ופחות הארץ וכל הארץ היו מבקשים את פני שלמה לשמוע את חכמתו אשר נתן אלהים בלבבו והמה מביאים איש מנחתו כלי כסף וכלי זהב וקנינים אחרים מדי שנה בשנה עם מוצא הסוסים אשר היה לשלמה ממצרים וכן לכל מלכי החתים ולכל מלכי ארם והיה עשרו כ"כ עד שלא נחשב כסף בימי שלמה למאומה והיה מגיע מעוצם חכמתו עד שכבר חכם מכל האדם ודבר דבור טבעיי על כל מיני הצמחים מהגדול ועד הקטן בהדרג' ועל כל מיני ב"ח בהדרגה ג"כ וזאת חכמה נפלאה ר"ל לעמוד על ההדרגה הזאת ולעמוד על סבות כל מין מהם ומשיגיו, השלשה עשר הוא במדות והוא להודיע שראוי למי שישתדל בדבר מה שלא יקצר בהשתדלות ההוא מלבוא בו בסבות היותר נאותות וכ"ש כשיהיה ההשתדלות לעשות דבר לכבוד השם ית' ולזה תמצא כי כשרצה שלמה לבנות בית המקדש והי' מהכרח הבנין ההוא שיהיו לו עצי ארזים גדולים והיה הלבנון אשר הוא יותר נאות לזה לו במלכות חירם מלך צור וגם הצידונים אשר היה חירם מושל עליהם היו היותר בקיאים בכריתת אלו העצים הנה

אחרי הודיעו את חירם שהבית שהוא בונה הוא בונה אותו לשם ה' אשר הוא מושל בכל ומשפיל ומכניע כל שונאיו כמו שנזכר בספר ד"ה וכדי שיתרצה יותר בזה הבנין לעזור אותו הנה שלח לו שיצוה לכרות לו ארזים מהלבנון אשר במלכותו ולא רצה לבאר לו שיגיעהו תועלת מפני זה כי לא יהיה לכבוד לחירם מלך צור אך בקש שיהיו שם לכרות הארזים עבדי חירם עם עבדיו והוא יתן לו שכר עבדיו בכל אשר יאמר כאילו העיר בזה שעם שכר עבדיו יותר לו מה שירצה שיגיע לו מהתועלת מפני צוותו לכרות הארזים אשר לו להביא' אל שלמה ולא בקש ממנו יותר מזה כי לא היה ראוי שיכביד לשאל ממנו יותר וגם הודיע אותו כי דוד התעורר לבנות זה הבנין כדי שיתרצה חירם יותר לעזור שלמה במה שבקש ממנו כי אוהב היה חירם לדוד ולזאת הסבה תמצא שנתרצה חירם לעשות את בקשתו ולקח דרך תהיה בה תפיסתו דרך כבוד והוא שהוא יעשה כל חפצו בעצי ארזים ובעצי ברושי' ועבדיו יורידו מן הלבנון ימה וחירם ישימם דוברות בים עד המקום שירצה שלמה שיוליכם שם ושם ינפצם כדי שיהיו מוכנים לשלמה לנשאם ובמה שעשה חירם מזה יתן לו שלמה לחם ביתו הנה בזה הגיע לחירם בהבלעה שכר לקיחת הארזים והברושים מהיער שלו במה שלא ישיגהו בשת על לקיחתו שכר בו משלמה והוא שכר הבאתו הארזים לים והוליכם אל המקום שירצה שלמה והנה נתבאר בספר דברי הימים כי זולת זה השכר הנזכר בזה המקום היה נותן עוד שלמה שכר עבדי חירם, הארבעה עשר הוא להודיע שיש למלך להעביד הגוים ההם התושבים לעשות מלאכת בית ה' ומלאכתו כמו שנזכר בתורה והיו לך למס ועבדוך ולזה ספר בזה המקום עם מה שהשלים הספור בספר דברי הימים שכבר היו לשלמה מהגרים התושבים שבעים אלף נושא סבל ושמונים אלף חוצב בהר, החמשה עשר הוא להודיע שראוי בכל ענין שיהיו בו ממונים ורבים בדרך שישתדלו שלא יחסר התקון בו ולזה תמצא ששם שלמה ממונים רבים רודים בעם העושים במלאכה והוכרח להשים הממונים ההם גרים מפני שקדם על המלאכה כי יכבד מאד לישראלים אם יעשו ככה ולזה תמצא בישראלים שהעלה שלמה למס ושלחם לבנונה שסדר הענין באופן שלא יכבד מאד עליהם והוא שיהיו חדש בלבנון ושני חדשים בביתם וכזה תמצא שסדר בכלכול ביתו וכל המצטרך לו שנים עשר נציבים יכלכלוהו כל אחד חדש אחד במה שלקט מהמס מהחלק מישראל הבאים לגורלו שאם היה זה המנוי לאיש אחד יכבד עליו מאד ויחסר מפני זה התקון במה שיעשהו, הששה עשר הוא להודיע שבנין בית המקדש ראוי שיהיה לשם ה' וזהו אמרו בתורה ועשו לי מקדש ר"ל שבעשייתו יעשוהו לשמו יתברך ולזה תמצא שכבר נכפל הרבה בזה הספור זה הענין אמר כי לא יכול לבנות בית לשם ה' והנני אומר לבנות בית לשם ה' ואבנה

הבית לשם ה' אשר בנה המלך שלמה לה' עם לבב דוד לבנות בית לשם ה' והבית אשר בניתי לשמך והיה זה כן להישיר האנשים אל קדושת הבית הזה ואל היראה ממנו מפני היותו קדוש מתחלת ענינו עם שזה יעיר ויישיר לעמוד על סודות בניניו כשיתבוננו בכל חלקיו ויבינו מזה אי זו הישר' יש בהם להשיג הש"י אך אם לא היתה בנייתו בזה האופן יסורו אלו התועלות הנפלאות כי לא יתכן שתפול אז השאלה למה נעשה זה הבנין לסדר כך ואי זו הישר' יש בו להשיג סוד הש"י וסודות המציאות מפני שהעשותו לא היה לש"י אם הונח הענין כן ואין ענין קדושתו כי אם כמו הקדשת הכסף והזהב והשדה והבית לה' אשר לא תפול השאלה בה למה היו בתואר כך מצד מה שהם קדש, השבעה עשר הוא מה שהודיע מרוחק עת התחלת בנין בית המקדש מעת יציאת מצרים והנה עמדנו מזה על העת אשר מזמן יפתח עד זה הזמן והוא מאה ושמונים שנה והנה שפטו את ישראל יפתח ואבצן ואילון הזבולני ועבדון בן הלל הפרעתוני שלשים ואחת שנה ואם חשבנו אחר זה ארבעים שנה של שעבוד ביד פלשתים ועשרים שנה ששפט שמשון את ישראל וארבעים שנה של עלי וארבעים שנה של דוד וג' שנים שכבר עברו למלכו' שלמה לא ישארו כי אם ו' שנים למלכות שאול ולימי שפוט שמואל את כל ישראל, וכבר ידמה כי ממשלת שמואל ושאול היתה לכל הפחות י"ג שנה כי עשרים שנה עמד הארון בקרית יערים לכל הפחות וכבר עברו שבע שנים ושש חדשים למלכות דוד וז' חדשים היה ארון ה' בשדה פלשתים ונשארו יותר מי"ג שנה ממיתת עלי עד מלכות דוד עם שכבר אפשר שהארון היה בקרית יערים יותר מעשרים שנה אך אחר שעברו עשרים שנה נטו כל ישראל אחר ה' ולזה ידמה לפי מה שאחשוב שרוב שני השעבוד נכללים שנות שמשון ועלי כי בימי שמשון היו הפלשתים מושלים בישראל כמו שנזכר שם והנה נראה כי מבנין הבית הזה ר"ל מהתחלת בנינו עד התחלת בנין בית שני היו גם כן ארבע מאות ושמונים שנה, השמנה עשר הוא מה שהודיענו מצורת הבית שבנה לשם ה' כי ממנו נעמוד על סודות נפלאים מחכמת הנמצאות והנה היה ההיכל והוא הקדש וקדש הקדשים עמו ששים אמה ארכו ורחבו עשרים אמה והנה היה האורך והרוחב כפל מה שהיה מן הארך והרחב באשר עשה משה במדבר ואולם הגובה בלתי שומר זה היחס כי הוא היה שלשים אמה ושם היה עשר אמות אלא שלזאת הסבה עשו תקרה בדביר בגובה עשרים אמה באופן שיהיו הארך והרחב והגובה שוים כקדש הקדשים בבית המקדש כמו שהיו שוים במשכן שעשה משה ובזה האופן ג"כ שם התקרה התחתונה בהיכל גבוהה עשרים ובזה היה ענין תמונת הקדש וקדש הקדשים בבית המקדש מתדמה לענין תמונתו במשכן ר"ל שכל אחד מאלו המרחקים היה במקדש בכפל שיעורו במשכן

וראוי שתדע כי כבר היה בנין הבית מאבנים שלמות ולא תהיה בהם פגימה וחסרון להעיר על שלמות השם יתעלה אשר זה הבית נבנה לשמו ולזאת הסבה ג"כ היו באות שם האבנים שלמות עד שלא נשמע בבית מקבות וגרזן וכל כלי ברזל להורות על שאין הנעשה לו זה חסר קנין שום שלמות, והנה היה קדש הקדשים שוה בכל רחקיו להעיר על שהשלמו' התכליתי שהוא מעיד עליו הוא מגיע בשווי בדעות ובמדות, והנה היה אולם על פני היכל הבית להוסיף במעלת הבית ויפיו אצל האנשים עם שכבר היה ראוי שהיה אמצע מה בין חצר הכהנים ובין הקדש כי ראוי שיהיה כמו אמצעי בין המדרגה השפלה והעליונה ממנו ואעפ"י שאינו אמצע על דרך האמת ולזה לא היתה מחיצה מבדלת בינו ובין חצר הכהנים, והנה עשה לבית והוא ההיכל חלוני שקופים אטומים להעיר על שמקום ההשקפה הוא מתחלת הענין אטום עד שידריך האדם עצמו אל לקיחת ההקדמות וההתחלות ומהם יתישר לפתיחת החלונות לראות האור הבהיר הוא אור השכל, ואולם היציעים שבנה סביב לבית היו שלשה זה על זה כי כן ענין ההשגות והעליון רחב מאשר תחתיו כי ההשגה העליונה רחבה וגדולה מאשר תחתיה כשנעיין בחלקי העולם השפל והאמצעי והעליון והנה היו עולים מן השפלה אל האמצעית ומן האמצעית אל העליונה כי כן דרך ההשגות האלו ומי שיקחם על זולת סדרם ישיגהו שבוש בהכרח והנה לא היו העליו' במעלות שיקפצו וידלגו בהם ממדרגה למדרגה אבל היו בדרך סבוב יעלה האדם בו בזולת מעלות להעיר בשיגביה שכלו מעט מעט בהדרגה ולזאת הסבה לא היו מעלות בכבש המזבח, והנה ציר בקירות ההיכל והדביר והוא מה שהיה מהם על התקרה התחתונה ציורי כרובים ותימורות והם כדמות כפתורי המנורה ופטורי ציצים והם בדמיון הגביעים המשוקדים והפרח אשר במנורה, והנה הכרובים הם משל לשכל ההיולאני והתמורות ופטורי ציצים הם השושנים אשר הוא רועה בהם כמו שבארנו בבאורנו לשיר השירים ובדבר המנורה והנה עשה זה לקדש ולקדש הקדשים כי שניהם מעידים על זה השלמות אך הראשון מעיד על ההכנה, והשני והוא קדש הקדשים מעיד יציאת ההכנה לפעל, ואולם בכותלי ההיכל תחת התקרה התחתונה ציר ציורים פקעים ופטורי ציצים והם בדמות כפטורים וגביעים משוקדים ופרחים לסב' בעינה אשר היו אלו הציורים במנורה אך למעלה מהתקרה התחתונה היו שם עם זה כרובים להעיד על השכל הלוקח מהמוחשות ההתחלות כמו שבארנו בדברי התורה אמנם תחת התקרה לא ציר תחלה רק מה שיעיר על ההשגות החושיות, וידמה שהיה הגובה שבין התקרה התחתונה והעליונה עשר אמות להעיר על מספר מדרגות הנבדלים שהם עשר והעשירי קדש וכבר עמדנו על מציאותם מפני זה השכל הנמצא בנו אשר בעבורו צויירו שם

כרובים בכותלים, והנה צפה זהב ההיכל והדביר לסבה בעינה אשר בעבור' היו הכלים אשר שם כלם מזהב או מצופים זהב וכבר בארנו הסבה בזה במלאכת המשכן בבאורנו לדברי התורה, והנה היה מצופה עצי ארז תחלה ואח"כ מזהב כי לא יתכן שיצפו האבנים זהב עם שהתמונות שהיו מצויירות שם היו יותר נאות לציירם בעצי הארז משיציירום באבנים והיה הציור בהם יותר קיים שלא ישבר כשיצפוהו זהב והנה עשה בדביר ב' כרובים גדולים אין פניהם איש אל אחיו והיו סוככים בכנפיהם על הארון ועל הכרובים אשר על הכפרת שהיו פניהם איש אל אחיו להעיר שבסוף הענין לא יהיו פניהם איש אל אחיו אך יתדבק הא' עם האחר דבוק מה והוא דבוק קצה כנף זה בקצה כנף זה וראוי שתדע כי אחר המות לא יקבל שפע השכל ההיולאני מהשכל הפועל אבל יעמד על מה שהשיגו ובו ידבק דבקות מה בשכל הפועל כמו שבארנו בראשון מספר מלחמות ה' ואין ראוי שתחשוב מזה שיהיו אלו הכרובים במדרגה א' מפני היותם בצורה אחת וכנפיהם פרושות באופן אחר כמו שלא יחשב היות צורת הכרובים אשר פניהם איש אל אחיו באופן אחד שיהיו שניהם במדרגה אחת ואמנם אמרנו זה לפי שכבר בארנו בראשון מספר מלחמות ה' שאי אפשר שישב השכל הנקנה במדרגת השכל הפועל ושם בארנו שהשכל הנקנה נשאר אחר המות והוא נצחי בהפך מה שאמרו הפילוסופים בזה והנה בזה המקום העיר הערה מבוארת שהשכל הנקנה נצחי והנה היה גובה אלו הכרובים עשר אמות להעיר על עשר מדרגות הנבדלים שהעשירי מהם קדש והוא הש"י, והנה היו לפתח הדביר דלתות עצי שמן לפי מה שאחשוב בעת ההיא להעיר ששם האור והוא אור השכל ולזה עשה אותם מעץ שמן שהוא מוכן אל שיתפשט בו האור בקלות נפלא ולזה לא עשה כן לדלתות ההיכל, והנה צייר בדלתות ההיכל והדביר כרובים ותימורות ופטורי צצים כי הם הפתחים לכל אלו ההשגות והנה ההשגות החושיות הם ג"כ מכוונים לזאת הסבה בעינה ולזה היו ג"כ הכרובים בדלתות ההיכל, והנה בנה החצר הפנימית והיא חצר הכהנים סביב שלשה טורי גזית וטור כרותות ארזים עליהם הנה הג' טורים התחתונים היו מורים על מציאות הצורה הדוממיית וטור הארז על הצור' הצומחת אשר אינה ערומה מהצורה הדוממית, והיו הטורים ארבעה להעיר על היותם מהיסודות הארבעה וקורבת מדרגתם מהם, ובמזבח הנחשת אשר שם היתה העולה על העצים להורות גם כן על הנפש החיונית ושהיא לא תופשט מהצומחת כמו שזכרנו בפרשת ויקרא והנה היה כל מה שהיה ממתכת בחצר הכהנים מנחש' לסבה בעינה אשר היה זה כן במשכן, והנה עשה מהשלחנות עשר ומהמנורות עשר לפי שמספר העשר מורה בעצמו על מציאות הש"י כמו שזכרנו במקומות רבים מביאורנו לדברי התורה

כאלו העיר בזה כי אלו הצורות אשר יעירו עליהם השולחן והמנורה הם כלם שופעות מהש"י באמצעות שאר הנבדלי', והנה קרא הפתח החמישי פתח הדביר והרביעי פתח ההיכל לפי שחצר הכהנים היה מעיר על ג' צורות והם הדוממית והצומחת והחיונית ופתח ההיכל על הרביעית והיא המדבר' ופתח הדביר היה מעיר על צורה חמשית באופן מה והיא השכל הנקנה, והנה עשה באולם שני עמודים נחשת וקרא העמוד הימני יכין והשמאלי בועז העיר בזה כי שתי הצורות שהם הדוממית והצומחת או הצומחת והחיונית הא' מכינה לקבול הצורה האחרת והיא הנקראת יכין והאחרת היא המושלת ולה התוקף והעוז וממנה יסודרו פעולות הנמצא ההוא עם שאלו הנמצאים הם צורות ר"ל הצומחת והחיונית יקבלו רושם יותר חזק מתקופות השמש יותר ממה שימצא זה באדם ולזה תמצא בצמחים שבהיות השמש בפאת ימין לא יעשו פעלותיהם אך יקנו מזה הכנה לתת פרי' בהיות השמש בפאת צפון ואז ימצא להם חוזק הפעלות וכן תמצא בב"ח שהם יתעברו על הרוב בהיות השמש לפאת צפון אך בהיותו בפאת דרום תתחדש להם קצת הכנה ואין הנה מקום באור אלו הדברים, והנה היה רחב העמודים ארבע אמות להורות על קרבת אלו מטבע ארבע היסודות ולזה ג"כ היה עבים ארבע אצבעות ולזה ג"כ היה על הכותרות מעשה שושן באולם ד' אמות, והנה היתה קומת הכותרות חמש אמות לסבה בעינה אשר היתה מספר החמשה בחצר המשכן כמו שבארנו שם והנה היתה קומת העמודים עם הכותרות בקרוב כמו גובה מזבח הנחש' עם גובה המערכה שעליה יושמו נתחי העולה כי היה גבהם לפי מה שבארנו כמו אחד ועשרים אמה וגובה מזבח הנחשת היה עשרים אמה כמו שנזכר בספר ד"ה, והנה היו בכל כותרת שתי גלות להעיר שאלו הנמצאים יקבלו הצורה העליונה באמצעות קבולם השפלה ממנה, והנה היו שם בשתי גלות הכותרת שבעה גדילים כי עם שהם מורים על מדרגת הצורות בכלל' שהם שבעה והשביעית היא קדש הנה בזה עוד הערה למספר הארבעה כי בכל גלה היו ג' גדילים ואחד במקום דבוק הגלה העליונה בתחתונה, והנה העמודים שהיו בגלה העליונה ועליהם מעשה שושן והרמונים שהיו בתחתונה הנה זה כלו מורה על מציאות הנפש הצומחת כי הוצאת השושן והפירות לא יתכן שיתחדש מן החום לבד כמו שבאר הפילוסוף, והנה הרמונים שני טורים וכן הענין במועדים לפי שבזה הורה על שני מינים מהנפש הצומחת הא' בצמחים והאחר בב"ח מחובר עם המרגשת ובכלל הנה היה זה להעיר על הצורה המכינה ועל הצורה שהיא שלמות לה, והנה היו הרמונים מאה בטור אחד מהם להעיר על רבוי מיני הצמחים והב"ח והתחלפותם שהוא בהכרח מצד הצורה, והנה הים היה בזה השיעור כדי שיהיה נאות לרחוץ ושאר מה שהיה בו ידמה שיאמר

שכבר נעשה לנוי לבד ואפשר שנאמר כי מפני שנעשה לטהרה שם בשיעורו מה שיעיר על מציאות העשירי שהוא קדש כי לו לבדו הטהרה השלמה ולזה היה י' אמות רחבו והיו מהפקעים תחת שפתו י' באמה ג"כ ולזאת הסבה, והיה גבהו חמש אמות לסבה אשר היה מספר החמש באלו הדברים אשר בחצר הכהנים והנה היה מרובע מלמטה ועגול מלמעלה כי הטמאות תהיינה מצד החומר אשר יסודותיו ארבעה והטהרה תהיה מצד הצורה וההתבוננות בה כמו שבארנו בספר ויקרא והצור' היא קושרת יסודות החמר ומקיפה בהם ולזה היה העגול מעיר עליה, והיו בה שני טורים פקעים להעיר על הצורה המכינה ועל הצורה אשר בה יהיה הנמצא מה שהוא והיא המשלמת אותו, והנה היה בפקעים צורת בקר כמו שזכרנו להעיר על מציאות הנפש החיונית כי מה שהיה בחצר הכהנים מעיר על הצורה הדוממי' והצומחת והחיונית כמו שזכרנו, והנה היו שנים עשר בקר כמו נושאים הים להעיר על שהכחות השופעות מהעליונים בי"כ המזלות מנהיגים היסודות וקושרים אותם ועשה להם דמות בקר בדמיון מה שאמר יחזקאל פני שור בדבר החיות עם שכבר העיר בזה בצורה החיונית, והנה היה עביו ארבע אצבעות כמו הענין בעמודים להעיר על מה שמעיר עליו מספר הארבעה אשר הוא סבת הטומאה והוא החומר, והיה עם הפקעים בשפתו ציור פרח שושן להעיר עם זה על הנפש הצומחת והנה היה מספר הארבע במכונות בארכם וברחבם ובקומתם והיו ארבעת אופנים מתחת להעיר על מציאות היסודות שהם סבת הטומאה ולזאת הסבה היו שם ארבע כתפות דבקות בהם לוחות המכונות, והיו על המסגרות אשר בין השלבים צורות אריות וצורת בקר וצורת כרובים להורות על שאלו הצורות הם עלולות מצורות החיות אשר פניהם פני אריה ופני שור ופני הכרוב כמו שזכ' יחזקאל כאילו יעיר בזה שבנפש השכלי' ימצאו אלו הצורות ביותר נכבד שבמציאותם וזה כי האריה הוא המושל בחיות והנכבד שבהם והשור בבהמות וכבר בארנו אמתת זה בראשון ובחמישי מספר מלחמות ה', והיה פיה עגול לסבה בעינה אשר היה פי הים עגול כי הכיורים היו גם כן לטהרה, והיה הכל מחובר ומדובק בעצמו לא במלאכה להעיר על הדבוק שהוא מצד הצורה כי הוא יעיר על מציאות הצורה והמשל כי אם תכרת אבר אחד מב"ח ותדבקהו במלאכה יעדר ממנו פועל הצורה וזה עדות על שזה התאחדות לא יהיה אם לא מצד הצורה, והנה היה גובה האופנים אמה וחצי האמה ומלמעלה מהמכונה היה גובה אמה וחצי אמה ועם גובה המכונה יהיו שבע אמות וישלם בזה מספר השבעה אשר הוא מעיר בעצמו על מציאות כל הצורות ולזאת הסבה היו מספר המכונות עשר וכן הענין במספר הכיורות והיו חמש' מימין וחמשה משמאל לסבה אשר נמצא לספר החמשה במה שהיה בחצר

המשכן עם שמספר החמשה מעיר על התכלית מה שהחמר כחיי עליו מן הצורות כי החמישית היא השכל הנקנה כמו שקדם, והיה מספר הארבעה לכיור לסבה שזכרנו בכל מספר הארבעה שהיה נמצא בזה המקום ולפי שהכיור היה יותר נכבד מהם אם מצד מה שצוייר בו מהדברים אם מצד שאינו בא על טומאה כמו הענין בים הושם הים בצד היותר פחות והוא הצד המזרחי דרומי, והנה לא רצה המלך שיעשה חירם דבר מהדברים אשר בהיכל ובדביר אף על פי שהוא היה בקי במלאכת הזהב כמו שנזכר בספר דברי הימים מפני עוצם קדושת מה שבהיכל ובדביר כי חירם לא היה ישראלי אבל היה צורי ולזה לא עשה חירם כי אם כלי הנחשת ולא עשה כלי הזהב, התשעה עשר הוא להודיע שהוא ראוי שיעשה האדם מלאכת השם וחפצו בזריזות נפלא יותר מזריזותו על חפציו הלא תראה כי שלמה המלך עשה את בית ה' בשבע שנים וביתו עשה בשלש עשרה שנה, העשרים הוא להודיע שראוי לכל אדם שישתדל לזכות בשיעשה מקניניו מה שהוא לכבוד הש"י הלא תראה כי שלמה אף על פי שהיו לו הקדשות רבות לבנות הבית בחר שיהיה נבנה משלו וישארו ההקדשות לש"י ולזאת הסבה ג"כ עשה מביתו כל עבודת בית המקדש בתמידין ומוספין וקרבנות צבור וקטורת הסמים ושמן למאור ושאר הענינים הצריכים לעבודת הבית, העשרים ואחד הוא להודיע עוצם נפלאות הש"י ועוצם הראות שכינתו בבית המקדש עד שכבר ספר שבצאת הכהנים מן הקדש הענן מלא את בית ה', העשרים ושנים הוא להודיע שהמברך ראוי שיהיו פניו כנגד המתברכין ולזה אמר ויסב המלך את פניו ויברך את כל קהל ישראל ולזאת הסבה צריך בברכת הכהנים שיהיו פניהם כלפי העם, העשרים ושלשה הוא להודיע שראוי לברך את הש"י על הטובה ולתת לו תודה כעל כל אשר גמל מהטוב כי עם שזה דבר ראוי בעצמו הנה עוד בו תועלת להיישיר האדם אל שהטובות כלם הם עלולות מהש"י ולזה ספר שברך שלמה את ה' על אשר קיים הייעוד הטוב שייעד לדוד אביו מענין המלוכה לבנו ובנין הבית על ידו. העשרים וארבעה הוא להודיע שהתפלה ראוי שתהיה באופן שישלם הדבקות למתפלל עם הש"י כי אז תהיה התפלה נשמעת יותר ולזה תמצא שכבר התפלל שלמה במקום שישלם בו הדבקות בש"י יותר והוא לפני מזבח ה' שהיה המקום נבחר לידבק בו השפע האלהי עד שאמר יעקב בו מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלהים כמו שזכרנו בסוף ספר שמואל ולזה קרא אברהם שם המקום ה' יראה ולזאת הסבה גם כן הקדים שלמה לשבח הש"י קודם התפלה כי בזה ישלם לו יותר הדבקות בו ולזה ספר שכרע על ברכיו לפני מזבח ה' ופרש כפיו השמים והקדים ואמר ה' אלהי ישראל אין כמוך וגו', לשבח הש"י תחלה וכבר נכפל זה השורש בתפלתו זאת כמו שבארנו

בבאורנו לזאת הפרשה, העשרים וחמשה הוא בדעות והוא להודיע שהאלוה אחד והוא מנהיג השמים והארץ לא כמו שאמרו המאמינים בשניות לפי שהם יאמרו שהדברים המתחלפים ראוי שתהינה התחלותיהם מתחלפות ולפי שהדברים השפלים נפסדים והשמים בלתי נפסדים הנה ראוי שתהיה ההתחלה אחת לשמים וההתחלה אחרת לארץ וכבר זכר שלמה שאין הענין כן במה שאמר אין כמוך אלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת ביאר בזה שהוא אלוה בשמים ממעל ועל הארץ מתחת והנה עשה בזה כמו התחלת מופת הנחתו שאשר הם אלהים בשמים הם אלהים על הארץ כי אנחנו נראה מהשמים כחות שופעו' בארץ וזה לאות שהמניעים ההם מנהיגים גם כן אלו הדברים השפלים וזה ממה שהוא מבואר נגלה ר"ל שיש כאן כחות שופעות מהגלגלים לאלו הדברים השפלים ומזה יתבאר היות לאלו הדברים המתחלפים התחלה אחת במספר, העשרים וששה הוא להודיע שהש"י משגיח בעבדיו הדבקים בו השגחה פרטית ובזאת ההשגחה ישפיע להם טובות ואם אינם מסודרות להם מפאת העליונים ולזה אמר שלמה אין כמוך אלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת שומר הברית והחסד לעבדיך ההולכים לפניך בכל לבם כבר באר בזה שאין כח במניעים המסודרים ממנו שהם מנהיגים בשמים ובארץ לעשות זה כי לא ישנו את תפקידם אך הש"י לבדו שליט לעשות זה, העשרים ושבעה הוא להודיע שהדברים שייעד הש"י אשר אי אפשר בהם מזולת השגחה פרטית הנה יהיה בהם תנאי בהכרח והוא שיהיה המקבל ראוי ולזה תמצא שזכר כי במה שייעד השם יתברך לדוד שלא יכרת לו איש מעל כסא ישראל היה תנאי והוא אם ישמרו בניו את דרכם ללכת לפני הש"י כאשר הלך דוד לפניו, העשרים ושמנה הוא להודיע שהתפלה על כל הצרכים הן צרכי רבים הן צרכי יחיד ראוי שתהיה בבית המקדש או נכח בית המקדש ואז תהיה יותר נשמעת וזה מבואר מדברי תפלת שלמה וממענה הש"י לו עליה ולזאת הסבה מצאנו בדניאל שהי' מתפלל כנגד ירושלם תמיד ומזה המקום נתישר פסק ההלכה להתפלל תמיד כנגד בית המקדש, העשרים ותשעה הוא להודיע שלא תועיל התפלה על הדברים הבאים בסבת החטא אם לא תקדם לה התשובה בכל לב ובכל נפש ולזה אמר אשר יחטאו לך ושבו אליך והודו את שמך והתפללו והתחננו התפלה והתחנ' וכבר התבאר שהתשובה הזאת ראוי שתהיה בכל לבם כי בזולת זה לא תקרא תשובה וכבר אמר ג"כ ונתת לאיש ככל דרכיו אשר תדע את לבבו ואמר ג"כ ועשית משפטם ר"ל שיתן להם הראוי להם לפי מה שהם בו, השלשים הוא להודיע שאשר הוא יותר המעלה ראוי שיהיה יותר שפל בעיניו לש"י ולזה תמצא שזכר כי שלמה כרע על ברכיו לפני הש"י תמיד עד כלותו התפלה ומזה למדו שהמלך כשמתפלל כיון שכורע

שוב אינו זוקף עד שישלים תפלתו, השלשים ואחד הוא שאשר יש לו להודות הש"י על טוב הגיע לו לבדו ועל טוב הגיעו לו ולזולתו יודנו תחלה על טוב הגיע לו לבדו ולזה תמצא כי שלמה הודה הש"י תחלה על הטוב שהגיע לו לבדו מענין המלכות ובנין בית המקדש ואחר כן הודה אותו על הטוב שהגיע לו ולישראל והוא אמרו ברוך ה' אשר נתן מנוחה לעמו ישראל והמשיך לזה התפלה שיישירם השם לשמור מצוותיו כדי שתתמיד להם זאת הטובה כמו שהמשיך להודאתו על הטוב שהגיע לו לבדו התפלה להתמדת הטוב ההוא, השלשים ושנים הוא להודיע עת חנכת הבית ומספר ימי חנכת הבית והנה היה אחר שהקיפו שבעת ימים לחג החדש השביעי באופן שנשלם בצד מה לחג החדש השביעי והנה היו ימי החג שבעה להורות על הערת השבעה והראשון מהם היה קדש והיה מספר ימי חנכת הבית שבעה לזאת ההערה בעצמה והיו סמוכים לשבעת ימי חג הסכות באופן שיהיו שבעה ושבעה לסבה בעינה שבארנו בפרשת פינחס שהיו הקרבנות שבעה ושבעה והנה היה זה בעת שמעיר על השגת השלמות ביותר שלם שבפנים כמו שבארנו בפרשת פנחס להעיר על שלמות הבית הזה וההערות הנפלאות אשר בו ובכליו, השלשים ושלשה הוא להודיע עוצם השגחת הש"י על ישראל ולזה תמצא כי מפני ששערה החכמה האלהית ששלמה יחטא לש"י וזרעו אחריו ויהיה זה סבה לחרבן הבית ולגלות ישראל מעל אדמתם הפליג להזהירו על זה במה שאמר לו כשנראה אליו שנית כדי שיהא נשמר לה' ויצוה את בניו ואת ביתו אחריו לשמור דרך ה' ולזה הודיעו דבר גלות ישראל מהארץ וחרבן הבית אם לא ישמרו דרך ה' הוא ובניו וכבר היה גם כן דבר ה' אל שלמה בעת בנותו להזהירו לשמור כל מצות הש"י ולזאת הסבה בעינה גם בעת שחטא לה' הודיעו הש"י העונש שיבא על זרעו בעבור זה החטא כדי שישובו לתקן המעוות ולא נכנע מפני זה להוכיח את נשיו גם לא צוה את בניו אחריו לשמור דרך ה' והיה זה סבה לגלות ישראל מהארץ ולחרבן הבית, השלשים וארבעה הוא להודיע שאין ראוי למלך להמעיט ארץ ישראל אבל להרחיבה וכאשר יביא ההכרח לתת ממנה ראוי שיתן מה שהוא יותר מעט התועלת ולזה ספר שהעשרים עיר שנתן שלמה לחירם היו ארץ כבול ואף ע"פ שכבר נתן לו חירם עיירות אחרות כמו שנזכר בספר דברי הימים, השלשים וחמשה הוא להודיע שכל מה שעשה שלמה וסדר בבנין וביתר הענינים אשר שם היה הכל בחכמה כמו שזכר בספור מלכות שבא מדבריה ואחשוב כי כסא המלך היו בו שש מעלות להעיר שהשגתו וחכמתו תתפשט במה שתחת המדרגה השביעית מן הצורות והיא הש"י כי לא יושג מצד עוצם מדרגתו ואמנם ישיג האדם חלק מה מנימוס הנמצאות וסדרם וישרם ובזה ישתתף אל הנבדלים אשר תחת הש"י כי הם משיגים גם

כן חלק ממנו אלא שהאדם ג"כ לא יתכן שיגיע להשגתם כמו שבארנו בחמישי מספר מלחמות ה' והנה היו אריות נראים על מעלות הכסא ועל ידותיו כדי שייראו ממנו יותר כי זה הכרחי למלך ובזה יגיע התועלת ממנו אל העם אשר תחתיו לשמרם שלא יזיקו קצתם לקצתם ליראתם מהמלך, השלשים וששה הוא להודיע עוצם החכמה האלהית במה שהזהירה המלך שלא ירבה לו סוסים ולא ירבה לו נשים כי שלמה עם היותו חכם שבאנשים נכשל בזה כי מחשקו להרבות סוסים היו באים סחרי המלך שם לקנות לו סוסים ואחשוב גם כן שזה היה סבה להתחתן עם פרעה מצורף אל מה שהיה הומה לרבוי הנשים וזה היה סבה אל שהטו את לבבו באופן שהעלים עיניו מהם והניחם לעבוד אלהים אחרים והיה זה סבה אל שנחלקה מלכות בית דוד וזה היה סבה להעשות עגלי הזהב אשר היה סבה כל זה בסוף להכרית ישראל מעל אדמתו ולהחריב בית המקדש, השלשים ושבעה הוא להודיע שתכף שחטא שלמה לה' הוכיחו בשבט אנשים ובנגעי בני אדם כאשר ייסר את בנו כמו שיעד לדוד בספר שמואל ולזה ספר שתכף זה הקים ה' שטן לשלמה הדד האדומי ורזון בן אלידע, השלשים ושמנה הוא להודיע שאין ראוי לאדם שיתגאה מפני היותו קרוב למלכות להטיח דברים כנגד המלך הלא תראה כי מפני הדבור שאמר ירבעם כנגד שלמה היו עליו אימות מות עד יום מות שלמה ולא הועיל לו בזה הענין השררה אשר מנהו המלך עליה ובעבור הדבור מהייעוד שיעדו הנביא שימלוך על עשרת השבטים לא היה לו להתגאות כנגד המלך פן יסיר סכלותו ממנו הטוב ההוא הלא תראה כי דוד אף על פי שייעדו שמואל שימליך על ישראל לא נתגאה על שאול וגם בנפלו בידו בעת שהיה רודפו חלק לו כבוד בדבריו ולא הניח איש מעבדיו להרע לו, השלשים ותשעה הוא להודיע שראוי לאדם לעשות בחכמה מעשיו כפי מה שאפשר ולא יקצר בזה מפני היותו שליח מהשם יתברך ויבקש תמיד בדברים הסבות הנאותות כאשר היה אפשר זה ולזה תמצא שפחד שמואל ואמר איך אלך ושמע שאול והרגני ולזה תמצא שכבר המתין אחיה שיצא ירבעם מירושלם קודם שיגיד לו יעוד המלוכה כדי שלא ישמע איש דבריהם ולזה ג"כ המתין לדבר עמו בשדה כדי שיכלו לראות אם יש איש שיוכל לשמוע דבריהם וכאשר ראה כי אין איש אז הגיד לו זה כי אם היה מגיד לו זה במקום רואים היה הדבר מגיע אל המלך ויהיו מפני זה הנביא וירבעם בסכנה ויהיה זה כלי אל שלא תתקיים הנבואה כי המלך ישתדל בכל עוז אם ידע זה להמית את ירבעם ולא יועילהו ברחו אל מלך מצרים כי יש כח למלך לתת שחד רב למלך מצרים להמיתו והנה לא היה ירבעם באופן מהמעלה שתדבק בו ההשגחה הפרטית להצילו, ארבעים הוא להודיע שכבר תשוב המלוכה בכללה לזרע דוד וכבר למדנו זה מאמרו ואענה את

זרע דוד למען זאת אך לא כל הימים ולפי שזה לא היה כלל לא בבית ראשון ולא בבית שני כי לא שבו שם כי אם יהודה ובנימין ידענו שעוד ימלוך מלך לדוד על כל ישראל ואותו המלכות לא יסור לעולם כמו שהתבאר מדברי דניאל:

פרק יב

פסוק א

וילך רחבעם שכם עד וישכב אחאב עם אבותיו. וילך רחבעם שכם יתכן כי מפני שהיה ירבעם מאפרים בחרו ישראל שילך שם להמליכו כדי שיוכל ירבעם לבטוח שלא יהרגהו רחבעם על מה שאמר כנגד אביו וידמה שלזאת הסבה שלחו וקראו לו בני שבטו לחשבם כי עתה בעת המליכם רחבעם יקל להם להשיג עם רחבעם שלא ימית ירבעם והנה היה גדול בעיניהם מפני שכבר היה ממונם בימי שלמה על כל סבל בית יוסף ולזה גם כן שלחו וקראו לו וידמה שהיה מהש"י שיחשיבו אותו ישראל כל כך כדי שיהיה זה כלי לקיום הייעוד שייעד לו השם יתברך מדבר המלוכה:

פסוק ד

אביך הקשה את עלנו. ידוע כי המס שהעמיס שלמה עליהם לכלכל את ביתו ולא יעדרו דבר למצטרך לו עד מאכל סוסיו שהיו רבים מאד עד שהיו לו ארבעים אלף אורוות סוסים היה קשה וכבר מאד ועם כל זה היה טוב בעיני ישראל מרוב השלוה שהיו בה אך עתה החלו לצמוח המלחמות כמו שקדם מדבר בן הדד ורזון בן אלידע ולזה בקשו ישראל שיקל מעליהם מזה המס קצת:

פסוק ו

בהיותו חי. ר"ל שהיו עומדים את פני המלך שלמה להיות אנשי עצתו כל ימי היותו חי ולזה היה ראוי שילך אחר עצתם אך רוע ענינו היה סבה להפר עצת הזקנים הטובים וללכת בעצת הנערים הרעה למען תת המלוכה לירבעם כמו שייעד הש"י על יד אחיה השילוני:

פסוק י

קטני עבה ממתני אבי. ר"ל האצבע הקטנה שיש לי היא יותר גבוה ועבה ממתני אבי והרצון בזה כי בעת שמלך שלמה היה נער קטן כמו שקדם ועם כל זה עבדתם אותו בזאת העבודה ולזה ראוי שתעבדוני עבודה יותר חזקה ויותר קשה כי רחבעם היה בן ארבעים ואחת שנה במלכו:

פסוק יא
בשוטים. בשבטים:
בעקרבים. שבטים אשר בהם קוצים שנוקבים ומכאיבים וירצה בזה שהוא יכביד להעמיס על עולם ויוסיף ליסרם במוסר יותר קשה מהמוסר שיסרם בו שלמה:

פסוק יב
והנה ביום השלישי שבו אליו העם בשכם וענה להם קשות כעצת הילדים:

פסוק טז
והשיבו לו כי אין להם חלק בדוד ולא נחלה בבן ישי שיחושו אם יפרדו ממנו ר"ל מזרעו ואמרו לו ראה ביתך דוד ר"ל ראה הבית שנשאר לך למלך בו מה הוא כי באמת לא תמלוך על ישראל וסרו ממנו והיו הולכים להם אז שלח להם המלך רחבעם את אדורם אשר על המס להשיבם ולדבר אליהם דבריו והם רגמו בו אבן וימת והמלך רחבעם הוצרך להתחזק לעלות במרכבה תכף לנוס לירוש' כדי שלא ימיתוהו:

פסוק כ
זולתי שבט יהודה לבדו. לרבוי שבט יהודה ביחס אל שבט בנימן לא חשב שבט בנימן מצורף שנחלת בני בנימן היתה תוך נחלת בני יהודה:

פסוק כא
ואת כל בית יהודה ובנימן ויתר העם. זה לאות שמלך על יהודה ובנימן גם היה עמו משאר השבטים וזה אמרו ויתר העם ואחשוב שהיו יושבים בירושלם מכל השבטים ואותם נשארו לרחבעם גם אפשר כי משבט שמעון נשאר מעט במלכות רחבעם כי נחלת שמעון היתה מפוזרת תוך נחלת בני יהודה כמו שנזכר בספר יהושע:

פסוק כד
שובו איש לביתו כי מאתי נהיה הדבר הזה. מגיד שהחולק על כוונת השם ורצונו לא יצלח:

פסוק כה
ויבן ירבעם את שכם בהר אפרים. ר"ל שחזק בנינו והוסיף על העיר בדרך שהיה ראוי להיות עיר מלוכה וכן הרצון באמרו ויבן את פנואל רוצה לומר שחזק בנינו כי כבר היו המקומו' ההם בנויים קודם זה:

פסוק כז

אם יעלה העם הזה. ר"ל אם אניח העם הזה לעלות ולעשות זבחים בבית ה' בירוש' בשלש רגלים כפי מה שתחייבם התורה הנה ישוב לב העם לאדניה' בראות' כבודו בירוש' ואת כבוד בית ה' כי עושר גדול הוריש שלמה לרחבעם:

פסוק כח

ויועץ המלך. ר"ל שלקח עצה על זה בדרך שלא תסור המלוכה ממנו ועשה לו שני עגלי זהב ומשך לב העם ואמר הנה רב לכם הדרך מעלות כולכם בירושלם כי ישיגכם לאות רב ולזאת הסבה גם כן עשה להם שני עגלים כדי שלא יצטרכו כולם ללכת למקו' אחד כי יכבד עליהם ולזאת הסבה גם כן עשה להם כהנים מאי זה שיהיה מהשבטים לפי שקודם בנין בית המקדש אחר חורבן משכן שילה היתה העבוד' מותרת בזרים וכאילו הטעה אותם ואמר שבזה יוכלו לעשות עתה בזולת בית המקדש ובזה יתרצו יותר כדי שלא יהיה כל הכבוד והגדולה בזה לשבט לוי ומן הפלא איך הסכימו ישראל לעצתו לעבור על דברי התורה בזה להקריב קרבנו' בחוץ אחר אסור הבמות ועל ידי זרים ולהאמין בעגלי הזהב שהם האלהים אשר הוציאו ישראל מארץ מצרים, וידמה כי לא עסקו ישראל בתורה אך היו אוכלים ושותים ושמחים כמו שקדם בתחלת מלכות שלמה וזה היה סבת נפלם באלו החטאים עם שכבר ראו בימי שלמה שנעשו תועבות בירושלם מתועבות הגוים אשר נתחתן בהם שלמה ומזה המקום פרצו החטאים האלו בכל ישראל וידמה שאמר להם מה לכם לעלות לירושלם ובה האלהים אשר עובדים הגוים טוב שנעבו' האלהים שעבדו אבותינו שהיה נעשה ע"י אהרן שהיה נביא להיות לישראל תמורת משה ואמרו בו אלה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים:

פסוק כט

והנה עשה האחד בבית אל. להתפרסם הענין שכבר שרת' שם שכינה ליעקב והאחד נתן בדן שהיא בקצה ארץ ישרא' ולזה אמר אבנר לדוד מדן ועד באר שבע:

פסוק ל

ויהי הדבר הזה לחטאת. ר"ל שכבר היה זה לחטא עצום אף על פי שיעשוהו לעבוד הש"י כל שכן כשעשו מהם ע"ג:

וילכו העם לפני האחד עד דן. ספר זה בעבור גנותם שהיו אדוקים כל כך בע"ג עד שכבר היו באים עד קצה הארץ ללכת לעבוד העגל אשר בדן:

פסוק לא

ויעש את בית במות. אחשוב שעשה בית שהיו בו במות רבות בהפך מה שהיה בבית המקדש שלא היתה בו כי אם במה אחת:

ויעש כהנים מקצות העם אשר לא היו מבני לוי. הנה משך בזה גם כן לב העם כי הוא פטר אותם מהמעשרו' ושאר מתנות כהונה שהיו נותנים לשבט לוי חלף עבודתם גם עשה הערים מהם שהיו להם לשבת מגרשיהם כמו שנזכר בספר דברי הימים כי רצה שיהיה כהן כל מי שירצה ולא יצטרכו ישראל לתת לו מתנות ואפשר גם כן שלא רצו שבט לוי לעבוד כי אם בבית מקדש ולזה גרשם ירבעם מארצו ועשה כהנים מקצות העם אשר לא היו מבני לוי:

פסוק לב

ויעש ירבעם חג בחדש השמיני. אפשר שעשה זה כדי שלא יחלקו עליו הרוצים עבוד את ה' כי יוכלו לעלות בירוש' בחדש השביעי לעבוד את ה' כמו שנזכר בס' דברי הימים:

כן עשה בבית אל לזבח לעגלים אשר עשה. ר"ל כי כמו שזכר שהלכו העם לפני האחד עד דן ועשה שם בית במות ועשה כהנים מקצות העם אשר לא היו מבני לוי ועשה חג בחדש השמיני כן עשה בבית אל ג"כ בית במות והעמיד שם גם כן כהני הבמות אשר עשה מקצות העם ולפי שבית אל היה לבית יוסף הנה היה שם ירבעם בחג הזה והוא בעצמו העלה עולות על המזבח להקטיר והנה זכר זה מפני מה שיזכר אחריו מדבר איש אלהים לירבעם:

פרק יג

פסוק ב

הנה בן נולד לבית דוד. הרצון בו יהיה נולד אך הנביאים רואים הדברים העתידים כאילו הם הווים:

פסוק ו

חל נא את פני ה' אלהיך והתפלל בעדי. זה פלא כ"א רב חטאי ירבעם הסכים הש"י לשמוע תפלת הנביא לרפאו ואפשר כי עשה זה כדי שישוב בתשובה בראותו אלו המופתים ועם כל זה לא שב ירבעם מדרכו הרעה כמו שספר אחד זה:

פסוק ט

לא תאכל לחם ולא תשתה מים. ידמה שצוהו השם יתברך בזה להעיר שאין בהם תועלת והנאה כי כלם יאבדו בסוף בעבור זה החטא, וצוהו שלא ישוב בדרך אשר בא בה אל

בית אל כאילו יעיר כי דרכו אשר דרך בה ללכת לבית אל לאמר אלו הדברים אשר אמר שם אין בה תועלת כי לא הועילו שם דבריו כלום לעוצם מרי ירבעם:

פסוק יא

ויבא בנו ויספר לו. הנה בנו האחד התחיל הספור במה שעשה איש האלהים בבית אל ובנו אחר ספר הדברים אשר דבר אל המלך באופן שבניו ספרו לו אלו הספורים לאביהם:

פסוק יד

תחת האלה. אלמי בלע"ז והיה יושב שם להיות לו לצל:

פסוק יח

כחש לו. ראוי שיפול ספק איך לא נענש זה הנביא אשר השיבו שאמר לו בשם ה' אשר לא צוהו לדבר וכבר נתבאר בתורה שהעושה זה חייב מיתה בידי שמים, ועוד יפול ספק למה נענש הנביא אשר בא מיהודה והנה חשב כי דבר ה' אליו שישוב בבית אל ויאכל שם לחם כי כן מצאנו באברהם שצוהו הש"י שיעלה את בנו לעולה ואחר כן צוהו שנית שלא ישלח ידו אל הנער, ואולם התשובה בזה הספק השני לא תקשה מאד לפי מה שביארנו אנחנו בענין עקדת יצחק וזה שהש"י לא שב מצוויו הראשון אבל באר לו שרצונו היה באומרו והעלהו שם לעולה שיעלהו שם בעבור העולה כדי שיתחנך יצחק בעבודת הש"י כמו שבארנו שם ואמנם בזה המקום היה שב הש"י מצוויו הראשון וזה לא יתכן שיהיה ומפני זה היה ראוי שיתן אל לבו הנביא אשר מיהודה כי נביא שקר הוא ולא יאמין לדבריו, וכאן הותר זה הספק, ואולם הספק הראשון יש בהתרו מהקושי וידמ' כי לרוב עונותיה' שם הסתיר הש"י פניו מהם ולא ענשם על חטאיהם כדרך אמרו לא אפקוד על בנותיכם כי תזנינה וגו', הלא תראה כי לאהבת הש"י יהודה וירוש' ענש את רחבעם והעלה עליו מלך מצרים בשנה החמישית למלכות ולא התחיל לחטוא עד השנה הרביעית כמו שנזכר בס' דברי הימים ואולם ירבעם לא שמע קול נוגש והנה נעשה בזה הענין פלא אחר והוא שהשרה השם נבואתו לנביא השקר ויותר נפלא מזה שכבר הגיע לו הנבואה בהקיץ לפי הנראה ואע"פ שאפשר שנא' שהנביא' אשר מיהודה ובני הנביא הזקן היו יושבים אל השולחן ובא דבר ה' אל הנביא הזקן בחלום וידמה שכמו שהשרה הש"י השכינה על בלעם בעבור יש' ואע"פ שלא היה נביא כ"א קוסם כן שפך רוחו על זה הנביא הזקן בעבור חטא איש האלהים והיה זה מדה כנגד מדה הוא האמין נביא השקר במה שלא היה ראוי להאמינו ואפילו אם היה נביא אמת והוצרך מפיו לשמוע דבר ה' על דבר ענשו וחטאו אשר חטא:

פסוק כד
והנה זה היה פלא גדול שהאריה המיתו ולא שבר את החמור ולא אכל את הנבלה כי מה' היה למען יודע ענשו זה ויקחו מוסר היודעים עם שאולי יהיה זה סבה להשי' ירבעם מדרכו הרעה בראותו כי על חטא זה נענש הנביא זה העונש הנפלא:

פסוק ל
ויספדו עליו הוי אחי. יתכן שספדו עליו כל העיר שידעו מה עשה בבית אל ואת הדברים אשר דבר לירבעם או ספדו הנבי' הזקן ובניו עליו:

פסוק לא
אצל עצמותיו הניחו את עצמותי. צוה זה כי ידע שעצמות איש האלהים ימלטו שלא ישרפם יאשיהו ולמלט עצמותיו עשה זה וכן כתיב וימלטו עצמותיו את עצמות הנביא אשר בא משמרון וזה ראיה שזה הנביא הזקן בא משמרון:

פסוק לב
ועל כל בתי הבמות אשר בערי שמרון. ידמה שאף על פי שלא עשה ירבע' כי אם שני עגלי זהב הנה היו במלכותו בתי במות רבי' אך במקום העגלים היו הבמות הגדולות, והנה לא נבנה שומרון בימי ירבעם כי עמרי בנה אותו והוא היה בית המלכות בסוף הענין והנה נתנב' זה הנביא הזקן שזה המעש' גם כן יעשה יאשיה על כל בתי הבמות אשר בערי שמרון וכן היה הענין כמו שנזכר בסוף זה הספר:

פסוק לג
אחר הדבר הזה. ר"ל דברי הנביא הזה שהיה ראוי שיקח ירבעם מוסר עליהם מפני ראותו מופת המזבח שנקרע ונשפך הדשן וידו שיבשה ושבה לקדמותה מפני תפלת הנביא והמתת האריה איש האלהים על אשר מרה את פי ה' לאכול ולשתות במקום ההוא והפלא שהיה בזה שלא שבר האריה את החמור ולא אכל את הנבלה:
החפץ ימלא את ידו. ר"ל להקריב הקרבנות:

פסוק לד
ויהי בדבר הזה לחטאת בית ירבעם. הנה בזה החטא היה לעונש נפלא בית ירבעם ולהכחיד ולהשמיד מעל פני האדמה, ר"ל כי זה החטא סבב שלא ישאר לירבעם נין ונכד ועליו ועל חביריו אמרה התורה פן יש בכם איש או אשה אשר לבבו פונה היום וגו' כמו שביארנו שם:

פרק יד

פסוק ב

ולא ידעו כי את אשת ירבעם. אמר זה כי נתבאר לו שאחיהו שנאהו על שסר לבו מאחרי ה':

פסוק ג

עשרה לחם ונקודים ובקבוק דבש. אמר זה להביאו תשורה לאיש האלהים כי כן היה מנהג' כמו שנזכר בענין שאול, והנה נקודים הוא פת יבש מתובל בתבלין ובקבוק הוא פייאשקו בלע"ז:

פסוק ד

כי קמו עיניו משיבו. ר"ל שפסק ראות עיניו מרוב שיבתו:

פסוק ט

ותרע לעשות מכל אשר היו לפניך. זה לאות כי לא חטא שלמה כי אם על שהעלים עיניו מנשותיו שעשו אלהים אחרים כי אם עשה שלמה זה לא יצדק מה שאמר הנביא בזה המקו':

ואותי השלכת אחרי גוך. ר"ל שהשלכת אותי לאחוריך לבלתי פנות אל דבר ממצותי:

פסוק י

והכרתי לירבעם משתין בקיר. שלא ישאר לו שום זכר כי הזכר לבדו יוכל להיות משתין בקיר:

עצור ועזוב בישראל. רוצה לומר שיכרית לו עצור ועזוב והנה העצור הוא מה שהוא בידו והעזוב הוא מה שהפקיר ועזב ביד זולתו:

כאשר יבער הגלל עד תומו. אמרו רבותינו ז"ל כי הגלל הוא השן והרצון בו כי השן האוכלת תבער המאכל עד תומו ולפי דעתי שהרצון בו כאשר יבער הרוח המגלגל שיבער כל מה שיפגוש במקום שהוא סובב ועולה משם כן יבער השם ית' אחרי ירבעם עד תומו:

פסוק יב

בבאה רגליך העירה. הוא כמו בבוא רגלך והרצון בזה בבא רגלך העיר אשר הנער בה והעיר היא תרצה תקומי ותלכי לביתך ותמצאי אז הילד מת והנה זה אות חזק על אמתות הנשאר מהנבואה הזאת כי כבר יתחלף עת באה העיר בבחירתה כי תוכל ללכת במהירות או במתון או תוכל להתעכב בדרך אך על כל פנים רצה לאמת זה האות שבבואה לתרצה תקום תכף ותלך לבית' ואז תמצא העניין כמו שאמר הנביא כי אם

תאמר לא אשוב לביתי עוד לא ימשך מזה שלא ימות בנה אך ימות אחר העת שתוכל ללכת בו בביתה מעת בא רגליה העיר ההיא:

פסוק יג

יען נמצא בו דבר טוב אל ה' אלהי ישראל. רוצה לומר שאין בבית ירבעם שנמצא' בו דבר טוב לה' זולת זה ולזה רצה הש"י לעשות לו טוב קצת והוא שיבא אל קבר וספדו לו כל ישראל אך מהשאר לא יבא אחד אל קבר והנה לא פירש אי זה דבר טוב נמצ' בו לה' וראוי שתדע שנמצאו בו דברים רעים רבים שלולי זה לא היה זה הגמול לבד ראוי לו אך יהיה ראוי שימשוך אחרי אביו ומה שידמ' לזה מהטובות:

פסוק יד

אשר יכרית את בית ירבעם זה היום. ר"ל שהמלך ההוא יכרית את זרע ירבעם זה הנמצא לו היום שלא תחשבו שיאריך לו השם הרע' עד עבור הדור הנמצ' לו בביתו:

ומה גם עתה. רוצה לומר ויכרית גם כן מה שיולד לו עוד מהבנים גם עתה:

והכה ה' את ישראל וגו'. הגיד כי בעבור חטאת ירבעם אשר חטא ואשר החטיא את ישראל יענש ישראל בכללו ויהיה קיומם על אדמתם חלוש מאד כקיום הקנ' במי' שינוד במעט מהסבות כן תנידם סבה חלושה עד שבסוף הענין יעקור הש"י ישראל מעל אדמתם ויפיצם מעבר לנהר הוא נהר גוזן לפי מה שאחשוב וזה היה על יד מלך אשור בשני פעמים בפעם הראשונה הגלה מה שהיה מהם מעבר לירדן כמו שנתבאר בספר דברי הימים והם שני השבטים וחצי השבט והשאר הגלה שם גם כן בימי הושע בן אלה:

פסוק יז

היא באה בסף הבית והנער מת. רוצה לומר תוך מזוזת ביתה אז מת הנער כמו שאמר לה אחיה והגיד שלא נתעכבה בהיותה בתרצה אך בבואה שם באה אל ביתה כמאמר הנביא:

פסוק כא

ושם אמו נעמה העמונית. כתב זה בספור דברי רחבעם שני פעמים להודיע כי היות אמו עמונית היה סבת חטאו כי גדל על מנהגיה והיא הית' עובדת ע"ג לעת זקנת שלמה כמו שקדם בסוף ספר ד"ה:

פסוק כב

ויקנאו אותו. רוצה לומר ויכעיסו אותו בעבד' ע"ג:

פסוק כג

ויבנו גם המה להם במות. הנה אמר זה כי כבר נאסרו הבמות מעת שנבנה בית המקדש ולזה חטאו בזה אף על פי שיזבחו להם לה':

ומצבות. הנה הזהירה התורה גם כן שלא להקים מצבה אפילו לשם ית' שנאמר לא תקים לך מצבה:

ואשרים. הנה דבר האשרה ידוע וידמה כי אשרים הם אלילים בעלי אשרה והנה עשו הבמות על כל גבעה גבוהה ללכת בחקות הגוים אשר הוריש ה' מפני בני ישראל והאשרים הניחו תחת כל עץ כי עשו אשרה מהעץ ההוא:

פסוק כד

וגם קדש היה בארץ. אחשוב כי קדש הוא בזה המקום המוכן למשכב ולזה אמר עשו ככל תועבת הגוים אשר הוריש ה' מפני בני ישראל:

פסוק כח

והשיבום אל תא הרצים. הנה הרצון בתא מבוא פורט"ני בלע"ז והנה היה מביא אותם לשם כדי שיהי' יותר נשמר:

פרק טו

פסוק ב

ושם אמו מעכה בת אבישלום. הנה בספר דברי הימים זכר שמה מיכיהו בת אוריאל מגבעה והכל אחד עוד זכר שם שמה מעכה בת אבשלום ואחשוב שהוא אבשלום בן דוד כי שם זכר לרחבעם שלש נשים האחת בת בן דוד והשנית בת בן ישי והשלישית מעכה בת אבשלום וידמה שזכר אלו הנשים מפני היותם ממשפחתו ולא זכר באבשלום שהיה בן דוד כי לא נהג עמו מנהג בן ואולי שאר הנשי' שלקח ופילגשיו לא זכר שמם אך זכר אלו לבד להיותן ממשפחתו כמו שזכרנו והנה זכר שם אמו להעיד כי היתה מתיחסת לאביה שהיה איש רע מאד ולזה תמצא גם כן שזכר כי היא עשתה מפלצת לאשרה וכאילו באר שהסבה בהיות אביה עושה רע בעיני ה' היתה מפני היותו בן מעכה:

פסוק ד

ניר בירושלם. ניר הוא הארץ הנעבדת באופן שיהיו הצמחים אשר בה פרים ובזה יאמר כי לולא דוד לא היה השם יתברך נותן לו בירושלם זרע שימשול בו להעמיד את ירושלם והוא אסא:

פסוק ה
רק בדבר אוריה החתי. זה ממה שיעיד כי בשאר דבריו בכללם עשה דוד הישר בעיני ה':

פסוק ו
ומלחמה היתה בין רחבעם ובין ירבעם כל ימי חייו. ר"ל כל ימי חיי רחבעם ואף על פי שבתחלה מנעם הנביא מלהלחם להשיב אל רחבעם המלוכה אחר זה היה ביניהם מלחמות:

פסוק ז
ומלחמה היתה בין אבים ובין ירבעם. כבר זכר בד"ה מלחמה חזקה שהיתה ביניהם שמתו בה חמש מאות אלף איש מישראל ושם זכר כי רחבעם היה נער ורך כאשר מרדו בו ישראל וזה ממה שיתבאר ממנו שאבים היה במלכו רב השנים ממה שהיה רחבעם במלכו והנה אמר ורך כי לרוב השלוה שהיתה בימי שלמה היה מעונג מאד ולא ידע נימוס המלחמה אך אבים ראה מלחמות בין ירבעם ובין אביו:

פסוק י
ושם אמו מעכה בת אבישלום. ידמה שאם אמו גדלה אותו וזכר זה כי עם כל זה לא למד אסא ממעשיה ועשה הישר בעיני ה' כדוד אביו:

פסוק יב
ויעבר הקדשים מן הארץ. הם המוכנים למשכב:

פסוק יג
ויסירה מגבירה. הסירה מהיות גביר' כדי שלא תביא העם לעבוד ע"ג:
מפלצת לאשרה. הוא בנין עשתה לכבוד הע"ג וקראה מפלצת לפי שהוא מביא פלצות וצרות רבות לעובדיו:
ויכרת אסא את מפלצתה. הנה שרף אותה לפי שע"ג היא אסורה בהנאה ולזה השליך עפרה בנחל קדרון שלא יהנו ממנה:

פסוק יד
והבמות לא סרו. ידמה שאלו הבמות היו מזבחים בהם לש"י כמו שהיו עושין קודם בנין בית המקדש ובזה היו חוטאי' העם אך הבמות שהיו עובדים בהם ע"ג סרו כמו שהתבאר בספר ד"ה:

פסוק טו
ויבא את קדשי אביו וקדשי בית ה'. הרצון בו שכבר הביא בית ה' קדשי אביו וקדשי עצמו ולזה הוא קרי וקדשו וכן כתוב בד"ה:

פסוק יז

ויעל בעשא מלך ישראל ויבן את הרמה. יש ספק במה שכתוב בזה בספר ד"ה כי שם כתוב שזה היה בשנת שלשי' ושש למלכות אסא וכבר מצאנו כי בשנת שלש למלכות אסא מלך בעשא ולא מלך בעשא כי אם ארבע ועשרים שנה ואיך יתכן עם זה שתהיה זאת המלחמות בשנת שלשים ושש למלכות אסא ואולם התר זה הספק הוא לפי מה שאומר והוא שכבר שקטה הארץ מכל מלחמה עשר שנים בימי אסא כמו שכתוב בספר ד"ה וכראות ישראל הצלחתו בקבצו אליו רבים מישראל בחמש עשרה שנה במלכו כי אז נלחם עם ישראל והביאו שלל רב כמו שכתוב שם ושם כתוב ומלחמה לא היתה עד שלשים וחמש שנה למלכות אסא והרצון בו שלא היתה מלחמה לו עם ישראל קודם זה כי לא יתכן לומר שלא היתה לו מלחמה כלל כי לא שקטה הארץ בימיו כי אם עשר שנים וכאשר התישב זה הוא מבואר שמה שאמר עד שלשים וחמש שנה למלכות אסא הוא שנת חמש עשרה שנה למלכות אסא כי אז היתה לו מלחמה עם ישראל ואמנם מנה שלשים וחמש שנה מעת החלק המלכות כי כבר היו עשרים שנה לרחבעם ואבים ולאסא חמש עשרה והנה בשנת שש עשרה לאסא בנה בעשא את הרמה ואחשוב שמנה מעת החלק המלכות כי מה שעשה אסא על דבר בניית הרמה סבב גם כן החלק המלכות כי כבר החל המלכות לשוב לו קודם זה כמו שזכרנו ובעבור זה החטא נשארה המלכות נחלקת כבראשונה והנה זה החטא היה ששם בשר זרועו במה ששלח אל בן הדד מלך ארם ולא בטח בה' אשר הפיל מחנה הכושיים לפניו ואחשוב שלזאת הסבה חלה את רגליו לעת זקנתו כי הוא שלח זה אל בן הדד כאילו לא היו לו רגלים ללכת במלחמה ולזה סבב הש"י שחלש כח רגליו לעת זקנתו:

פסוק כה

בשנת שתים לאסא מלך יהודה. ידוע כי מת ירבעם בשנת שתים לאסא כי עשרים ושתי' שנה מלך וכבר מלכו עשרי' שנה רחבעם ואבים ולא השלים השנה ונחשבה השנה ההיא לו ולנדב בנו ולא השלים נדב השנה השלישית לאסא ונחשבה השנה השלישית לאסא ולז"א שכבר מלך נדב שנתים ואחר מלך בעשא עשרים וארבע שנה ולזה נשלמו בשנת עשרים ושש לאסא ולא השלים השנה ונחשבה לו השנה ההיא לו ולעמרי ואחר מלך עמרי שתים עשרה שנה ולזה נשלמו בשנת שלשים ושמנה לאסא ובזה הותרו ספקות רבות יפלו במנין אלו השנים שנחשבו לכאן ולכאן:

פסוק כט

ויהי כמלכו הכה את כל בית ירבעם. ראוי לספק איך נחשב לו זה לעון והנה היה דבר ה' ביד אחיה הנביא שיהיה זה לבית ירבעם בן נבט והנה מצאנו שנחשב לו לעון במה שאמר זה ועל כל הרעה אשר עשה בעיני ה' להכעיסו במעשה ידיו להיות כבית ירבעם ועל אשר הכה אותו, ואפשר שנאמר כי נענש על זה מפני שכבר הראה שלא עשה זה בעבור חטאת ירבעם כי גם הוא הלך בדרכי ירבעם ולא עשה זה גם כן למלא דבר ה' כמו שעשה יהוא אבל עשה זה לרוע לבבו בעבור שימלוך ולא ימצא מי שיחלוק עמו על המלכות לתתה לבית ירבעם ונענש גם כן בעבור שהרגו בעת שהיה נלחם מלחמות ה' עם פלשתים כי כבר היו אז צרים על גבתון אשר לפלשתי' ואולי יהוא לא נענש על כלותו בית אחאב כי כבר עשה זה במצות נביא השם ובער גם כן הרבה מהתועבות אשר עשה אחאב:

פרק טז

פסוק ד

המת לבעשא בעיר יאכלו הכלבים. ר"ל שלא יבא אחד מהם אל קבר:

פסוק ז

וגם ביד יהוא בן חנני. ר"ל כי היה עוד דבר ה' על ידו אל בעשא ואל ביתו שיהיה כבית ירבעם על לכתו בדרך ירבעם ועל אשר הכה אותו וזה מה שהוסיף בזאת הנבואה השנית ועל זה התעורר להרוג אדניו ולזה לא נענש על הריגתם אך נענש על לכתו בחטאת ירבעם ועל החטיאו את ישראל:

פסוק ט

שר מחצית הרכב. הנה היו שרי הרכב שנים וזמרי היה אחד מהם והנה שלם השם לבעשא מדה כנגד מדה כי הוא הרג את בית ירבעם בעת היותם צרים על גבתון אשר לפלשתים והוא גם כן בעת שהיו ישראל חונים על גבתון אשר לפלשתים הרג זמרי את כל בית בעשא ומשפחתו ורעהו:

פסוק טו

והנה מלך זמרי שבעת ימים ובאותן הימי' הלך בחטאת ירבעם ומת בחטאתו אשר חטא ותיכף המליכו העם את עמרי שהיה שר צבא על ישראל ואף על פי שנתחדש לו אחר זה מחלוקת על המלכות בסבת תבני בן גינת הנה נחשב המלכות לעמרי ומת בשנת שלשים ושמנה לאסא ונחשבה לו השנה ההיא ולזה אמר כי מלך עמרי שתים עשרה

שנה ומאלו הי"ב שנה מלך שש שנים שלמות בתרצה וזה כי בשנת שלשים ואחת לאסא מלך יהודה מת תבני ומלך עמרי על ישראל בכללם ר"ל עשרת השבטים והנה היה כל זמן מלכותו שתים עשרה שנה כמו שזכרנו ובתרצה מלך שש שני' שלמות שיש מסוף שלשי' ואחת לאסא עד ראש שלשים ושמנ':

פסוק כד

ויקן את ההר שמרון. ר"ל ההר שבנה בו עיר שמרון ולפי שהיה שם אדני ההר שמר קרא שם העיר שמרון וזה אות כי היה שם עיר שמה שמרון קודם זה אך עתה בנא' עמרי:

פסוק כה

וירע מכל אשר לפניו. ידמה שהלך בחטאת ירבעם כמו שספר והוסיף עוד לחטוא חטאים אחרים ואפשר עוד שאמר שהרע מכל אשר לפניו מפני לכתו בכל חטאת ירבעם כי היה ראוי שיקבל מוסר מפני מה שראה מבית בעשא ובית ירבעם ולפי שלא קבל כלל מהמוסר מפני זה להעיר מעט מחטאת ירבעם הנה ראוי שיאמר שהרע מכל אשר לפניו ויעיד שהענין כן מפני אמרו וילך בכל דרך ירבעם בן נבט:

פסוק לא

ויהי הנקל לכתו בחטאת ירבעם. ר"ל כי חטאת ירבעם היו קלים ונקלים בעיניו אך הוסיף על החטאי' האלו ולקח לאשה את איזבל והיא היתה בת אתבעל מלך צידונים והנה אפשר שהיה שם המלך ההוא אתבעל או יהיה הרצון בזה בת אתבעל בת מלך צידונים ותהיה מלת בת מושכת עצמה ואחרת עמה רצה לומר שנשאה בהיותה בת אתבעל והוא אלהי צידונים והרצון בו שלא נתגייר' וכמוהו אמרו ובעל בת אל נכר ולא די לו בזה אבל גם הוא הלך ועבד את הבעל שהית' עובדת לו איזבל והשתחוה לו ואחר זה בנה מזבח לבעל בבי' הבעל אשר בנה בשמרון ועשה עוד אשרה לבעל ועוד עשה אחאב להוסיף להכעיס את ה' אלהי ישראל מכל מלכי ישראל אשר היו לפניו:

פסוק לד

בימיו בנה חיאל בית האלי את יריחה. ר"ל כי בימיו בנה חיאל שהיה מבית אל את יריחו ונתאמת מה שקלל יהושע אשר יבנה את יריחו כי כאשר יסדה מת אבירם בכורו ומתו כל בניו עד שמת צעירו כאשר הציב דלתיה ואע"פ ששמע אחאב זה לא התעורר לירא את ה' אך שקד על חטאתיו:

פרק יז

פסוק א

ויאמר אליהו התשבי מתושבי גלעד. הנה זכר זה לעוצם הפלגת חטאת אחאב שאע"פ שראה קיום מה שייעד הנביא לו מן הרע על חטאתיו לא שב מפני זה אל ה', וראוי שתדע שכבר הסכימו קצת רז"ל כי פנחס זה אליהו מפני מה שמצאו ביניהם מן ההתיחסות והנה נזכר בתורה שהשם יתברך נתן לו את בריתו שלום ואמר הנביא בריתי היתה אתו החיים והשלום ולזה ידמה שכבר נתן השם לפנחס אורך ימים נפלא והנה מצאנו שהיה כהן בימי פילגש בגבעה ובימי דוד מצאנו כתוב ופנחס בן אלעזר נגיד היה עליהם לפנים וה' עמו וכבר בארנו בספר שפטים כי הוא היה מלאך ה' שנראה אל גדעון ואל יפתח והיה נושא אותו רוח ה' כמו מלאך ה' כמו שמצאנו גם כן באליהו ולזה אמר ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא ולזאת הסבה אמר לפנים וה' עמו והנה מצאנו באליהו שאמר לש"י קח את נפשי כי לא טוב אנכי מאבותי ר"ל שאין לו לחיות תמיד בזה העולם אבל ימות כדרך כל הארץ כי לא טוב מאבותיו ומצאנו גם כן שלא מת בעת אשר לוקח מעל ראש אלישע וזה כי אחר זה בא מכתב אליהו אל יהורם בן יהושפט כמו שנזכר בספר ד"ה והנה יתבאר כי זה היה אחר זה לפי שאלישע לא היה נביא כי אם אחר שלוקח אליהו מאתו כאמרו נחה רוח אליהו על אלישע והנה מצאנו כי אלישע נבא בימי יהושפט כאומרו חי ה' אשר עמדתי לפניו כי לולא פני יהושפט אני נושא וגו' וזה לאות כי אליהו הי' חי אחר זה ואם אמר אומר כי כבר כתב זה אליהו קודם מותו ובא המכתב ליורם אחר מות אליהו אמרנו לו בלתי אפשר הוא זה כי כבר נכללו בדברים ההם ענינים לא יתכן שיאמרם הנביא קודם היותם והוא מה שגנהו על שלא הלך בדרכי אבותיו הטובים והלך בדרכי מלכי ישראל והרג את אחיו בית אביו הטובים ממנו ויעד אותו שישיגהו עונש נפלא על זה כמו שנז' שם וזה לא יתכן שיעיד בו הנביא קודם העשות החטאים כי אעפ"י שיראה הנביא באיש אחד שכבר יחטא חטא מה הנה האיש ההוא יוכל להשמר שלא יחטא כי השם ית' לא יכריח האדם שיחטא ושמהו בעל בחירה כדי שימלט מהרעות הנפשיות והגופיות כמו שבארנו בשלישי מספר מלחמות ה' והנה אם לא היה יכול להמלט מזה לא היה ראוי שיענש עליו כי הוא אנוס בעשיית החטא ההוא וזה מבואר מאד ולזה הוא מבואר כי לא מת אז אליהו ולא נעשית בקשתו במה שאמר קח נא את נפשי ולזה תמצא שאמ' מלאכי הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא עם ה"א הידיעה ולפי שמצאנו זה הארך הנפלא מן החיים לאליהו והנה מצאנוהו ג"כ לפנחס כמו שזכרנו ומצאנו בשניהם נשיאות רוח ה' אותם כאילו הם מלאכי ה'

ומצאנו ברית החיים לפנחס כמו שזכרנו הנה מן הראוי שנא' כי פנחס זה אליהו כי יותר ראוי שיונח זרות אחד משיונחו שני זריות והנה אמר שהוא מתושבי גלעד כי שם נתיישב בימים ההם והנה היה דרך פנחס שיהיה נעלם זמן ארוך מהאנשים ואח"כ היה נראה כמו שיראה במה שזכרנו בספר שפטים:

אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי. הנה מדרגת הטל בתקופת היום כמדרגת המטר בתקופות השנה כי כמו שהמטר עתו בתקופת הקרה ולזה כן הענין בטל ולזה הוא יורד אצל סוף החלק השני מהלילה והפליג אליהו בשליחות השם למנוע מהם טל ומטר בכללות כל השנים ההם אלא בעת שיאמר אליהו בשליחות הש"י כי הטל לא יעצר אפי' עם היובש:

פסוק ג

ונסתרת בנחל כרית. הנה זה עדות כי הש"י יעשה מה שיעשה בסבות הנאותות ולא יחדש דבר כנגד הטבע אם לא בעת הצורך ולזה רצה השם ית' שיסתר שם מפני אחאב וסבב הש"י שיגיע לו שם מזונו על יד העורבים והם עופות טמאי' כדי שלא ידעהו אדם שם ואין לשאל איך היה יודע אליהו כי הבשר ההוא כשר כי הש"י רצה שיאכל מה שיביאו לו העורבים עם שכבר היה אפשר שסבב הש"י להאכילו ע"י העורבים דבר טהור וכשר ואיך שהיה הנה לא היה בזה חטא כי לפי שעשה יתכן לעבור על קצת המצו' באמצעות הנבואה כמו שנתבאר בתורה:

פסוק ט

קום לך צרפתה אשר לצידון. לפי שהיה שם צרפת אחרת באמרו וגלות החל הזה לבני ישראל אשר כנענים עד צרפת אמר צרפתה אשר לצידון:

הנה צויתי שם אשה אלמנה לכלכלך. ר"ל ע"י מופת כי לא היה לה דבר תכלכלהו בו כמו שנתבאר אחר זה ולפי שאמר לו הש"י שהיא תכלכלהו רצה אליהו לקחת המים והלחם מיד האלמנה:

פסוק יב

אם יש מעוג. הוא מענין עוגה ואמרה שאין לה שום דבר עוגה אך יש לה מעט קמח בכד ומעט שמן בצפחת:

ואכלנוהו ומתנו. ר"ל שאחר זה ימותו כי אין לה מה לאכול מפני חוזק הרעב:

פסוק יג
אך עשי לי משם עוגה קטנה בראשונה. הנה צוה לה אליהו זה כי מפני כלכלה אותו יביא השם ית' הברכה בקמח ההוא ובשמן ואם תעשה לה ולבנה תחלה וכלה הקמח והשמן בו:

פסוק טו
ותאכל הוא והי' וביתה ימים. הקדים הוא תחלה כמו שאמר לה אליהו:

פסוק טז
וזכר ששנה אחת אכלו מזה ולא כלתה כד הקמח וצפחת השמן לא חסר והנה היה זה המופת כשנשתנ' האויר אשר בכד לקמח והאויר אשר בצפחת לשמן כמו הענין בההפך המטה לנחש:

פסוק יז
ויהי חליו חזק מאד עד אשר לא נותרה בו נשמה. ר"ל שהשיגהו מות מפני החלי לחזקו:

פסוק יח
באת אלי להזכיר את עוני ולהמית את בני. אמרה זה כי מפני היות אליהו נקי מן החטאים הנה בהיותו עמה יוכר עונה לפי שאינה צדקת כמוהו ואפשר שאמרה זה מפני שהאיש השלם ידקדק עמו הש"י מאד ויענישהו יותר על חטאו ממה שיעניש איש אחר כמו שזכרנו בדבר הנביא הזקן אשר בבית אל ולזה יתכן שאם לא היה שם אליהו יהיה הש"י מעלים עיניו מחטאיה אך מפני היותו שם ידקדק הש"י בכל הנעשה בבית אשר הוא שם ויהיה זה סבה להגיע עליה העונש:

פסוק כ
מתגורר. מענין גר ר"ל דר:

פסוק כא
ויתמודד על הילד שלש פעמים. ר"ל שנשתטח אצלו ועשה עצמו מדה לו בששם עיניו אצל עיניו ופיו אצל פיו וכפיו אל כפיו וכן בזה הדרך כמו שעשה אלישע בבן השונמית כאילו ירצה בזה שתבא הרוח מאברי הנביא אל אברי הילד:
תשב נא נפש הילד הזה על קרבו. לפי שבאברים הפנימיים כמו הלב והכבד והאצטומכא נראה כח הנפש יותר התפלל שתשוב הנפש שם וביחוד אל הלב כי משם תתפשט לכל הגוף:

פסוק כד

עתה זה ידעתי כי איש אלהים אתה ודבר ה' בפיך אמת. ידמה שחשבה אותו בדבר כד הקמח וצפחת השמן ששמע זה אליהו מנביא אחר אך הוא לא היה נביא אך כאשר ראתה שהחיה את המת אז נתברר לה כי הוא בעצמו הוא איש אלהים ואמת הוא דבר ה' בפיו:

פרק יח

פסוק א

בשנה השלישית. ר"ל בשנה השלישי לעצירת הטל והמטר:

פסוק ד

ויחביאם חמשים איש במערה. ר"ל כי ליראתו שתמצאם איזבל חלקם לשני מחנות ולזה שם חמשים איש במערה אחת וחמשים במערה אחרת:

פסוק ה

חציר. עשב להאכיל הבהמות:

ולא נכרית מהבהמה. רצה לומר שלא נכרית עצמנו מהבהמה שלא תשאר ממנו לנו קצת:

פסוק י

אם יש גוי וממלכה אשר לא שלח אדני שם לבקשך. הנה אף ע"פ שלא יהיה אחאב מולך עליהם היה חוקר עמהם אם ברח שם אליהו גם היה משביע הגוי והממלכה באלהיה' שיאמרו לו האמת כמו שנהוג שישביע האדם חברו במה שישאל ממנו שיגיד לו האמת אך לא מלך אחאב בכלל העולם כי הי' רשע מאד ולא היה ראוי שייטיב לו הש"י זאת הטובה הלא תרא' כי כששלח אליו בן הדד כספך וזהבך לי הוא שלח לו כדברך אדני המלך:

פסוק יב

ורוח ה' ישאך על אשר לא אדע. הנה היה אליהו מורגל בכך כי כאשר היה במקום אחד היה רוח ה' נושאו אל מקום אחר כמו שזכרנו ולזה ירא עובדיה מזה:

פסוק כא

עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעפים. הנה הפסח יטה פעם אל רגלו האחד ופעם אל רגלו השני וכן היו ישראל נוטי' על שתי המחשבות פעם יאמינו כי ה' לבדו הוא האלהים ופעם יאמינו כי הבעל הוא האלהים, והנה ענין הבעל היה לפי מה שאחשוב

שהיו עושים צורה יורידו בה לפי מחשבתם כח המשרת העליון השליט על האומה ההיא ועל האקלים ההוא והיו נביאי הבעל עושים מינים מהפעלות יגיע בהם להם מין מה מהקסם תשפע להם ההודעה לפי מחשבתם מהשליט ההוא אשר ירדו כחותיו בסבת הבעל אשר עשו לפי מחשבתם וככה היו נביאי האשרה חושבים שישפעו הכחות ההם באילן האשרה אשר נטעוהו בעת מוגבל והיו מגיעים להם מין מהקסם מאותן הפעלות המגונות וכבר בארנו החסרון המגיע להודעת הקסם בשני מספר מלחמות ה', והנה ספר שנביאי האשרה היו אוכלי שלחן איזבל והנה לא באו שם כאשר קרא להם אחאב כי שמעו כי לבחון כח האשרה נקראו והם בעצמם ידעו כי שקר נסכם הבל ואין מועיל בם ומלטה אותם איזבל שלא הוכרחו ללכת שם במצות המלך אך נביאי הבעל הוכרחו ללכת שם במצות המלך:

ולא ענו העם אותו דבר. יתכן שכבר היו נבוכים בזה ולא היו יודעים לאי זה צד יפנו כי מפני מה שראו שנעצר הטל והמטר מהם בסבת הרעות שעשו ללכת אחרי אלהים אחרים היתה נוטה מחשבתם כי ה' הוא האלהים ולרוב הסתות נביאי הבעל והאשרה היתה מחשבתם נוטה כי הבעל הוא האלהים, וידמה כי היה הבעל לפי אמונתם מאדים במזל טלה שהוא ביתו והוא ממזלות האש ולזה רצה לבחון זה במה שהם אומרים שהוא מיוחס אל הבעל והוא האש ומפני זה נתרצו בו העם ונביאי הבעל וממה שיורה שהם חשבו שיהיה הבעל מאדים התגודדם כמשפטם עד שפוך דם עליהם כי שפיכת הדם הוא מהדברים המיוחסים למאדים ולזה אמר להם דרך התול שיקראו בקול גדול כי אלהים הוא מי שיוריד כחו על זה הבעל והוא המשרת העליון ולזה הוא רחוק מאד מכם ועוד סבה אחרת תסבב שלא ישמע אתכם והוא כי שיח וכי שיג לו והנה שיח שרשו נשח כמו פיח שרשו נפח והרצון בו שהעקר כחו כמו ונסחתם מעל פני האדמה כי הסמ"ך והשי"ן ישתתפו מאד בהוראות התיבה אשר הם בהם והנה עקירת כחו תהיה בהיותו בבית מלחמתו או בבית נופל או מה שידמה לזה, או ירצה בשיח עקיר' התנועה והוא בהיותו עומד בין היושר והנזורות ושיג כן שרשו נסג בסמ"ך והוא מענין נזורות כי אז יחלש כחו להתנועע ביושר ולפי שיש בו אלוה השנויים בתנועתו אולי ישן הוא עתה שאין לו כח ויקץ עם מה שתעירו כחו כשתקראו לו בקול גדול, או ירצה בו כי שיח לו והוא הדבור עם זולתו וזה משל למבטים אשר יהיו ממנו למשרתים ואז יתערב כחו בכחם, וכי שיג לו והוא השגת משרת אחר בדרך שידבקו יחד ויתן האחד הכח לשני:

וכי דרך לו. ר"ל שיפרד מהמבט או מהדיבוק או מביתו או מבית כבודו או שלישותו או זולת זה ממה שידמה לו:

אולי ישן הוא עתה. שאין לו כח מפני היותו בבית נופל וייקץ אם תקראו בקול גדול ולזה האמינו לו נביאי הבעל וקראו בקול גדול כי כן היה דרכם לאלו הסבות אשר זכר להם אליהו וזה היה בתכלית השגעון והשטות, הנה זה הוא הבאור הנאו' מאד בזה, ואפשר שנאמר עוד שהרצון בזה הוא שאמר להם על צד ההתול קראו בקול גדול אחר שהוא אלהים לפי מחשבתכם ויש לו שיח ותפלה ר"ל שיקבל התפלה וכי שיג לו וכי דרך לו ר"ל שיש לו השגת דבר מבוקש ולו דרך יתנועע בו להשיגו ובהיו' הענין כן אולי עתה ישן הוא ר"ל אחר שיש לו הפעלות התנועה שמא יש לו גם כן הפעלו' השינה אחרי טרחו בתנועה וייקץ אם תקראו בקול גדול וזה אמר להם על צד הלעג, ואמנם הם קראו בקול גדול להיות זה מנהגם כשיבקשו דבר מהבעל וכדי שתשלם הבחינה נתן להם הבחירה שיבחרו הפר האחד, והנה אחר שבחרוהו נתנו להם שינתחוהו וישימו על העצים ואש לא ישימו, וידמה שהיה היום ההוא יום מאדים ולזה רצה שיעשו זה בבקר כי בשעה הראשונה הוא מושל יותר ולזה המשיכו זה עד שעברה השעה השמינית כי אז תשוב הממשלה לו עד שהוא משתתף גם כן בממשלה בשאר השעות, ואפשר שנאמר כי הבחינה לא היתה באש מפני היותו משפע הבעל כמו שהנחנו אבל רצה לבחון מי הוא האלהים בדברים היוצאים מהטבע כי זה ממה שלא יוכל זולתי השם יתברך לבדו:

פסוק כו

ויפסחו על המזבח. ר"ל שהיו הולכים ושבים אצל המזבח אשר עשה אחאב בעת קראם הבעל עננו:

ויתגודדו. ר"ל חתכו בשרם בחרבות וברמחים עד שישפך הדם עליהם:

פסוק כט

ויתנבאו עד לעלות המנחה. ר"ל וידברו אלה הדברים ודומיהם:

ואין קול ואין עונה ואין קשב. ר"ל שלא בא שום קול מהבעל ולא ענה אותם בזולת קול לעשות בקשתם ולא שפע ממנו דבר יתבאר שיש שם מקשיב לקולם:

וירפא את מזבח ה' ההרוס. ר"ל שבזה הפעל העלה רפואה אל מזבח ה' ההרוס בישראל עד שלא היו זובחים לו יתברך כי אם לע"ג או אפשר שהיה שם מזבח בנוי לה' להיותו במת יחיד והרסו אותו בעבד' ע"ג ואז הרסו כל המזבחות שהיו שם לשם ית' כאמרו את מזבחותיך הרסו:

פסוק לד

ויעש תעלה. היא חפירה ויעש אותה כבית סאתים זרע כמו שהיה הענין בחצר המשכן שהיה כמו בית סאתים זרע, והנה להפליג המופת רצה אליהו שירבו שם המים על

העולה ועל העצים והנה עשה זה אליהו מעצמו לבטחו שהש"י יעשה המופת על ידו כמו שעשה מבן הצרפית כאמרו מקים דבר עבדו ועצת מלאכיו ישלים או אולי צוהו השם ית' על זה להסיר ישראל מהחטא הגדול אשר היו בו:

פסוק לו

ובדבריך עשיתי את כל הדברים האלה. ר"ל בשליחותך ובמצותך כי ידמה שצוהו על זה כמו שזכרנו ואע"פ שנניח שלא צוהו על זה הנה יתכן שיאמר כי בדברו עשה זה מפני שאמר לו שיראה אל אחאב ויתן מטר על פני האדמ' והיה בלתי נכון שיתן מטר על פני האדמה בעודם מחזיקים ברשעתם כי אז יסור מעצירת המטר התועלת אשר בעבורו היה והוא כדי שישובו מדרכם הרעה אבל אם היה הענין כן יאמר כי מקרה היה זה לא בסבת חטאם הנה מן ההכרח היה שיעשה תחלה מה שיהיה סבה להחזירם למוטב לפי מה שאפשר ואז יכירו כי עונותיהם הטו דבר עצירת הגשמים:

פסוק לז

וידעו העם הזה כי אתה ה' הוא האלהים. יכירו בזה כי אתה ה' הוא האלהים לבד ומה שנראה להם לפעמים שיענם הבעל בבא בקשתם הנה זה לא היה מהבעל אבל אותן הפעולות באו מאתך וכאילו הסיבות את לבם אחורנית בהשפע אותם הפעולות מאתך כי הם חשבו שיהיה בסבת הבעל והמשל הנה היתה אמונתם כי בעבדם הבעל תתן הארץ יבולה הנה בתת הארץ יבולה שהיה מגיע מהש"י התחזקו להאמין בבעל לחשבם כי מאתו נהיה זה:

פסוק מ

ויורידם אליהו אל נחל קישון וישחטם שם. יתכן שצוה העם לשחוט אותם שם, ואפשר שהוא בעצמו שחט אותם בקנאו לש"י כמו שהרג שמואל את אגג בידו והרג פנחס זמרי וכזבי בידו בקנאותו לש"י וזהו היותר נאות:

פסוק מא

עלה אכל ושתה כי קול המון הגשם. ר"ל שקודם השלימך לאכול ולשתות תשמע קול המון הגשם והנה אמר לו שיעלה לפי שהעיר ההיא הסמוכה להר הכרמל היתה יותר גבוהה מהמקום שהיו בו אליהו וישראל והנה בטח אליהו בש"י שיעשה זה או ידע זה בנבואה:

פסוק מב

ואליהו עלה אל ראש הכרמל. ידמה שכבר עלה שם כדי שיוכלו לראות משם אם עבים עולים מצד המערב או אולי היה אויר המקו' ההוא יותר זך ולזה יתכן שתהיה תפלתו

יותר נשמעת מהמקום ההוא כי לזכות האויר יהיה המקום יותר מוכן אל שידבק בו השפע האלהי:

ויגהר ארצה. ר"ל שכפף ראשו למטה בדרך ששם פניו בין ברכיו והיה מתפלל לש"י עם זה ההכנעה וההצנעה כדי שתהיה תפלתו נשמעת יותר כי ימהר הש"י להביא המטר להשגחתו על הנביא שלא ישקוד בזה הצער:

פסוק מג

עלה נא הבט נא דרך ים. ידמה שלא עלה עמו נערו וקרא לו שיעלה שם להביט דרך ים אם יראה דבר מורה על ירידת המטר כי לא היה מסכי' אליהו להסיר עצמו מהמצב ההוא המצער אותו עד יראה בסימן ששמע השם תפלתו ולזה לא היה אליהו בעצמו יכול להביט זה והנה היה מתפלל אליהו תמיד בהיותו בזה המצב וכאשר היה משלים התפלה הי' קורא לנערו שיבט דרך ים אם יראה שום ענן והיה אומר לו אין מאומה עד הפעם השביעי' שאמר לו שכבר ראה עב קטנ' ככף איש עולה מים, והנה הוצרך אליהו בכל זה לפי שלא היו ישראל ראויים מצד עצמם בשיגיע להם הש"י זה הטוב על דרך המופת ולולי רוב תפלת אליהו והצטערו בזה האופן לא היה מגיע להם מטר בזה הדרך אבל יבא להם כמנהג הטבע בשתסור עצירת המטר שהביא הש"י להם ואמנם רצה אליהו שיגיע להם המטר תכף כדי שיכירו כי עונותיהם היו מסבבים עצירת המטר ולזה בא המטר תכף ששבו אל ה':

פסוק מד

אסור ורד ואל יעצרכה הגשם. ר"ל אם תרצה שלא יעצרך הגשם פה לרבוי אסור המרכבה תכף ורד ליזרעאל קודם בא הגשם:

פסוק מה

וירכב אחאב וילך יזרעאל. ידמה שבהיותו בדרכו ירד גשם גדול קודם באו ליזרעאל:

פסוק מו

ויד ה' היתה אל אליהו. ר"ל שכבר בא אליו דבר ה' שיעשה זה ר"ל לשנס מתניו ולרוץ לפני אחאב עד שבא אחאב ליזרעאל והנה שנוס מתניו הוא שחגר מתניו בדרך שיתכן לו לרוץ בזולת נזק באבריו הפנימיים מפני חוזק התנועה:

פרק יט

פסוק א

את כל אשר עשה אליהו. הוא מה שעשה להוריד האש על העולה בדרך שאכלה העולה והעצים והאבנים והמים אשר בתעלה לחכה לבחון כי ה' הוא האלהי' ומה שעשה מהבאת המטר:

ואת כל אשר הרג את כל הנביאים בחרב. ידמה שהודיע לה שהוא צוה לתפשם כלם ולהורידם לנחל קישון ושחטם שם כאילו רצה שלא יטמא דמם את הארץ ולזה נשפך דמם אל הנחל שיוליכהו למקום רחוק:

פסוק ב

כה יעשון אלהים. אמרה זה בלשון רבים לרבוי האלוהות אשר היו עובדים להם:

פסוק ג

וירא ויקם וילך אל נפשו. ר"ל שכאשר ראה הסכנה שהוא בה לא רצה לסמוך על הנס אבל קם תכף והלך למלט את נפשו:

ויבא באר שבע אשר ליהודה. ר"ל שכבר היה למלך יהודה ולזה בא שם להמלט מיד איזבל ואע"פ שבא לנחלת בני שמעון הנה ידמה כי מפני היותו תוך ערי יהודה היו בני העיר ההיא תחת מלך יהודה או אולי במלחמות שנלחמו מלכי יהודה עם מלכי ישראל לקחו מלכי יהודה העיר הזאת:

פסוק ד

והוא הלך במדבר דרך יום. בחר ללכת במדבר כדי שלא יראהו איש שיוכל להגיד זה לאיזבל:

וישב תחת רותם אחד. הוא עץ שפל גיני"שטה בלע"ז:

וישאל את נפשו למות. הנה מחוזק הרעב היה בוחר במות ולזה אמר כי רב לו במה שחיה ובקש מהש"י שיקח את נפשו וימיתהו כי לא טוב הוא מאבותיו שיזכה מפני זה לאורך הנפלא מן החיים:

פסוק ו

עוגת רצפים. ר"ל עוגה שנאפית ברצפי אש:

פסוק ח

וילך בכח האכילה ההיא. ר"ל בכח שקנה מהאכילה ההיא הלך ארבעים יום וארבעים לילה ואולם אמר שקנה הכח מהאכילה ההיא כי קודם האכילה היה חלוש מאד והיה

קרוב מאד למות מפני הרעב, והנה בא בדרך המדבר עד הר חורב שנתנה בו התורה לישראל:

פסוק ט

ויבא שם אל המערה וילן שם. ידמה שכבר היתה מערה בהר חורב ולן שם אליהו:
והנה דבר ה' אליו ויאמר. אחשוב כי בתחלה בא אליו דבר ה' על דרך הנבואה ושאל לו הש"י מה לך פה אליהו ואע"פ שכבר ידע זה הש"י על דרך אמרו לקין אי הבל אחיך והנה השיב אליהו כי הוא מקנא לש"י כי בני ישראל עזבו את ברית התורה והרסו מזבחות הש"י כי לא רצו לעבוד כי אם אלהים אחרים והרגו נביאי השם בחרב כי כבר הרגה אות' איזבל כמו שקדם ונשאר אליהו לבדו מן הנביאים הידועים לה ובקשה להרוג אותו וכאילו שאל מהש"י על זה שיקום נקמתו על אלו הרעות שעשו ישראל והנה קרה זה לאליהו מרוב כעסו על חטאת ישראל אז אמר לו הש"י שיצא ויעמוד בהר לפני ה' ר"ל כי כשיראה לו כבוד ה' אז יצא מהמערה וידמ' שכבר עשה זה הש"י כדי שיבקש אליהו רחמים על ישראל לא שיתפלל להשחיתם על רוע מעלליהם כי היה רצון הש"י להאריך להם אפו כדי שישובו אליו ולזה הראה לו הדברים המשחיתים כמו הרוח הגדולה והחזקה שהיא מפרקת הרים ומשברת סלעים:

פסוק יא

ולא היה ברוח ה' כי אין מדרך הש"י שיביא הרעות אם לא לתכלית שיגיע מהם טוב ולפי שנתבאר לש"י שלא יהיו מקבלי' תוכחת לא רצה לענשם על אלו החטאים לפי מה שראוי אבל המתין להם אם ישובו מדרכם הרעה, והנה היה אחר הרוח רעש והוא מזיק כי הוא כלי להפכת הארצות, וזכר ג"כ שלא ברעש ה' כמו שזכרנו ברוח:

פסוק יב

והנה אחר הרעש אש שהוא יותר מזיק. וזכר ג"כ כי לא באש השם לסבה שזכרנו וכאילו באר בזה שאלו הרעות שיבאו להם בהדרגה אינם מכוונות מהש"י אך הסתיר פניו מהם ועזבם כמו מטרה לחצי הרעות הנכונות לבא עליהם היה זה כן לפי שהרעו' הבאות על צד הקנאת המוסר לא יועילו להם הלא תראה כי מפני עצירת הטל והמטר שלש שנים לא נכנעו מפני הש"י:
והנה אחר האש קול דממה דקה. ר"ל קול נמוך מהש"י כאילו הוא מורכב מהקול והשתיקה והנה העיר בזה כי אחר נפלם באלו הרעות ולא ירגישו שעונותיהם הטו שיהיו משולחים ונעזבים למקרי הזמן הנה יבא להם מוסר מה מהשם ית' אך לא יהיה שלם באופן שהיה מביא השם ית' המוסר לישראל במדבר בימי משה שהיה מגיע באופן שהיו

מרגישי' תכף כי בסבת העון היה אך יהיה בזה הענין כמו מורכב מהקול ומהשתיקה, וידמה כי מרוב כעס אליהו על רוב חטאת ישראל לא שם אל לבו להבין את דבר המראה הזאת ולזה השיב אופן שאמר בראשונה:

פסוק יג

ויהי כשמוע אליהו. ר"ל כשמוע אליהו קול הש"י הסתיר פניו מהביט אל האלהים ולזה כסה פניו באדרת שהיה לבוש בה ויצא מהמערה כמו שצוהו השם ית' ועמד פתח המערה:

פסוק טו

ויאמר ה' אליו לך לדרכך מדברה דמשק. ר"ל שילך לדרכו אל מדבר דמשק ומשם ימשח חזאל למלך על ארם והרצון בזה היותו נבחר למלך על ארם ומשם ימשח יהוא בן נמשי למלך על ישראל ומשם ימשח אלישע בן שפט מאבל מחולה לנביא תחת אליהו אחר שאין רצון אליהו להיות לנביאו ולמזהיר לישראל עד שכבר קץ בחייו מפני רוע מעשיהם ואמר לש"י שיקח את נפשו, ולפי שלא מצא שם בדרך כי אם אלישע בן שפט השליך אדרתו עליו לעשות לו סימן שיהיה נביא וילבש נבואת אליהו עם שלביש' האדרת היתה סימן לנביא ולזה אמר הכתוב ולא ילבשו עוד אדרת שער למען כחש וידמה שהודיע אליהו לאלישע את הנבואה וצוהו שיודיע לחזאל שהוא יהיה מלך על ארם ושימשח יהוא בן נמשי למלך על ישראל ולזה היה כאילו ימשחם אליהו או יהיה הרצון בזה כי מפני רצון אליהו בעונש ישראל לפי מה שיורה מה שלמד עליהם חובה לפני הש"י הנה הוא סבת המשח חזאל למלך על ארם ומשח יהוא למלך על ישראל והמשח אלישע לנביא תחתיו ולזה אמר לו הש"י בכל אלו הדברים ומשחת כי הוא סבת המשחם כמו שזכרנו:

פסוק יז

והנה ימית יהוא רבים כי הוא השמיד כל בית אחאב והרג כל עובדי הבעל ונביאיו כהניו והרג איזבל אשר עליה אמר אליהו קצת אלו הדברי' לש"י ומה שאמר כי הנמלט מחרב חזאל ימית יהוא אין הרצון בו שיקדם הרע שיעשה חזאל לישראל אל הרע שיעשה יהוא לישראל כי היה הענין בהפך זה כי בימי יהואחז בן יהוא היה הרע שעשה חזאל לישראל אך הרצון בו שמה שהיה נמלט מחרב חזאל אם היו חיים ימית יהוא כי ידמה שלא היה כח לחזאל בבית אחאב לו היה קיים כי אחאב ובניו הם היו מצליחים תמיד כנגד מלך ארם, וכן מה שאמר והנמלט מחרב יהוא ימית אלישע אין הרצון בו שיקדם הרע שעשה יהוא לישראל על הרע שיתחדש להם בסבת אלישע כי הדבר היה בהפך והנה

מה שהמית אלישע הוא ארבעים ושנים נערים שקללם בה' וידמה שהרעב החזק אשר היה בשמרון היה בסבת אלישע ולזה אמר המלך כה יעשה לי אלהים וכה יוסיף אם יעמוד ראש אלישע בן שפט עליו היום:

פסוק יח

וזכר שכבר יגיע זה הרע לשיעור שלא ישארו בישראל כי אם שבעת אלפים איש והם אשר לא כרעו לבעל ולא נשקו לו, והנה אמר יהוא בן נמשי והוא אבי אביו כי כבר יקרא אבי האב אב כאמרו ותבאנה אל רעואל אביהן:

פסוק יט

והוא חורש שנים עשר צמדים לפניו והוא בשנים העשר. ר"ל שהיו שם שנים עשר חורשי' והיו לכל אחד מהם צמד בקר ואלישע היה חורש כי הוא היה אחד מהשנים העשר החורשים, ואחשוב שזכר זה להעיד כי אבי אלישע היה עשיר מאד ועם כ"ז נפרד אלישע מבית אביו לשרת אליהו מפני חוזק אהבתו החכמה:

ויעבר אליהו אליו וישלך אדרתו אליו. ר"ל כי כבר עבר אליהו סמוך לו ובהיותו קרוב אליו מאד השליך כנפי אדרתו עליו על שכבר הסך אדרתו עליו מדי עברו והנה הרגיש תכף אלישע כי רצון אליהו היה אליו שיבא ויחסה תחת כנפיו ולזה עזב את הבקר ורץ אחרי אליהו ואמר לו שיעזבהו לנשק אביו ואמו ואחר ילך אחרי אליהו:

פסוק כ

ויאמר לו לך שוב כי מה עשיתי לך. ירצה לפי מה שאחשוב לך לנשק אביך ואמך ושוב אחרי כי זה הוא מה שעשיתי לך ר"ל שכבר עשיתי זה להעיר אותך שתבא לחסות תחת כנפי:

פסוק כא

ובכלי הבקר בשלם הבשר. ר"ל בשל להם הבשר וכאשר נתבשל נתן לעם אשר בשדה ואכלו וקם והלך אחרי אליהו ושרתו כדי שילמד יותר מחכמתו ממה שילמדו שאר תלמידיו כי המשרת הוא תמיד עם הרב ורואה מנהגיו ושומע דבריו תמיד וילמד יותר ממה שילמד התלמיד שאינו משרת:

פרק כ

פסוק ד

לך אני וכל אשר לי. ר"ל שתחת ממשלתך אני לעבדך ולעשות לך מס:

פסוק י
אם יספוק עפר שמרון לשעלים. ר"ל שלא יספיק עפר שמרון לכל העם אשר ברגליו אם יקח כל אחד מהם ממנו מלא שעלו והוא מלא אגרופו:

פסוק יא
ויאמר דברו אל יתהלל חוגר כמפתח. ר"ל שכבר אמר למלאכי בן הדד שיאמרו לאדניהם שאין ראוי שיתהלל בנצוח המלחמה מי שהוא חוגר החרב ללכת למלחמה ואע"פ שיש לו חיל רב כמו שראוי להתהלל מי שהוא מפתח החרב אחר שובו ממלחמה ונצח אויביו כי לא ידע החוגר מה יקרה לו כי לפעמים ינצח החיל המעט החיל הרב:

פסוק יב
ויאמר אל עבדיו שימו. ר"ל החיל והמלחמה על העיר:

פסוק יד
בנערי שרי המדינות. ידמה שבני שרי המדינות היו גדלים עם המלך בשמרון והיו אצלו לערבון שלא ימרדו בו שריו:

פסוק טו
פקד את כל העם כל בני ישראל שבעת אלפים. ר"ל שכבר פקד כל ישראל שהיו בשמרון וכבר היו שבעת אלפי' ואלה לבדם יצאו להלחם עם חיל מלך ארם:

פסוק יח
אם לשלום יצאו תפשום חיים. ר"ל שאיך שהיה שיצאו לשלו' או למלחמ' יתפשום חיים ולא יהרגום:

פסוק כ
ויכו איש אישו. ר"ל שכבר הכה כל אחד מהם האיש הבא אליו לתפשו:

פסוק כא
ויך את הסוס ואת הרכב. יתכן שהכה אותם להרוג הרוכבים:

פסוק כג
אלהי הרים אלהיהם. ידוע כי שמרון היה בנוי בהר כי שם בנה אותו עמרי:

פסוק כו
ויעל אפקה למלחמה עם ישראל. אחשב שאפק היה לארם ולקחוה מישראל במלחמ' ולזה היו נמלטים שם בן הדד וחילו:

פסוק כז

ובני ישראל התפקדו וכלכלו. ר"ל שכבר התפקדו החיל הנלח' ראשונה עם מלך ארם במלחמה ונמצאו כלם לא נפקד איש ולפי שבחרם הנביא להיות המלחמה על ידם לא שם אחאב עמהם איש אחר מיש':

כשני חשיפי עזים. ר"ל כשני עדרים קטני' של עזים, והנה היו שני חלקים כי נערי שרי המדינות היו לעבר אחד והשבעת אלפי' היו לעבר אחר:

פסוק כט

ויהי ביום השביעי ותקרב המלחמה. ר"ל שקרבו אנשי המלחמה קצתם לקצת בדרך שנלחמו זה עם זה:

פסוק ל

ובן הדד נס ויבא אל העיר חדר בחדר. ידמה שכבר עבר בן הדד קודם נפילת החומה ולזה נמלט וכבר היה יראה כי לא היה יכול לצאת מן העי' ולזה לקחו עבדיו והם בני עיר אפק עצה למלט את נפש בן הדד וזה כי הם חגרו שקים במתניה' כאבלי' וקשרו חבלים בראשיהם להעיד שהם שמים עצמם תחת ממשלת אחאב:

פסוק לג

והאנשים ינחשו. ר"ל שהיה מנחשי' בדבור וכאשר שמעו שאחאב קראו אחיו אז ידעו כי לא יצטרך בן הדד להשים נפשו עבד לאחאב ולזה מהרו והחליטו המאמר לדעת הממנו אמר אחאב שהוא אחיו כי אולי לא שמע אחאב דבריהם כשאמר להם אחי הוא ולזה מהרו לאמר אחיך בן הדד ואז ענה אחאב להם ואמר באו וקחוהו ויצא אליו בן הדד מן העי' שהי' נחבא בה ויעלהו אחאב על המרכבה ויאמר הדד לאחאב הערים אשר לקח אבי מאת אביך אשיב לך וחוצות תשים לך בדמשק לקחת שם מכס מהסחרים הנעשים כאשר שם אבי בשמרון ואז השיב לו אחאב ואני בברית אשלחך מאחר שתעשה לי כן ויכרות לו ברית וישלחהו:

פסוק לו

יען לא שמעת בקול ה'. ידוע שהעובר על דברי נביא חייב מית' כבר כתב זה בתורה:

פסוק לח

ויתחפש באפר על עיניו. הנה אפר הוא צעיף והשתנה בו בששמהו על עיניו כדי שלא יכירהו מלך ישראל:

פסוק לט

או ככר כסף תשקול. ר"ל אם תשמרהו כראוי:

פסוק מ
כן משפטך אתה חרצת. רוצה לומר אתה גזרת על עצמך להיות נפשך תחת נפשו:

פסוק מא
ויסר את האפר מעל עיניו. ואז הכירו מלך ישראל:

פסוק מב
איש חרמי. ר"ל איש לכדתיו בחרמי וברשתי לתתו בידך כי לא היה לו מקום לנוס:

פסוק מג
על ביתו. ר"ל אל ביתו אשר הלך שם בעבור הנהגת ביתו כי מביתו יצא להלחם עם בן הדד:
סר וזעף. סר הוא מענין הנטיה וסור מהמנהג והרצון שכבר התפעל מזה תכלית ההתפעלות והיה על זה הענין זעוף וכעוס מאד:

פרק כא

פסוק ב
ואתנה לך תחתיו כרם טוב ממנו. ר"ל אם לא תחפוץ למכור נחלותיך אתן לך כרם אחר טוב ממנו ואם תתרצה למכרו אתן לך כסף מחירו:

פסוק ד
וישכב על מטתו. הנה מרוב הכעס לא רצה שיהיה לו עסק עם האנשי' אבל שכב על מטתו והסב פניו אל הקיר שלא ירא' האנשי' בבאם לפניו ומרוב הכעס גם כן לא רצה לאכול:

פסוק ה
מה זה רוחך סרה. ר"ל מה זה רצונך נוטה ממנהגה:

פסוק ז
אתה עתה תעשה מלוכה על ישראל. ר"ל האם כמנהג כזה תעשה מלוכה על ישראל הנה בלי ספק אין מחק המלך להתפעל בזה האופן:

פסוק ח
אל הזקנים ואל החורים. ר"ל השופטי' והשרים והם לבדם ידעו זה הסוד ובטחה בהם איזבל שיסכימו למה ששלח להם אחאב וחתמה בחותמו וידמה מזה שאם היו יודעים העם זאת התחבולה לא היו מסכימי' בהריג' נבות ואף על פי שהיו מסכימים בזה זקני העיר ושריה:

פסוק ט
קראו צום. שלחה להם זה כי ביום הצום הם מתקבצים ואז יתכן שיעידו זה העדים לעיני כל העם:

פסוק י
והנה קרא העדי' בני בליעל כי בזולת זה לא יסכימו להעיד על שקר:

פסוק יג
ויוצאהו מחוץ לעיר ויסקלהו. למדנו מזה שבית הסקילה היה מחוץ לעיר:

פסוק טו
קום רש את כרם נבות היזרעאלי. למדנו מזה שהרוגי מלכות נכסיה' למלכות:

פסוק יח
מלך ישראל אשר בשמרון. ר"ל שמושבו הוא בשמרון או ירצה בזה לפי מה שאחשוב והוא הנכון שהו' מלך ישראל אשר יושבים בשמרון לבד ומפני מלכו עליהם הוא שליט לעשות החמסי' שהוא רוצה לעשות וזה כי מפני היות בני השרים תחת ידו בשמרון הוכרחו השרים אשר ביזרעאל לרשת כרם נבות:

פסוק יט
במקום אשר לקקו הכלבים את דם נבות. אין הרצון בזה שילקקו הכלבים את דם אחאב במקום שנסקל נבות כי על ברכת שמרון לקקו הכלבים דם אחאב כמו שנזכ' אחר זה אך הרצון בו כי במדרג' מיתת נבות שלא מת מית' עצמו ימו' אחאב וכמו שלקקו הכלבים את דם נבות כן ילוקו את דם אחאב ואפשר שנאמ' שהרצון בו כי במקום ההוא בעינו ילוקו הכלבי' את דמו אך מפני כי נכנע אחאב מפני השם ית' האריך לו זה עד ימי בנו ועם כ"ז נתקיים באחאב קצת זה הרע והו' שלקקו הכלבי' את דמו שנשטף מן הרכב על ברכת שמרון ואמר שם כי הזונו' רחצו להפליג בספור עונש אחאב והוא שהזונות הרוחצות בברכה ההיא רחצו מדמו והכלבים לקקו דמו:

פסוק כ
המצאתני אויבי. ר"ל האם מצאתני עתה ברע שתיעד לי עליו עונש כמנהגך ואמנם אמר זה לפי שחטא בדבר שלוחו בשלוח בן הדד ובהריגת נבות:
יען התמכרך לעשות הרע בעיני ה'. כל כך היה פונה לעשות הרע כאילו נמכר לזה התכלית:

פסוק כא
משתין בקיר. הם הזכרים:

ועצור ועזוב בישראל. ר"ל שיכרית לו מה שהוא עצור מביתו מישראל ומה שהוא עזוב והנה לפי דעתי עצור הוא כמו עוצר כי העוצר מביתו בישראל הוא המולך אחריו או הוא עצור בישראל להיות מלך או שר והעזוב הוא מה שהיה מהם שלא הניח לו ממשלה וכן היה כי יהור' מת ומתו אחריו כל בית אחאב או יהיה עצור רמז לע' בניו שהיו עצורים ביד גדולי המלך לגדל' ועזוב הוא מה שאינו מזרעו ביד אומן ומגדל:

פסוק כב

אל הכעס אשר הכעסת. ר"ל על הכעס:

פסוק כג

בחל יזרעאל. ר"ל בגיא יזרעאל או הוא מישור ואפשר שיהיה מענין חיל וחומה כי אצל החומ' אכלו הכלבים את בשר איזבל כמו שיתבאר במה שיבא:

פסוק כה

רק לא היה כאחאב. כל זה אמר לו אליהו:

פסוק כז

וישם שק על בשרו ויצום. ר"ל שלבש בגדי שק שהם עשויים משער קשה והתענה ושכב בלילה בבגדי שק והלך בנחת כאבל וכמנודה או ירצה באמרו ויהלך אט שכבר הלך בסתר שלא יראוהו האנשים כאבל וכמנודה:

פסוק כט

לא אביא הרעה בימיו. ידמה שלולא כי נכנע אחאב מפני השם היה מת על יד יהוא בחלקת נבות היזרעלי ושם ילקקו הכלבים דמו אך מפני שנכנע אחאב מפני הש"י האריך הש"י הרעה הזאת עד ימי בנו ובו נתקיי' כל היעוד הרע ועכ"ז הנה מפני ששלח בן הדד בשלום היתה נפשו ונהרג ברמות גלעד ושם לקקו הכלבים את דמו שנשטף מן הרכב:

פרק כב

פסוק א

וישבו שלש שנים אין מלחמה. מפני שנכנע אחאב מפני השם האריך לו השם מה שאמר לו שתהיה נפשו תחת נפשו מבן הדד בהלחמו עמו שלש שנים וידמה שמה שאמר לו ועמך תחת עמו האריך הש"י עד עת חזאל:

פסוק ג
הידעתם כי לנו רמות גלעד. יתכן שכאשר השיב לו בן הדד הערים אשר לקח אביו מישראל לא נזכר אחאב לשאול לו את רמות גלעד ולזה אמ' לעבדיו הלא ידעתם כי לנו רמות גלעד ואנחנו שותקים מלקח' אותם מיד מלך ארם:

פסוק ד
כמוני כמוך. רצה לו' שכמו שתלך אתה אלך אני וכמו שילך עמך כן ילך עמי וכמו שתביא סוסיך במלחמה כן אביא שם סוסי:

פסוק ה
דרש נא כיום את דבר ה'. הנה יהושפט מפני שהיה עושה הישר בעיני ה' לא הסכים לעשות דבר כי אם על פי ה':

פסוק ז
האין פה נביא לה' עוד ונדרשה מאותו. ראוי שלא יעלם ממנו שיהושפט כבר הרגיש כי אלו הארבע מאות נביאי' לא היו נביאי ה' שאם היה חושב היותם נביאי ה' היה ראוי שיבטח על דברי אח' מהם ואם לא היה בוטח בהם עם היות' ארבע מאות הנה לא היה ראוי שיבטח בהם אם יהיה עמהם עוד אחד, ולזה ידמה שחקר אם יש נביא לה' עוד כדי שישמע דברי נביא ה' על זה והנה מלת עוד שבה אל אמרו האין פה נביא לא אל אמרו האין פה נביא לה':

פסוק ח
כי לא יתנבא עלי טוב כ"א רע. ידמה שמיכיהו בן ימלה היה הנביא שהתחפש באפר והתנב' לו רע על דבר שלוחו בן הדד בשלו':

פסוק י
מלובשים בגדים. ר"ל שהיו מלובשים בגדי מלכות והנה השיב מיכיהו לאחאב עלה ונתן ה' ביד המלך כי ידמה שכבר הצליחו במלחמה ואף על פי שכבר מת אחאב שם ולזה היה אמת מה שהגיד לו מיכיהו אלא שלא היתה תשובתו מספקת לפי השאלה כי עדיין לא הודיע אם יקרה בזה לאחאב רע אם לא ואין ראוי שנחשוב שאמר לו מיכיהו בשם ה' דבר שקר כי כבר יתחייב מיתה על זה כמו שנתבאר בתורה:

פסוק טז
ויאמר אליו המלך עד כמה פעמים אני משביעך. ר"ל עד כמה פעמים אצטרך להשביעך אשר לא תדבר אלי רק דבר אמת ודבר נכון בשם ה' ואולם היה משביע אותו אחאב כי היה יודע כי נביאי ה' היו שונאים אותו מפני שהרגה איזבל נביאי ה' ואף על פי שלא

היה אפשר להם לאמר דבר שקר הנה כבר אפשר שיעלימו מה שיוזק בו המלך וכן בזה המקום אפשר שהעלים מה שיוזק בו המלך כי לא הודיעו מה יקרה לו בעצמו שם, והנה אין זה דבר אמת לפי השאלה אחר שקצר מלהשיב כראוי ואעפ"י שלא היה דבר שקר במה שהודיע אליו ולזה השיב לו מיכה מה שיתבאר ממנו שהמלך ימות במלחמ' ולא רצה לאמ' זה בבאור לחלוק כבוד למלכות:

פסוק יח

הלא אמרתי אליך לא יתנבא עלי טוב כי אם רע. הנה מיכה על עצמו קצת חשד בדבריו אלא מה שאפשר שהעלים מיהושפט היותו נביא ואע"פ כן הנה כבר חשש אחאב לדברי מיכה ושנה את בגדו בדרך שלא יוכר בו שהו' מלך להמלט ממה שייעד לו מיכיהו כי חשב שנבואתו היא שלא יתכונו חיל ארם להרוג כי אם מלך ישראל וכאשר לא יכירוהו ימלט מזה:

פסוק יט

ראיתי את ה' יושב על כסאו. אמר זה על צד המשל והמכוון ממנו כלו הוא שהש"י שם השפע השופע על הקוסמים כלי להפיל אחאב ברמות גלעד כי בקסם מן החסרון מה שכבר בארנו בשני מספר מלחמות ה' ולפי שהקסם יבא מהשפע השופע מאת צבא השמים כמו שבארנו שם אמר שכל צבא השמים עומדים אצלו ולפי שקצת מה שישפע מהם הוא מכוון בעצמו וקצתו אינו מכוון אם לא מצד ההכרח והוא מה שישפע מהם מהרעות אמר שצבא השמי' היו עומדים אצלו מימינו ושמאלו וזה כי מה שישפע מהם מכוון בעצמו הוא מימין השם ית' והשאר הוא משמאלו והנה מה שחסר מהם בקסם ההוא הוא מיתת אחאב אשר היתה מכוונת מהש"י כמו שייעד במה שקדם להיות נפשו תחת נפש בן הדד:

פסוק כה

הנך רואה ביום ההוא אשר תבא חדר בחדר להחבה. אמר זה כי אף על פי שהצליחו ישראל במלחמה הנה יהיה נביא השקר מתחבא חדר בחדר על דבר מיתת אחאב מפני שבהבטחתו הלך שם:

פסוק כו

והשיבהו אל אמון שר העיר. ר"ל השיבהו אל העיר ותביאהו שם אל אמון שר העיר:

פסוק כז

והאכילהו לחם לחץ ומים לחץ. ר"ל שלא יתנו לו די ספקו מלחם ומים אך מה שיספיק לו בדוחק:

פסוק ל

התחפש ובא במלחמה ואתה לבש בגדיך. הנה התחפש הוא מקור והרצון בו שעל דבר מיכיהו ראוי לו שישנה בגדיו ויבא במלחמה בדרך שלא יכירוהו חיל ארם אך אתה תלבש בגדי מלכו' כי אין לך לירא כי כלם הסכימו לטוב במלחמה אך בדבר אחאב לבד התנבא מיכיהו רע:

פסוק לא

לא תלחמו את קטן ואת גדול כי אם את מלך ישראל לבדו. הנה שם השם ית' זה הרצון בלב מלך ארם להפיל אחאב ברמות גלעד ולא הסכים הש"י שימות מישראל אחד במלחמה ולזה לא רצו חיל מלך ארם להכות יהושפט כשידעו שאינו מלך ישראל:

פסוק לד

ואיש משך בקשת לתמו. ר"ל שלא היה מתכוין להכו' שום אדם והיה מאת הש"י שירה החץ באופן שהכה מלך ישראל בין הדבקים ובין השרין והרצון בזה שהכהו בין קשקשת לקשקשת מקשקשי השרין והנה הרצון באמרו ובין השרין והוא באור למה שאמר בין הדבקי' כי הדבקים הם בשרין או אולי על השרין היה כלי זין אחר עשוי מחתיכות ברזל דבקות ורוכבות זו על זו והנה מאת הש"י שבא החץ בין הדבקי' כי בזולת זה לא היה יכול להכנס החץ בו ואחר זה קרה גם כן שהמקום אשר הכה בשרין היה בין קשקשי השרין בדרך שנכנס החץ בגופו:

כי החליתי. לא רצה להגיד כי הוכה כדי שלא ירך לב ישראל אבל אמר כי באהו החולי ולזאת הסבה היה המלך מעמד במרכבה נוכח ארם כל היום ההוא כדי שלא יסורו ישר' מהמלחמה ויתחזקו להלחם עם ארם:

פסוק לה

ותעלה המלחמה. ר"ל שכבר חזקה והתגברה מאד:

ויצק דם המכה אל חיק הרכב. ר"ל שמרוב שפיכת דמו נגר וירד אל חיק הרכב אשר היה רוכב עליו:

פסוק לו

ויעבר הרנה. הרצון בו ויעבר קול הרנה והיא הצעקה וענינו קול הכרוז:

פסוק לח

וישטוף הרכב על ברכת שומרון. ר"ל כי בעברו שם שטף הרכב על מי הברכ' ונתנקה הרכב מהדם ונתערב במים ושם לקקו הכלבי' דמו בשתותם מהמי' ההם ועוד היה לו מהבוז שהנשים הזונות הרוחצות בברכ' ההיא רחצו בדמו אשר נתערב במים ההם:

כדבר ה' אשר דבר. ד"ל שכבר היתי' נפשו תחת נפש בן הדד כדבר ה' אשר דבר ונפל ברמות גלעד כדבר ה' אשר דבר ולקקו הכלבי' את דמו כדבר ה' אשר דבר, הנה זה באור מה שצריך אל באור בזאת הפרשה אשר הגבלנו באורה בזה המקום, ואולם התועלות המגיעות מזה, והנה התועלת הראשון הוא במדות להודיע שצריך להתישב בכל דבר קודם המעשה או המענה כדי שיהי' באופן הראוי ולזה ספר שבא ישראל אל רחבעם ושאלו ממנו שיקל מעול אביו ויעבדוהו שאל להם שימתינו עוד שלשת ימי' וישיב אותם דבר, השני הוא להודיע כי טוב העצה ימצא בזקנים ויעדר מהנערים וזה כי ארך הימים יתן לזקנים טוב העצה מפני מה שראו מהענינים בימיהם כי זה יעמידם על ההתחלות והסבות אשר בהם יגיעו אל התכליות המבוקשות עם שבהם תמצא החכמה יותר לזאת הסבה גם כן ומזה יתבאר שטוב העצה לא יתכן שישלם לילדים אם לא על דרך הזרות, השלישי הוא במדות והוא להודיע כי בהשפלת האדם עצמו יקנה לו הגדולה והממשלה ובהתנשאו יסיר הגדולה והכבוד ממנו ולזה ספר שעצת הזקנים היתה שאם יהיה היום עבד לעם הזה וישמע אליהם יהיו לו עבדים וספר גם כן שמפני שלא הסכים בזה ורצה להתנשא ולהתגאות סרה ממנו מלכות עשרת השבטים, הרביעי להודיע קיום יעוד הש"י שתקדע מלכות עשרת השבטים מזרע שלמה ויהיה לירבעם, החמישי הוא להודיע יושר ענין רחבעם בהתחלה עד שכבר נמנע מהלחם עם ישראל תכף שבאהו דבר השם יתברך על ספר והנה ספר בספר דברי הימים שכבר התמיד רחבעם לעשות הישר בעיני ה' שלש שנים, הששי והוא להודיע רוע ענין ירבעם מעת התחלת מלכותו עד שעשה לו אלהי זהב וגרש הכהנים והלוי' מארצו במה שהזניח' מכהן לה' כאילו התחכם לעשות כנגד התורה לפי מה שאפשר ועליו וסיעתו נתקיים מה שייעדה התורה באמרה פן יש בכם איש או אשה וגו' כי הש"י ישמיד האיש ההוא ויכרית את שמו מתחת השמים וכזה קרא לירבעם ולבעשא ולעמרי שלא נשאר מהם שריד ופליט, השביעי הוא לפרסם המופתים והנפלאות שנעשו על יד איש האלהים אשר בא מיהודה ונתחדשו עוד בסבתו והם מה שיבשה יד ירבעם כאשר היה רומז בה לתפוש הנבי' ומה שנקרע המזבח ונשפך הדשן ומה ששבה יד המלך אליו בהתפלל הנביא עליו ומה שקרה לו בעברו על דבר עצמו בדבר ה' שהמית אותו האריה ולא אכל את הנבלה ולא שבר החמור כי בהאמנה במופתים תתקיים פנת התורה, השמיני הוא להודיע שהש"י כשצוה דבר מה בנבואה לא ישוב אחור מהצואה ההיא ויורה על זה מה שנענש הנביא אשר מיהודה על אשר אכל לחם ושתה מים בעיר ההיא אשר הזהירהו הש"י מזה ואע"פ שאמר לו הנביא הזקן אשר בבית אל כי מלאך בא אליו בדבר ה' ואמר לו שישיבהו אל ביתו ויאכל לחם וישתה

מים ואם היה אפשר שישוב הש"י מצואתו הראשונה לא היה ראוי שיענש הנביא אשר מיהודה כי לא היה חוטא אך חטא הנביא אשר כחש לו ואם יסופק על זה מעקידת יצחק שידמה ששב השם מצואתו הראשונה אך היה המכוון בדברי הש"י זולת מה שהבין אברהם מהם, התשיעי הוא להודיע שהאנשים הרעים מאד לא יענשם הש"י על חטאם באופן שיענשו הבלתי רעים מאד ולזה תמצא כי הנביא הזקן מפני עצם חטאיו לא נענש על מה שדבר שקר בשם ה' בזדון ונענש הנביא אשר מיהודה על שעב' על דברי עצמו אע"פ שהיה זה בשגגה כי האמין שיהיה דבר ה' מה שאמר לו הנביא הזקן ונענש על שלא התישב בלבו לעמוד על שאי אפשר זה ולזאת הסבה בעינה תמצא שלא נענש ירבעם על הפלגת חטאיו ונענש רחבעם כמו שנה אחת אחר שהתחיל לחטוא כי אז עלה עליו שישק מלך מצרים ולכד ערי המצודות אשר ליהודה ולקח את אוצרות בית ה' ואת אוצרו' בית המלך וגם אחרי זה היה בפחד גדול עד שמגני הנחשת אשר עשה היו נושאים הרצים מדי באו בית ה' ואחר ישיבו אותם אל תא הרצים, העשירי הוא לפרסם יעוד אחיה השילוני לאשת ירבעם וקיומו אחר זה לפי מה שנזכר בזה וענין המופת אשר נכלל בו והוא מה שהגביל הנביא כי בבא רגליה העיר תקום ותלך תכף אל ביתה ותכף היותה אל ביתה ימות הילד וזה כי היה מופ' נפלא כי צעדיה בדרכה זה היו מדת חייו תלך במהירות או במתון, האחד עשר הוא להודיע כי הסבה היה בחטא רחבעם היותו בן נעמה העמונית ולזה כפל הספור כי שם אמו נעמה העמונית ובזה נתבאר אמות מה שזכר בתורה מה הסבה על מה שהזהירה מהתחתן בגוים והוא כי יסיר את בנך מאחרי והנה נעמה היתה כאילו לא נתגיירה כי חזרו לסורן הרע נשי שלמה מגויי הארצות כמו שקדם הספור בזה, השנים עשר הוא להודיע כי הסבה היתה בחטא אבים היותו בן אשה רשעה והיא מעכה בת אבישלום כי היא עשתה מפלצת לאשרה כמו שנזכר אחר זה ומזה המקום עמדנו על רוע אבשלום כי הכתוב יחס אותה לו להדמותה לפעולותיו, השלשה עשר הוא להודיע כי שנות רשעים תקצורנה ואורך ימים לעובדי השם ית' ולזה תמצא כי אבים לא חיה במלכות כי אם שלש שנים ואסא שעשה הישר בעיני ה' האריך ימים על ממלכתו ולזאת הסבה גם כן תמצא שכבר ראה אסא בימיו כמו שמנה מלכים בישראל והם ירבעם ונדב ובעשא ואלה וזמרי ותבני ועמרי ואחאב, הארבעה עשר הוא להודיע שאין ראוי לאדם שישים בשר זרועו אבל ראוי שישים בה' מבטחו כל שכן כשמצא עצמו נעזר בו יתברך ולזה תמצא שנענש אסא בששם בשר זרועו בששלח אל בן הדד מלך ארם כסף וזהב שיפיר בריתו את בעשא מלך ישראל כדי שיסור מעליו כמו שנזכר בספר ד"ה ולזא' הסבה גם כן ידמה שחלה את רגליו כמו שבארנו, החמשה עשר והוא לבאר עוצם

השגחת הש"י בישראל בעבור בריתו עם האבות עד שכבר תמצא שאף על פי שיהיו ישראל ראויים שיסתי' הש"י פניו מהם ויעזוב אותם מצד עוצם חטאתיהם הנה כאשר נגלה לשם יתב' מרוב פעלות אחאב שהיו כלי אל שיסורו ישראל לגמרי מאחרי הש"י הראה להם אז ענינים יקחו בהם מוסר וזה בהדרגה כי ראשונה הראה לאחאב וישראל אמתות דברי הנביאי' וקללותיה' כי ראו שהקללה שקלל יהושע מי שיבנה יריחו נתקיימ' וזה להם לאות כי הקללות הכתובות בתורה למי שלא יקיי' את דבריה יתקיימו ולפי שלא לקחו בזה מוסר הראה להם הש"י מקללו' נביאו שהם יתקיימו תכף לא ישובו אל הש"י ולזה ספר שכבר אמר אליהו אל אחאב שלא יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דבר הש"י וזה יהיה כשישובו לעבודתו ית' וכאשר ראה שלא לקחו מוסר בזה ואף על פי שהם רואי' קיום ייעודי הנביא וקללותיו סבב שישוב אליהו אל אחאב ויעשה מה שיתבאר ממנו כי ה' הוא האלהים מצד המופ' הנפלא שיתחדש בו ויתבאר בו עם זה כי הבל הוא הבעל לתכלית שישובו ישראל כולם לעבודת הש"י ויהרגו נביאי הבעל וכאשר ראה הש"י כי לא נכנע אחאב בזה הראה לו נפלאות בעשיית הטובות כדי שידע שהוא ה' ויעד לו זה הטוב על יד נביאו עד שכב' נצח במתי מעט מלך ארם עם כל המלכי' אשר היו אתו ושנה בזה הפעל עד שתחזק בלבו האמונה בש"י ובכל זה לא לקח מוסר ולזה קרה לו מהרע מה שקרה, הששה עשר הוא לפרסם עוצם הנפלאות שעשה הש"י על יד אליהו והוא שהתמידו העורבי' להביא לו בנחל כרית אשר נסתר שם שנה אחת לחם ובשר בבקר ולחם ובשר בערב ומכד הקמח שהיה בו מעט קמח וצפחת השמן שהיה בו מעט השמן הסתפקו בו אליהו והאלמנה וביתה שנה אחת ולא כלתה כד הקמח וצפחת השמן לא חסרה והחיה בן האלמנה אחר מותו והוריד האש מן השמים לאכל העולה והעצי' והאבנים ולחכה המים אשר בתעלה עם רבוי המים שנשפכו שם ורבת המטר בהפלגה כאשר התפלל אליהו אל הש"י עם הפלגת העציר' שהיתה אז ומה שהביא הש"י לאליהו על יד המלאך עוגת רצפי' וצפחת מים ומה שעמד ארבעים יום וארבעים לילה בזולת מאכל ומשקה והנה סופרו אלו הנפלאות כי בהאמנה בהם פנה חזקה מפנות התורה, השבעה עשר הוא ללמדנו שכבר אפשר שיעבור הנביא על קצת מצות התורה בדבר ה' לפי שעה ולזה ספר שהעורבים מביאים לו לחם ובשר בבקר ולחם ובשר בערב והיה אוכל הבשר בדבר ה' אף על פי שלא היה יודע אם היא כשרה ולזה תמצא שהקריב עולה בחוץ בשעת אסור הבמות ולזה השרש העירה התורה במה שאמרה אליו תשמעון כמו שבארנו בבאורנו לדברי התורה, השמנה עשר הוא לפרסם עוצם הכפל המופתים אשר נעשו על יד אליהו עד שתמצא שלא הביא השם מהקמח בכד הקמח ומן השמן

כי אם שיספיק לשעה אחד כדי שיכפל המופ' יותר ויתפרס' זה לאלמנה בזה האופן כי כבר התמיד זה המופת שנה אחת וכזה תמצ' שהעורבים הביאו לו שנה אחת לחם ובשר בבקר ולחם ובשר בערב ולא הביאו לו בפעם אחת ליו' אחד או לשני ימי' או יותר עם שבזה הערה שהש"י בחר לנביאו בזה האופן זה הענין כדי שיהיה המזון יותר בריא ויותר רחוק מהעפוש עם שבשני אלו הדברי' תועלת לבאר שהשלמים אין ראוי שיבקשו היתרונות אבל יספיק להם ההכרחי לבד, התשעה עשר הוא להודיע שראוי לאדם לברוח מהסכנה כשיוכל על זה ולא יסמוך על הנס במה שאפשר לו להמלט בצד אחר הלא תראה כי גם הנביא כשירא מאחאב צוהו הש"י שילך קדמה ויסתר בנחל כרית ושם לא יראהו שום אדם עם מזונו יהיה שם וישתה מהנחל והעורבים יביאו לו לחם ובשר כי אם היה בא לו מזונו על ידי אדם שם אולי יודיע זה למלך כי כל דבר לא יכחד מן המלך לפי שכל אחד מהיודעים מקומו יודיע לו זה למצוא חן בעיניו והתמיד לו זה שנה אחת ואז יבש הנחל ולא השתדל השם להביא שם מים כי לא היה צריך עתה לכמו זה ההסת' הנפלא כי כבר נואש ממנו המלך באופן מה והספיק לו ההסתר בית האלמנה והיא הית' מתקנ' לו מזונו באופן ראוי ולזאת הסבה בעינה ספר שכאשר ירא אליהו מאיזבל קם והלך על נפשו במדב' דרך יום שלא יראהו אדם וזה כי אף על פי שהש"י שליט בעשיית המופתי' הנה אינו עושה אותם כי אם בעת הצורך כמו שבארנו במקומות רבים במה שקדם, העשרים הוא להודיע שכמו שיושגחו הנלווים לשלם בשיביא השם יתעלה עליהם טובות בזכותו כן תדבק ההשגחה יותר מצדם להביא עונש על החוטאים על צד התוכחת כאמרו בקרובי אקדש ולזאת הסבה אמרה הצרפית מה לי לך איש האלהים כי באת אלי להזכיר את עוני, העשרים ואחד הוא להודיע כי כבר יהיה מושגח החוטא בזכות האיש הטוב המושגח אם היה האיש הטוב מצטער ברע שיקרה לאיש ההוא כי להצילו מהצער ינצל החוטא מהרע ולזה אמר הגם על האלמנה אשר אני מתגורר עמה הרעות להמית את בנה וזה כי מפני זה יצטער אליהו ברע שיקרה לה ולזאת הסבה צער עצמו להתמודד על הילד שלשה פעמי' להשים פיו על פיו ועיניו על עיניו וידיו על ידיו וכן בזה האופן ולזא' הסבה גם כן צער עצמו להביא הגשם כשגהר ארצה ושם פניו בין ברכיו כדי שימלטו מהצער הזה ויביא הש"י גשם על הארץ ומזה הצד תועיל תפלת האד' השלם לזולתו מפני הצטערו על הרע שיקרה לו כמו שזכרנו זה השרש במקומות רבים, העשרים ושנים הוא במדות והוא להודיע שמי שיעשה דבר מה לתכלית מה ראוי שלא יקצר מהבאת כל הסבו' העוזרו' בהבאת התכלית ההוא ומהסרת כל הסבוי המונעות הגעתו ולזה תמצא כי אליהו כשרצ' שיבא גשם על הארץ על צד ההשגחה התחכם בכל

עוז להכרית האמונה הנפסדת אשר בעבורה נענשו ישראל בשנעצר להם המטר ולזה רצה נביאי הבעל ונביאי האשרה בשיבחן לעם כי דבר הבעלים הבל ואין בם מועיל וכבר השתמש בזאת הבחינה בכל צד מהצדדים שהיה אפשר לו שלא ישאר להם בה ספק ולזה בחר שיהיו הקרבנות פרים מפני מה שנפלו ישראל בו מהטעו' אחרי עגלי זהב ורצה שיבחרו להם נביאי הבעל הפר האחד כדי שלא יוכל לומר אילו היה לנו הפר ההוא אשר נשאר לאליהו היה הבעל שומע לקולנו ורצה גם כן שיעשו תחלה כדי שלא יאמרו כי אלהיהם כועס על ששמוהו אחרון ולזה לא ענה אותם ורצה שיקראו בשם אלהיהם כדי שיתפרסם לכל שהם קוראים לאלהים ואין קול ואין עונה ואין קשב ולא יוכלו להתנצל ולומר שזה אשר לא ענה אותם באש מפני שלא קראו לו ולזאת הסבה גם כן רצה שיקראו בקול גדול באופן שלא ישאר להם בזה שום התנצלות ואחר זה הקי' מזבח ה' ההרוס להעיר כי לו לבדו ראוי שתהיה העבודה והוא אחד לבד ולזה לא רצה להראות כי במקום בעצמו אשר עבדוהו בראשונה יעבדוהו עתה לפי שהו' אחד לבד בזולת רבוי הנה כמו שהזהירה התורה שלא לעבדו כי אם במקום אשר יבחר ה' אשר הגלותו שם והוא בית המקדש כן רצה אליהו כאשר הביא אותו ההכרח להקריב בחוץ במצו' השם להדמות לפי היכלת בדרכי התורה כמו שזכרנו וכבר בנה אותו לשם ה' כדי שיכירו הכל כי כל מעשיו היו לשם ה' ולזה ענהו באש והקים בו מהאבנים כמספ' שבטי ישראל כאילו העיר בזה כי ישראל בכללם ראוי' שיהיו לש"י כי הוא לקחם לו לעם וכאילו היה סימן שכבר ישובו כלם לאמונתו וצוהו לשפוך שם מהמי' כמות רב כדי שיתבאר לישראל יותר עוצם גבורת הש"י בהורידו אש לאכל את העולה והעצים והאבנים וללחך את המים אשר בתעלה והיו מספר הכדים שתים עשרה לסבה בעינה שהיו מספר האבנים שתים עשרה, העשרים ושלשה הוא בדעות והוא להודיע שאין בש"י תנועה והשתנות וזהו שרש גדול בענין הש"י כמו שהתבאר במקומותיו וזה למדנו מהתול שהתל אליהו בנביאי הבעל באמרו כי שיח וכי שיג לו וכי דרך לו אולי ישן הוא ויקץ למדנו בזה שאלו המקרים הם המשוללים מהש"י, העשרים וארבעה הוא בדעות והוא להודיע שהמופתים יעשה אותם הש"י על יד נביאו באמצעות התפלה וזה שרש רב התועלת כבר זכרוהו רבותינו ז"ל וכבר למדנו זה ממה שזכר בזה המקום מתפלת אליהו על בן הצרפית להחיותו ומתפלת אליהו שענהו השם יתברך באש בפני כל ישראל ומתפלתו שיבא המטר עם הפלגת היצירה שהיתה אז ובזה התבאר שלא הוגבל בעת בריאת עולם שיתחדשו אלו המופתים בעת שנתחדשו כמו שיחשבו אנשים ממה שאמרו ז"ל תנאי התנה הקב"ה עם מעשה בראשית וזה שאם הונח הענין כן יתחייבו ענינים

מגונים אין המלט מהם אם תחלה יתחייב שתהיה תפלת הנביא עליהם לבטלה ואם שנית יתחייבו שיתחדשו גם כן בעת שהוגבל חדושם בזולת נביא ובזולת משתדל וכבר יחוייב זה לפי שאין לאומר שיאמר שכבר הוגבל אז גם כן שימצא אז נביא כי זה בלתי אפשר כי הנביא לא יהיה אלא בשלמיות יקנו הם רובם בבחירתו שיקנם ושלא יקנם ואם הנחנו שיחוייב אז כן שיהיה נביא הנה בטלנו טבע האפשר ויחוייב שיהיה זה האיש על כל פנים בעל שלמיות יתכן בהם שיהיה נביא ואם שלישית כי מפני שהמופתים נמצאים מתחדשים בעבור תועלות מה לפי המקרים והמשיגים הנמצאים אז לאנשים ויחוייב כשהונח חדוש אלו המופתים בעת ההיא בדרך ההכרח שיהיה חדוש אותם המקרים והמשיגים אשר בעבורם נתחדשו אלו המופתים על צד ההכרח גם כן והמשל שאם הונח הענין כן הנה מפני שמופת רדת האש מן השמים על העולה ועל העצים ועל האבנים ואכלה אותם ולחכה המים אשר בתעלה היה לתכלית שיסירו לישראל מעבודת הבעלים וישיבו אל הש"י הנה היה מחוייב לפי זאת ההנחה שיהיו אז ישראל עובדים הבעלים ויהיו א"כ מוכרחין לחטוא וזה יבטל טבע הבחירה וטבע האפשר ויפול התורה בכללה כי מהגדולות מהפנות אשר עליו נבנית הוא שלאדם בחירה ימשול בה לעשות מה שיסודר לו מהבחירה אם עבירה או מרי הכל לפניו החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע, העשרים וחמשה הוא להודיע שאין ראוי לשלם לחמול על הרעים המחטיאים זולתם ומסירים אותם מאחרי הש"י כי החמלה עליהם הוא אכזריות על הטובים ולזה תמצא שספר שכבר צוה אליהו לתפוש את נביאי הבעל כלם באופן שלא ימלט איש מהם והורידום אל נחל קישון ושחטם שם, העשרים וששה הוא להודיע שראוי לכל אדם לחלוק כבוד מלכות הלא תראה כי אליהו עם עוצם מעלתו בנבואה שנס מתניו לרוץ לפני אחאב עד באו ליזרעאל ואמנם חלק לו כבוד עתה לא קודם זה כי ידמה שגם הוא סר אז מאחרי הבעלים והאמין בש"י ולזה הסכים לאליהו בהריגת נביאי הבעל אך קודם זה שהיה בתכלית הרוע לא חלק לו כבוד וכן לא חלק לו כבוד כשחטא בדבר נבות, הכ"ז הוא מה שלמדנו מה שהיה לאליהו ארך ימים נפלא ולזה אמר קח נפשי כי לא טוב אנכי מאבותי ומזה נתישרנו להאמן שפנחס הוא אליהו ושאליהו לא מת כמו שבארנו אצל באורנו זה הספור, הכ"ח הוא להודיע עוצם הכנת הר סיני להגיע שם הנבואה ולזה ספר שכאשר הגיע אל המערה שם באהו דבר ה' בזה האופן הנפלא, הכ"ט הוא להודיע שהכוונה במציאות הנביא היא להשגחה מי שהוא נביא בתוכם וכאשר ישתמש בזה הנביא לתכלית אחר זולת המכוון בו לא תסכים החכמה האלהית שיהיה נביא לעם ההוא ולזה תמצא שספר שכאשר ראה הש"י היות אליהו מבקש רע לישראל היישירו

להבין שאין השם יתברך חפץ בהבאת הרעות ולזה ראה במראה הנבואה הרוח והרעש והאש ולא היה בהם ה' ואחר זה הראה לו כבודו אז שאל לו שנית מה לך פה אליהו וידמה שמרוב כעס אליהו על חטאת ישראל לא התחכם לעמוד על הכונה האלהית בזה המראה שהראה לו השם יתברך ולזה השיב שנית לש"י כמו התשובה הראשונה וכאשר ראה הש"י שהוא משתמש בנבואתו להביא רע על ישראל בהפך מה שכוון בה אז הודיעו שימשח אלישע לנביא תחתיו עם שכבר הודיעו עם זה איך ינקום הש"י נקמתו מישראל בעזבם את בריתו על ידי חזאל ויהוא ואלישע, הל' הוא להודיע כי רוב החשק בבקשת השלמות והחכמה מביא האדם אל השלמות הלא תראה כי אלישע מפני חוזק חשקו אל השלמות האנושי בא אל זאת המעלה הנפלאה הנזכרת בזה הספור וכבר יגלה עוצם חשקו לזה שהוא הניח בית אביו שהוא עשיר מאד תכף שהשליך אליהו אדרתו עליו ועזב אביו ואמו לזה התכלית והשתדל להיות משרת את אליהו למען ילמד תמיד ממנו ומרוב שמחתו בזה זבח צמד הבקר ובשל הבשר בכלי הבקר ונתן לעם לאכול עם שכל זה להעיר שהוא נפרד מכל וכל מאלו העסקים המלאכותיים ומעתה תהיה כל השתדלותו בבקשת החכמה והשלמות ולזה לא רצה שישארו הדברים אשר היה חורש בהם, הל"א הוא במדות והוא להודיע שאין ראוי לאדם שיפרד מבית אביו ואמו בזולת ידיעתם כדי שלא יכאיב לבם כשלא ידעו איפה הוא ולזה תמצא שעם רב החשק שהיה לאלישע ללכת אחרי אליהו הנה התעורר ללכת לאביו ולאמו לנשק אותם ולהודיעם הפרדו מהם, הל"ב הוא במדות כי לפני שבר גאון ר"ל שהגאוה סבת השבר ושהבוטח בכחו ובחזקו ינוצח ולזה ספר כי בן הדד מפני שנתגא' מאד ושאל למלך ישראל שכספו וזהבו לו הוא ונשיו ובניו הטובים לו הם והסכים לו מלך ישראל ולא נתפייס בזה מרוב בטחו על חזקו אבל היה רוצה לקחת כל מחמד עין שיהיה בבית המלך ובבית עבדיו וכאשר לא הסכים בזה מלך ישראל אמר בוטח על חזקו שלא יספיק עפר שמרון לשעלים לכל העם אשר ברגליו ולפי שהיה בוטח על חזקו הראה לו הש"י כי לא לאדם דרכו וסבב שבמתי מעט נצחוהו אחאב בשתי מלחמות זו אחר זו והנה שם הש"י בטחו על חזקו כדי להפילו במלחמה הראשונה כי מפני זה צוה לתפוש חיים אנשי החיל היוצאים מישראל ויצאו מחיל ארם איש לקראת כל איש מהם לתפשו חי כי לא היה ירא שיכו אותם בני ישראל וזה היה סבה שהכו איש אישו ונסו ארם מפני זה ונצחום ישראל והגיע לבן הדד בסוף הענין שלא נשאר לו איש מהחיל אשר היה בוטח בחזקם, הל"ג הוא להודיע חוזק השתדלות החכמה האלהית לקרב ישראל לעבודתו וזה כי בעת אשר נתישרו להאמין כי ה' הוא האלהים מפני המופת הנפלא שהראה להם אליהו הראה להם נצוחם המון חיל

ארם הנפלא במתי מעט למען ידעו כי ה' הוא האלהים ותתחזק אמונתם בו יותר כמו שזכר בזה המקום, הל"ד הוא להודיע שראוי לאדם כשיפול בידו במלחמה מי שהוא תמיד לו ולעמו לקוץ מכאיב שלא יחמול עליו אך יבער אותו מן הארץ פן ימצא לו מקום אחר זה אם ימלט להשחית הוא ועמו לפי היכולת ולזאת הסבה תמצא שצותה התורה להכות את המדינים מפני מה שנתבאר כי הם צוררים לישראל בנכליהם וצותה גם כן למחות את זכר עמלק לזאת הסבה ולזה ספר כי מפני ששלח מלך ישראל בן הדד אשר שמהו הש"י כחרמו וכרשותו וכמכמרתו כעס הש"י עליו ואמר לו שכבר יהיה נפשו תחת נפשו ועמו תחת עמו, הל"ה הוא להודיע שאין ראוי לאדם שיקשה את לבו הלא תראה מה שקרה לנבות מפני הקשותו לכו שלא נתרצה להחליף כרמו למלך בכרם טוב ממנו ולא רצה גם כן למסרו אליו, הל"ו הוא לפרסם כי מפני היות אחאב מלך שמרון היה מושל בישראל ומניע אותם לעשות מה שירצה ולזה לא נענשו כל כך החורים אשר הסכימו במיתת נבות בזה האופן המגונה וזה כי בני שרי המדינות היו את אחאב בשמרון ומפני זה היו מוכרחין אבותיהם לעשות רצונו כדי שלא ימית בניהם ולזה זכר שנערי שרי המדינות היו את אחאב בשומרון וקרא גם כן לזאת הסבה אחאב מלך שומרון כי מפני היותו מלך בשמרון היה מלך בכל עשרת השבטים ולזאת הסבה אמר קום רד לקראת אחאב מלך ישראל אשר בשמרון כמו שבארנו בבאורנו לזאת הפרשה, הל"ז הוא לפרסם חטא אחאב בדבר נבות וענשו הנפלא על זה החטא ושאר חטאיו ועונש איזבל על זה החטא כמו שיעיד לו אליהו כי זה כלו והדומה לו בזה הספור מקיים שה' יתברך שופט האדם לפי מעשיו והוא פנה חזקה מפנות התורה, הל"ח הוא להודיע שהרוגי מלכות נכסיהן למלכות ולזה שלחה איזבל על דבר נבות שיעידו בו כי ברך אלהים ומלך כדי שיהיה חייב מיתה ומפני ברכתו המלך ולזה יוכל אחאב לרשת את כרמו ואפשר שנאמר שכבר הומת נבות ולא היו לו בנים ולזה אמר אם לא את דמי נבות ואת דמי בניו ראיתי אמש והם הבנים שהיה עתיד להוליד וידמה שאחאב היה קרוב לו ולזה ירד אחאב לרשת ולזאת הסבה אמרה לו איזבל כי אין נבות חי כי אם מת מגיד שכיון שמת מכל מקום יהיה אחאב יורשו, הל"ט הוא להודיע שכאשר יעד הש"י יעוד רע לאיש על חטאו ונכנע מלפני הש"י הנה הש"י ינחם על הרעה ההיא ולזה תמצא שזכר כי מפני שנכנע אחאב מלפני הש"י אמר שלא יביא הרעה שיעד לו בימיו, המ' הוא להודיע שבית הסקילה מחוץ לעיר ולזה אמר ויוציאוהו מחוץ לעיר ויסקלוהו באבנים וימות, המ"א הוא לפרסם רוע תכונת אחאב שעם כל מה שקדם מאלו הדברים שהיה ראוי שיקח בהם מוסר וישוב לש"י הנה כבר תמצא שכאשר אמר לו יהושפט שידרוש בדבר ה' הסתפק

בנביאי האשרה שהיה לו ולא דרש פי ה' מנביא ה', המ"ב הוא להודיע שעצת ה' הוא תקום ולא תועיל תחבולה להנצל ממנה אם לא על צד התשובה אל הש"י כי אז ינחם על הרעה ולזה ספר שלא הועיל לאחאב היותו מתחפש ובא במלחמה שלא יפול במה שיעד לו הש"י על יד נביאו ולפי שכבר נתקיימו במיתתו יעודים רבים כמו שבארנו אמר כדבר ה' אשר דבר ולא אמר כדבר ה' אשר דבר ביד עבדו פלוני, המ"ג הוא להודיע שיש במה שיושפע מצבא השמים מה שהוא מימין הש"י ובו מה שהוא לשמאלו וכלל הנה הרעות המסודרות ממנו הם כאלו הם משמאל הש"י מפני היותן בלתי מכוונות בעצמן כמו שבארנו בספר מלחמות ה' והטובות השופעות מהם הם מכוונות בעצמן:

פסוק מא

ויהושפט בן אסא מלך על יהוד' בשנת ארבע עד וימלך אמציה בנו תחתיו:

פסוק מז

עוד העם מזבחים ומקטרים בבמות. ר"ל לשם ה' אך היו חוטאים מפני שכבר נאסרו הבמות אחר הבמ' בית המקד'. ויתר הקדש אשר נשאר בימי אסא. הנה שם היו זכרים היו מוכנים למשכב לכל הבא וכבר נשארו מהם בימי אסא ובער אותם יהושפט מן הארץ:

פסוק מח

ומלך אין באדום נצב מלך. ר"ל שלא היה עד הנה מלך באדום אבל הנצב שהיו משימים על אדום מלכי בית דוד היה המלך עליהם ומימי דוד היה זה כן כי הוא שם באדום נציבים כמו שקדם ולפי שבימי יהורם בן יהושפט מרדו האדומים זכר זה בזה המקום כאילו יאמר שעד סוף ימי מלכות יהושפט התמיד זה הענין להיות כן לא אחר זה:

פסוק מט

יהושפט עשר אניות תרשיש ללכת אופירה. ידמה שעשר אניות עשה ולזה כתו' עשר וקרי עשה וכבר זכר בספ' ד"ה כי מפני שנתחבר בהם עם אחזיהו פרץ ה' יתברך מעשיו ולזה לא הסכים יהושפט שילכו עוד עבדיו עם עבדי אחזיה:

פסוק נא

בעיר דוד אביו. אמר זה לפי שהלך בדרכיו:

אחזיהו בן אחאב מלך על ישראל בשמרון בשנת שבע עשרה ליהושפט. הנה יפול בזה ספק כי בשנה ד' לאחאב זכר שמלך יהושפט ועדיין מלך אחאב שמנה עשר' שנה כי עשרים ושנים שנה מלך ועוד מה שנשאר לו מהשנה הרביעית ואיך יתכן עם זה שיאמר כי בשנת שבע עשרה ליהושפט מלך אחזיה, והנה הנראה בעיני שכל השנים שספר

שמלכו מלכי ישראל היו לקוחים משנות מלכי דוד עד שכאשר ימלך בסוף שנה אחת ממלכי דוד ובראש השנה הנמשכת לה יאמר שכבר מלך שנתים ובהיות הענין כן הנה מה שאמר בשנת ארבע לאחאב היה בשנת חמש כאשר ימנו השנים לפי שנות מלכי דוד אשר לפי המנין ההוא נאמר בו שמלך עשרים ושתים שנה שהרי בשנת שלשים ושמנה לאסא התחיל למלוך ונחשבה לו שנה מה שנשאר מהשנה ההיא ומלך אסא אחר השנה ההיא שלש שנים שהרי מ' ואחת שנה מלך ובהיו' הענין כן הנה עברו ד' למלכות אחאב למנין השנים שאמ' שמלך עשרים ושתים שנה והתחילה השנה החמישית וידמה שכבר עבר ממנה מעט כשמלך יהושפט כי לא מלך תכף ברגע שמת אביו ואחר זה לא נשלמו י"ז שנים שלימות ליהושפט כשנכנס אחאב מעט משנת הכ"ב אך על כל פנים היתה נכנסת השנה השמנה עשרה כשנמנה ממיתת אסא ואפשר שנאמר והוא היותר נכון כי הרצון באמרו בשנת ד' לאחאב שכבר עברו ארבע שנים לאחאב ובזה מצאנו שאמ' בשנת אחת עשרה ליהור' בן אחאב והרצון בו שכבר עברו לו אחת עשרה שנה ולזה אמר במקום אח' תמורת זה בשנת שתים עשרה ליהורם וכן מה שאמר בשנת שבע עשרה ליהושפט, רצה לומר שכבר עברו לו שבע עשרה שנה. וכן מה שאמר שיהורם בן אחאב מלך בשנת שמנה עשרה שנה ליהושפט, רצה לומר שכבר עברו שמנה עשרה שנה והיה בשנת תשע עשרה:

פסוק נג

ובדרך אמו. היא איזבל כי בן איזבל היה: